

Quid. Metamorph. 8.
dant munera templis.
Addunt & Titulos, titulus brevis carmen ha-
bebat.

WALTON & CO.

425

Mr. Birch

RATES OF EXCHANGE ON THE BANK OF LONDON

10 Apr. 1761.

Office No 33 Blue Street

THESE & OTHER COLLECTIONS MEM-ORIAL CLIX

D. O. MITCHELL-BRENDEN

MURRAY C. KURTZON, Chairman

CAPITAL TWO MILLIONS OF DOLLARS.

SAN FRANCISCO

578 J 23

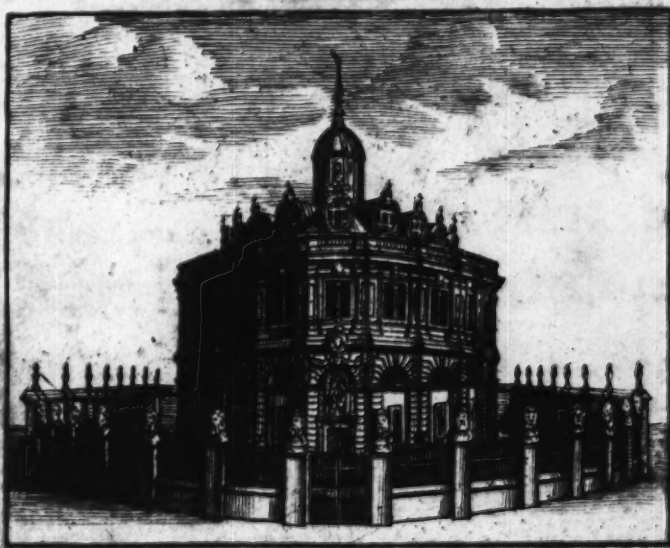
Get 5. 26
Gal 5. 8. 10

ANTIQUITATES *RUTUPINÆ.*

Authore JOANNE BATTELY,
S. T. P. ————

Archidiacono *Cantuariensi.*

Opus Posthumum.



OXONIÆ,
E THEATRO SHELDONIANO, A. D. MDCCXI.

12



361

Lectori S.



QUAS tibi jam in manum offerimus, *Antiquitates Rutupinas* noli, erudite Lector, quasi tenuis aut jejuni argumenti opus temere nimis deponere. Rebus enim per se forte subobscuris aut minus clavis multa doctrinae, multa ingenii lumina videbis interspersa: & sive te delectant *Romanæ* aut *Domesticæ* vetustatis monumenta, sive literæ humaniores foeliciter illustratae, sive orationis stylus elegans omnino & perpolitus, invenies hic quod mo-

rari te possit, quodque exiguam
moram vel eruditionis fructu, vel
ipsa legendi voluptate pensabit.
Imo ubi libellum hunc perlegeris,
dolebit tibi quod unicum hoc opus-
culum absolutum reliquerit Au-
thor, uti facile perspicies, tum in
Græcis Latinisque literis, tum in
recentioribus Antiquitatis omni-
modæ scriptoribus versatissimus.

Has vero Exercitationes con-
scripsit, loci ipsius, in quo vixit,
opportunitatem secutus; cum *num-
mi, fibulæ, annuli, claves, urnæ*, aliæ-
que *Romanæ* supellectilis reliquiæ
in vicinia ejus quotidie essent re-
pertæ, & ad illum continuo allatæ:
quarum thesaurum satis amplum
collegit, & Nepoti suo, *Johanni
Battely* è Collegio *Trinitatis Canta-
brigie*, integrum legavit.

Harum rerum studio animum
suum oblectari quidem, sed non
ab

ab opere magis serio avocari passus est *Theologus*, ut erat certe, consummatissimus, & *Concionator* creber, ardens, facundus. Ita nempe hujusmodi disquisitionibus vacavit, ut interim sancta, quæ in se susceperat, officia nulla ex parte negligeret; ut neque Muneri *Archidiaconali*, quod prudentissime administravit, neque gregi suo, cui assidue invigilavit diligentissimus *Pastor*, usquam deesset.

Nemo itaque illius in hisce *Rutupiarum* Monumentis explicandis nimiam diligentiam merito incusare potest, nisi forte *populares* ejus de *S^{ti} Edmundi Burgo*; quibus fas erat sperare, ut oppidi sui, & celeberrimi in eo Monasterii, historiam ab ipso inchoatam, & ad annum 1250. perductam aliquando per otium suum absolveret. Multa quidem ad hujus Loci Antiquitates

illustrandas nec labore nec sum-
ptu exiguo congefferat, quæ jam
ad ipsius propinquos hæreditario
jure devenere, quæque asservan-
tur cum doctis rerumque harum
peritis, si quis forte eandem ali-
quando historiam meditabitur,
communicanda.

C
Tan
8
Por
Por
Lap
Tu
Ru
Ru
Ru
Po
Inf
Ca
Ta

R
R
L
R
O
D
T
G
C
M
R
C

M
S

INDEX RERUM.

Numerus paragraphum denotat.

O Ccasio Dialogi, & aditus ad eum, qui inibi habetur, de	
Antiquitatibus Rutupinis sermonem	1, 2, 3.
Tanatis insula. Castrum Rutupinum, Regulbinum. Rutupinæ	
geminæ, quarum alteræ Regulbium dictæ	4.
Portus Rutupini situs. Fluvius Wantsumu	5.
Portus Sandwicensis. Northmuthæ situs. Peperneffa	6, 7.
Lapis tituli, sive Stone-end . Estanora	8.
Tumulus SS. Crispini & Crispiniani	9.
Rutupiarum urbis situs	10.
Rutupini castri situs, figura, magnitudo	11, 12.
Rutupiarum celebritas	13, 14.
Portus Trutulensis	15.
Inscriptio Amerbachiana. Triputium	16.
Cantii situs, promontorium. Itium navale	17, 18, 19.
Tanatis insulæ nomen, celebritas, laudes. Toliapis. Shepia	20,
	21, 22, 23, 24.
Rutupini nominis origo	25, 26.
Regulbii antiquitas, situs. Vetasii. Fluvius Genlade	27, 28, 29.
Lateres Romani. Cisternæ Regulbinæ	30, 31, 32.
Regulbini nominis origo	33, 34.
Origines Rutupinæ	35, 36.
Disceptatio de loco ubi Cæsar ad Britanniam appulerit	37, 38.
Tamisis fluvii ostium	39.
Gefforiacum	40, 41.
Civitates Britannicæ	42, 43.
Numismata Romana Regulbii reperta	44, 45, 46.
Regulbii incendium. Pecunia Rutupiis percussa	47.
Coloniæ Romanæ in Britannia. Domitiani nummus. Calcaria.	
Londinum	48, 49.
Nummi Regulbini	50, 51.
Severi, Carausii, Diocletiani, Maximiani numismata	52, 53, 54.
Aureus	

INDEX RERUM.

Aureus Magnentii solidus cum affixo tubulo aureo	55
Fibulæ, annuli, urnæ, aliæque Romanæ supellectilis reliquæ	56, 57, 58, 59
Regulbii inventæ	60
Heracleitis Cynarium ad Imperatorem	61
Olla vinaria. Durolevum. Newentona	62
Laberii tumulus. Cilla-ham. Cilla-byrig	63
Tubus fictilis parietibus imprimi solitus	64
Abacus variâ ex ære supellectile ornatus. Imagunculæ. armillæ aurea Sapphiris distincta	65, 66
Strigil Regulbii inventa. Strigilis usus duplex	67, 68
Ligularum genera & usus	69
Cochleare. Stylus graphiarius	70
Cultorum plicatiliū manubria	71
Acus. Bullæ. Fibula paupertina. Harpocratis imago	72
Lorica hamata, five annulata. Lunula ænea	73, 74, 75
Authoris de optimâ antiquitatū investigandarum ratione sententia	

Anti-

55
quia
59
60
61
62
63
nilla
64
66
68
69
70
71
72
sen-
75

ti-



Antiquitates Rutupinae.



SEDENTI mihi in Musæo, quod supellectili cum libraria tum antiquaria mediocriter instructum habeo, nummosque *Romanos* in *Regulbino* agro repertos, & ad me allatos tractanti, supervenere *Mauritius* & *Whartonus*, viri non minus ob suavissimos mores diligendi, quam ob multiplicem Eruditionem suspicendi, utrique scriptis editis clari, & mecum in famulatu Reverendissimi, doctissimi, optimique Præsulis *Wilhelmi Sancroft Archiepiscopi Cantuariensis* diu atque amicissime degentes; quumque me istiusmodi studiis intentum deprehendissent; statim *Whartonus*, ut erat fervidioris ingenii, quin tu, inquit, mi *Joannes*, quousque perges bonas horas male collocare, &

mensæ isti nummariaæ *ws reamizms* affidere? quid enim in illo numismatum cumulo, quem tantopere versas, aut diligentia tua, aut expectatione nostra dignum invenis? an tibi *Regulbium Othones, Pescenninos Nigros, Gordianos Afros* suppeditat? Numquid ibi singulare atque præclarum occurrit, quod *Occo- nis, Mediobarbique Biragi* solertiam, quod *Antonii Augustini, & Exechielis Spanhemii* acumen fugit? Taceo *Angelonos, Bellorios, Tristanos, Patinos, Har- duinos, Vaillantios, Morellos*, aliosque, quibus omnes, quotquot sunt, *Thesauros nummarios* perlustratos atque excussos esse novimus. Quid, inquam, novi post tot tantosque viros è penu tua depromes? Num ignorata pridem *Populorum, Coloniarum, Urbium, Regum, Deorum* nomina? Num laborantis *Chronologiæ* subsidia? Num denique *Criticorum* delicias, varias scilicet ejusdem vocabuli sive veras sive falsas descriptiones? Enimvero si nihil horum proferre potes, operam perdis; atque fatius esset æruginosum istum acervum denuo defodere, qui neque aliis rebus lucem afferre, nec ipse, quamvis diu à te tractatus, nitescere potest.

2. Hæc, declamatorio more, à Viro acerrimi ingenii in me raptim effusa, præfertim quum ad illius increpationem temporis male locati conscientia accederet, valde me movebant: postquam vero recordatio cum familiaritatis, tum amicitiaæ, quæ longo tempore inter nos intercesserat, animum meum paululum confirmasset, placide sic rogabam; egone te, dies noctesque codices *MSS. Lambethanos, Cottonianos, Arundelianos*, aliosque, quotquot undique nancisci poteras, versantem, ab incepto cursu istiusmodi clamoribus revocabam; quibus tu me, antiquorum nummorum contemplatione animum meum recreantem, nunc perterres? Tunc has voces à me audivisti unquam,

unquam, quid facis, mî *Whartone*? quid in codicibus istis te reperturum speras? Annon *Lelandi, Balei, Parkeri, Camdeni, Savilii, Seldeni, Spelmani, Usserii, Twisseni, Dugdali, Galei* diligentia omnem tibi laudis materiem ex istiusmodi labore præreptam esse cernis? Imo contra *Mauritius* & ego, quum videremus qua te raperet genius, nos currentem incitare, & veterum codicum non indecoro pulvere sordidum laudare, & ut alacrius pergeres, tibi nos comites adjungere, eidem operæ manus admoveere; magnis te exemplis hoc facere, rem doctis gratissimam atque utilissimam aggredi, ad immortalem nominis gloriam hac recte niti, sæpissime dicere. Ita ego de studiis tuis & tunc sentiebam, & nunc sentio, & sentiam semper: quin tu vicissim eum, quem in te fovi & laudavi, rei antiquariæ amorem mihi permitte. Illud tantum inter nos interest, quod tu ingentia volumina ames versare, ego autem laboris impatiens, ita enim à natura comparatus sum, numismata Romana lubenter tracto; iis quasi libris utor; eorum brevitate mirifice delector; quippe quæ compendiarium rei Romanæ historiam exhibeant, typis æreis, argenteis, aureis, diu ante inventionem artis Typographicæ, excusam, codicibusque tuis MSS. ut antiquiorem, ita quoque longe perenniorem.

3. Suaviter hic, pro more suo, subridens *Mauritius*, video, inquit, *Whartoni* mentem à te non recte esse intellectam. Is enim studia tua damnare non vult, sed accendere; eorum fructus ut matures, & in medium proferas, monet, suadet, urget: quin & ego in illius partes jam transeo, idemque obnixe postulo. Tum ego, non iniqua, inquam, postulatio vestra videri posset, nisi ab iis Viris profecta esset, qui ingenium meum animumque à publica luce sem-

per abhorrentem probe nôstis. Interea, neque belle neque amice facitis, qui studiorum meorum rationem efflagitatis, quam incolumi pudore vix possum reddere. Tum *Mauritius*, novi, inquit, quid velis. Quandoquidem igitur de studiis tuis interrogari non vis, nos de otio tuo, quod infructuosum esse non putamus, interrogabimus; etenim illud solebas dicere, te subcisivam operam in re Antiquaria investiganda, atque illustranda collocare. Hæc quum audirem, nec ullam viam mihi relictam esse cernerem, qua importunam amicissimorum virorum curiositatem effugerem, morem, inquam, geram, & quoniam otiosis esse placet, commentationes aliquot de ¹ *Regulbio Rutupii*que, antiquis *Cantii* locis, eo ordine quo animum meum subiere, vobis exponam.

4. Quum nummi, annuli, fibulae, claves, urnae, aliaque *Romanæ* supellectilis reliquiae, *Regulbii* & in vicinis *Rutupii* frequentissime repertæ, indidem ad me allatæ essent, continuo ingens animum meum desiderium invasit illorum locorum origines accurate investigandi, quas antiquissimas fuisse, tot eruta monumenta, tam præclara castrorum *Romanorum* vestigia adhuc comparentia, facile persuadebant. Disquisitionem itaque meam à præsentī horum locorum conspectu exorsus sum, quorum situs atque opportunitates diligenter contemplatus, ea tibi *Mauriti* aperte indicabo, sunt enim *Whartono*, eorum accolæ, notissima. *Tanatis* insula *Cantiano* litori objecta portum facit, qualem describit ² *Virgilius* :

————— insula portum

Efficit objectu laterum. —————

Tanatim autem nostram, eumque, quem facit, portum, ut illud ἐν παράδῳ dicam, respexisse videtur

¹ *Reculver & Richburrough.* ² *Æneid. I.*

¹ *Venantius*

Antiquitates Rutupinæ.

5

¹ *Venantius Fortunatus* in illo carmine, quo de D. *Pauli* appulsu in *Britanniam* ita canit,

Transit Oceanum, vel qua facit Insula portum.

Apostolum gentium huc transiisse, neminem dubitare finit *R. R. Prasulum* ² *Usserii* atque ³ *Stillingtoni* in ea re confirmanda erudita ac felix diligentia; quo autem trajectu uteretur, nisi eo, qui tunc temporis usitatissimus erat in hunc ipsum portum, de quo loquimur? Is portus, uti ad id unde digressi sumus revertamur, ostia habet duo; quorum unum Septentrionem, alterum Orientem spectat. Huic *Rutupinum*, illi *Regulbinum* castrum imponitur; quibus, praefidio munitis, portus olim utrinque claudebatur. Ex iisdem, quasi ex speculis, invasorum praedonumque naves & longissime prospici, & aditu prohiberi, classesque *Romanæ* tuto subduci solebant. Mutuam illam quam in eodem portu tutando operam castra praestabant, cæterasque loci opportunitates, quum in uno conspectu praesens viderem, coepi mecum sic cogitare: scilicet cognationem quandam fuisse olim *Regulbio* cum *Rutupius*, seu potius *Rutupias* geminas fuisse, earumque alteram inclinato ac prope jacente in hac Insula Imperio *Romano*, *Regulbium* vocatam. Sed de utroque nomine alio loco accuratius differemus. Interim ad rem redeo. Vallem latam, sive planitiem inter hæc castra exporrectam jacere vidi, in qua ego portum *Rutupinum* collocandum esse existimo. Ego te, *Whartone*, horum locorum peritissimum, veritatis rei narratæ testem, utrosque vero & te & *Mauritium* conjecturarum nostrarum iudices constituo.

5. Tum *Whartonus*: Insulæ atque Castrorum situs & commoditates recte describis, neque illud quod

¹ In vita S. Martini. III. ² Britan. Eccles. Antiq. p. 4. ³ Orig. Britan. p. 37. &c.

de geminis *Rutupis* conjectas, improbo: ea vero quæ de portu *Rutupino* inter hæc Castra collocando dicis, nova prorsus atque inaudita sunt, an probabilia & verisimilia sint, id à te quærimus. Præsens certe loci status me in sententiam tuam ire non finit. Quis enim in latissima illa planitie, quæ *Regulbium Rutupiasque* interjacet, ubi nunc prata virent, ubi rivulus exilis, brevissimo alveo contentus, vix fluit, portum *Rutupinum*, totius *Britanniæ* celeberrimum, fuisse credat? Tu ipse, inquam, id faceres, modo antiquam hujusce loci faciem, qualem eam depingunt veteres Scriptores, in memoriam revocare, mentisque oculis contemplari velles. Ea, quam nunc vides, siccitas, five aquarum penuria, olim non erat. Etenim ¹ *Solinus*, qui primus scriptorum Romanorum Insulæ *Tanatis* meminit, ait "eam allui freto *Gallicano*, à *Britanniæ* continente æstuario tenui separatam." Illud autem æstuarium, quod *Solinus* tenuæ vocat, ² *Beda* stadia circiter tria latum fuisse tradit. Ita enim scriptor venerabilis: "Est ad Orientalem *Cantii* plagam *Tanetos* insula non modica, id est, magnitudinis juxta consuetudinem æstimationis Anglorum, familiarum sexcentarum, quam à continente terra secernit fluvius *Wantsumu*, qui est latitudinis circiter trium stadiorum, & duobus tantum in locis est transmeabilis, utrumque enim caput protendit in mare." Hic notandum, *Solini* æstuarium atque *Beda* fluvium, idem esse; illud autem perpetuo decremento ante *Beda* tempora indies angustatum fuisse; quod *Saxonicum* fluvii nomen aperte indicat; etenim in ea lingua *Wantsumu* idem est quod in Latina "valde decrescens;" denique duobus tantum locis fluvium hunc transmeabilem fuisse,

1 Cap. xxiv. 2 Hist. Eccles. i. 25.

non pedibus, sed navigiorum ope. Utriusque tra-
jectus nomen conservavit nobis ¹ *Eadberti* Regis
charta, *Beda*que narrationem egregie illustrat atque
confirmat. Verba magnifici Regis perpendite. "Do,
"inquit, duarum navium transvectionis censum in
"loco cujus vocabulum est ad ² *Serræ*, sicut à Regi-
"bus *Merciorum Ethelbaldo & Offa* longe ante con-
"cessum est tributum in loco cujus vocabulum est
"³ *Lundenwic*." En duos, quos memorat *Beda*, transi-
tus in Insulam; quorum quidem ille ad *Serram* pon-
ticulo ligneo nunc conjungitur, alter vero ad *Lun-*
denwic sive *Sandwicum*, non nisi navicula hodie tra-
jicitur.

6. Hic me plura dicere pergentem morabatur
Whartonus, inquiens se de æstuario, quod *Tanatim Bri-*
tanniamque interjectum est, non amplius dubitare;
de illius latitudine non quærere: sed an portus ibi
esset, qui navibus subducendis sufficeret. Tunc ego,
quid, inquam, si ostendero, æstuarium hoc multam
diminutionem passum, tamen post *Solinum* plus mille
annis maximarum classium excipiendarum capax fu-
isse? quod quidem facturus sum, modo illud in præ-
sentia pro concessio habeatis, quod postea luculenter
probaturus sum, nempe portum *Sandwicensem* eodem
loco fuisse, quem ego *Rutupinum* olim occupavisse
contendo, eaque quæ apud Historicos nostros de
Sandwicensi portu occurrunt, ad *Regulbinum* perti-
nere. Quum postulatum nostrum uterque eorum
æquum esse censeret, meque procedere juberet, pro-
latis Annalibus nostris hæc legebam: ⁴ *Anglorum*
classem, qualem nullam in alicujus Regis tempore
fuisse historiæ memorant, ad *Sandwicum* devectam,

¹ Annales Monasterii D. *Augustini* MSS. in Bibliotheca Aulae
Trim. Cantabrigiæ. ² *Sarr* in insula *Tanati.* ³ *Sandwic. Somner.*
de port. & Caltris *Cantii* p. 9. &c. ⁴ *Chronic. Saxon.* ad A.D. MIX.
ibi

ibi constitisse. ¹ *Turkillum* sua cum classe ad *Angliam* venisse, aliamque *Danorum* classem innumeram, ei conjunctam, portum *Sandicum* adiisse. ² *Haroldi* classem *Cantii* Orientale litus populatam, *Sandwico* progressam ad *Northmutham*, indeque *Londiniam* versus. Tum *Mauritius*, quandoquidem, inquit, in *Northmuthæ* mentionem forte incidimus, per quam *Haroldi* classis, *Sandwico* solvens, *Londinum* tendebat, ita enim rem clarius narrant ³ *Henricus Huntingdonensis* & ⁴ autor *Chronici Joanni Bromton* ascripti; nisi id tibi molestum sit, dicas obsecro ubi illam quæremus: video enim doctissimos viros ⁵ *Somnerum* atque ⁶ *Gibsonum*, eam in ⁷ *Medwagi* ostio fuisse, conjectare; perperam vero, ut opinor; quis enim nescit iter maritimum ad *Londinum*, non per *Medwagi* sed per *Tamisis* ostium esse dirigendum? Opportune, inquam, atque recte hoc à te, *Mauriti*, notatum est; neque satis mirari possum quempiam in his studiis locisque versatum ignorare ubi *Northmutha* sit. Annon enim in ⁸ *Lambardi* tabula geographica id nomen *Wantsumi*, sive *Sturæ*, ostio Septentrionali ascriptum est? Annon ⁹ *Harrisonus* in accuratissima *Britanniæ* descriptione idem notat, *Northmutham*que à *Sandwico* VII. millia passuum distare? Annon limites agrorum Monasterio *Regulbino* ab *Eadredo* Rege assignatorum, quos ¹⁰ *Saxonice* editos habemus, eam in territorio *Regulbino* ponunt? His testibus satis abundanter demonstratum esse spero *Haroldi* classem, inter *Insulam Tanatim* *Britanniæ*que continentem tenuisse cursum, & *Sandwico* per *Wantsumi* fluvii

¹ Florent. *Vigorn.* ad A. D. MIX. ² Chron. *Saxon.* ad A. D. MLII.
³ Pag. 209. ⁴ Pag. 943. ⁵ Dictionar. *Saxon.* voce *Northmuth.*
⁶ Explan. nominum locorum in fine Chron. *Saxonici.* ⁷ *Medway.*
⁸ In fine Itinerarii *Cantii.* ⁹ Pag. 30. ¹⁰ In *Dugdali* Monastico
Vol. I. p. 87.

ostium Septentrionale, five *Northmutham*, versus *Londonum* vela fecisse: en fluminis magnitudinem! en certissimum argumentum, planitiem, in qua decurrit, olim navigatam fuisse! Taceo post hæc ¹ *Simeonis Dunelmensis* descriptionem Insulæ, quam maris flumine undique circumdatam narrat, eaque specie, quam nobis exhibet antiqua Tabula in ² monastico typis expressa. Taceo monachos D. *Augustini Cantuariæ*, qui A. D. MCCCXIII. ³ wreccum maris in Maneriis suis de *Menstre*, *Chistelet* & *Stodmersch*, id est, in ipsa, de qua loquimur, planitie sibi vindicabant. Hanc disputationem claudet ⁴ *Joannis Twini* civis nostri narratio, qui quum patrum fere nostrorum memoria vixerit, ait suo tempore superfuisse “ octo viros fide dignos, qui non modo cymbas minutiores, verum “ etiam grandiores naviculas, onerariasque measse “ ac remeasse inter Insulam ac continentem frequenti “ navigatione vidisse se, dicerent.” Neque illud prætereundum quod paulo post affirmet, ad *Sarram*, medio fere inter *Rutupias* *Regulbiumque* itinere stationem navalem fuisse; quod, an in antiquorum scriptis legerit, an ex vulgi rumore didicerit, an denique ex anchoris ibidem effossis conjectando dixerit, prorsus nescio.

7. Restat, ut id quod modo pollicitus sum absolvam, nempe ut ostendam portum veterem *Sandwichensem* iisdem terminis circumscriptum fuisse, quos ego *Rutupino* portui tribuebam, id est, ea planitie, quæ ostium Septentrionale atque Orientale *Wantsumi* fluvii interjacet: ad illud autem demonstrandum non alio argumento opus est, quam Monachorum nostrorum ⁵ *Commentariis*; ii enim chartam nobis exhi-

¹ Ad A. D. 864. ² Vol. I. p. 10. ³ *Thorn.* p. 2015. ⁴ De rebus *Albionis* p. 25. ⁵ Charta *Canuti* R. de portu de *Sandwic*.

bent, in qua *Sandwicensis* portus limites figuntur hinc *Pepernessa*, inde *Mearesfleote*: est autem *Pepernessa* promontorium in Orientali fluminis ostio; *Mearesfleote* in Septentrionali; quos ponunt limites territorii *Regulbini* à me supra laudati. Neque aliud innuit id quod in iisdem ¹ Commentariis legimus: Eorum scilicet Monachorum est transfretatio portus, & navicula, & telonium naviculæ, & omnium navium, quæ ad *Sandwic* venerunt à *Pepernessa* usque ad *Northmutham*: id est omnium navium, quæ, ad *Sandwicum* venientes, in eo fluvio stabant; ubicunque enim inter dictos terminos subducebantur, in portu *Sandwicensi* erant, eoque nomine Monachorum portitoribus portoria solvebant. ² *Giraldus Cambrensis* in opere eximio de jure & statu *Menevensis Ecclesiæ*, quod industriæ atque diligentiae tuæ, mi *Whartone*, debemus, exterioris portus *Sandwicensis* mentionem facit, quod cum conjectura mea satis convenit; erat quippe portus exterior, illa fluvii pars, quæ *Sandwicum* inter atque mare jacebat; interior vero, ea quæ à *Sandwico* *Regulbium* usque pertinebat; quæ partes conjunctæ portum *Rutupinum* faciebant. Tecum lubenter sentirem, inquit *Whartonus*, nisi me eruditorum virorum, *Sommeri* præsertim & *Plotti*, contra sentientium moveret autoritas; quorum ³ hic portum *Rutupinum Sandwici*, ⁴ ille *Estanore* fuisse contendit. Respondebam, eos, qui sic disputant, incerta pro certis sumere; neminem ea oppida tam humili tamque depresso loco sita, tunc temporis quum florebat portus *Rutupinus*, extitisse concessurum; eos exiliter & anguste nimis & sentire & loqui, qui portum celeberrimum, amplissimum,

¹ Evidentiæ *Ecclesiæ Cant.* inter x. Scriptores, p. 225, 226.
² *Angliæ Sacræ* vol. II. p. 571. ³ De *Romanis Cantii* portubus & castris p. 9. &c. ⁴ In *Additamentis ad Camdeni Cantium*.

capacissimum, horum locorum proxima vicinitate circumscribunt; nugas agere, qui in utra fluvii ripa collocandus sit quærunt: Opinionem nostram, quæ ei totum flumen qua longum qua latum attribuit, & probabilem magis, & magis honorificam esse: alteram denique sola conjectandi licentia, nulla argumentandi firmitudine niti; nostram vero tum auctoritatis tum rationum pondere stabiliri.

8. Jam satis est, inquit *Mauritius*, amplius non dubito de portus *Rutupini* situ, spondeoque pro *Whar-tono* eum in eadem sententia futurum; cogitat, dubitat, hæsitat paulisper, non aliam ob rem quam ne temere opinionem suam mutasse videatur. Interim nec longa nec inutilis à re nostra digressio erit, si illud à te quæram, ubi fuerit insignis ille *Lapis tituli*, propter quem *Saxonas* à *Vortimero* cæsos fugatosque refert *Nennius*; namque prope loca de quibus jam supra differuimus, fuisse suspicor; neque quæstionem illam à proposito nostro longius abesse puto: quamvis enim non ad rem *Romanam*, sed *Saxonicam*, pertinere videatur, quum tamen Regni *Saxonici* initia cum *Romani* Imperii in *Britannia* fine conjunctissima fere sunt, quumque loci nomen, de quo agimus, prorsus *Latinum* sit, tu quid de eo sentias nobis imperti; audio enim aliorum de ea re sententias tibi minime probari. In quantum, inquam, mihi jus fasque est à doctissimis viris dissentire, argumentis non levibus inductus, id facio.

² *Camdenus* ³ *Vsserius*que *Lapidem tituli* apud *Stonar* collocant, decepti nominis origine, quam à *lapide* derivari putabant. Illum autem errorem, tantorum virorum auctoritate diu subnixum, atque indies in-

¹ Hist. Britan. cap. XLVI. ² In *Cantio*. ³ Antiq. Eccles. Britan. p. 223.

valescentem, depulit tandem ¹ *Somneri* perspicax diligentia, veram istius vocis notationem atque scripturam ex antiquis monumentis eruendo, & docendo eam non *Stonar* sed *Estanore* legendam; *Estanore* autem, ² oram, litus, ostium sive portum Orientalem significare: omnis vero hæc descriptio *Estanora* imprimis convenit. Sinite me unico testimonio emendationem *Somnerianam* confirmare. ³ Autor *Encomii Emmae* ait, *Thurkillum Danum*, in portum *Sandwicensem* appulsum, in loco *Scorastan* dicto contra *Anglos* aciem instruxisse: quid vero aliud est *Scorastan* quam per transpositionem *Eastanscore*? *Eastanscore* autem & *Estanore* idem esse norunt *Saxonicae* linguæ periti. Hæc, si quid ego video, argumentum à nomine *Stonar* ductum, quod cum *Lapide tituli* nihil habet commune, penitus elidunt. Illud præterea à *Somnero* observatum est, prælium hoc non in Insula *Tanati*, ubi *Stonar* est, commissum fuisse; quippe quod ⁴ *Saxones* fusi, ad naves fugisse, atque Insulam pro refugio adiisse dicuntur: non igitur *Stonarae* sive *Estanoræ* erat *Lapis tituli*. Sed ne nusquam esset, illum *Folcstanæ* adjudicat idem ⁵ vir doctissimus: quod quoque post eum fecere ⁶ *Stillingfleetus* & ⁷ *Galeus*, *Nennii Lapide tituli* in suum *Lapidem populi* converso. Agnosco equidem summam *Folcstanæ* antiquitatem. Agnosco hanc vocis mutationem eorum sententiæ favere; verum in ipsa mutatione hæreo, quam nulla antiquorum scriptorum, nulla vetustorum codicum autoritate subnixi, magis

¹ De portibus & castris *Rom.* in *Cantio*, p. 94. &c. ² Sic *Cerdicore* sive portus *Cerdici* apud *Matth. Westm.* ad A. D. 494. & alibi passim apud Historicos nostros. ³ Inter Scriptores Historiæ *Normannicæ* p. 168. ⁴ *Galfred. Moxemuth.* vi. 13. ⁵ De portibus & castris *Rom. Cantii* p. 97. ⁶ *Antiq. Eccles. Britan.* p. 322. ⁷ In notis ad *Nennii Hist.* cap. XLVI.

audacter quam recte faciunt; quæque tam dura, tam insolens apparet, ut vel credulitatem ipsam prorsus superet. Eandem ob causam ¹ *Langhornum* quoque nostrum prætereo, qui solus incedens *Lapidem tituli* nunc *Langerstonæ* in *Icenis* meis, nunc inter *Stonam* & *Fletam* prope *Gravesendam*, ponit. Quid interim ego de hac re sentiam, paucis dicam. Erat olim in Australi *Cantii* angulo *Lapis finalis* sive terminalis, qui vocabatur ² *Lapis appositus in ultimo terræ*, nunc autem *Stone-end*. *Lapides* vero *finales*, si inscriptum quid haberent, ³ *agrimensores Titulos* appellabant. Unde ⁴ *Venantius Fortunatus*, *Titulum* hunc, ait, horum jugerum limitem esse noveritis & confinium. Jurisconsulti ⁵ *Titulos* in prædiis aiunt esse tabulas in quibus Dominorum nomina inscripta erant, ut ex iis, cujus prædia essent, cognosceretur. Quorum lingua usus ⁶ *Chrysologus*, "Dominum, inquit, "prædiorum limitibus affixi *tituli* proloquuntur:" erant igitur *Lapides tituli*, quotquot in limitibus positi titulum sive insculptum sive affixum habebant. En igitur, in eo quem indico loco, *Lapidem tituli*, super ripam *Gallici* maris positum, ubi *Nennius* pugnatum fuisse scribit: scilicet, in campo juxta *Lapidem tituli* qui est super ripam *Gallici* maris. Hoc igitur loco & *Vortimerum* victorem fuisse, & *Lapidem tituli* figendum esse censeo.

9. Quum *Whartonus* ægre ferret præclarum hoc monumentum Insula sua moveri, inque extremum *Cantii* angulum transferri, ita me adortus est: siquidem, inquit, ita argumentaris, quidni *Rutupias* ipsas

¹ In *Chronic. regum Angliæ* p. 24. ² Vide *Offæ R.* chartam à *Somnero* editam in libro de portubus & castris in *Cantio* p. 47. &c.

³ Vide rei agrariæ scriptores p. 47. &c. ⁴ In vita *Medardi* cap. 5.

⁵ Vide *Calvini Lexicon* Juridicum in voce *Titulus*. ⁶ *Homil.* CLIV.

Lapide tituli cohonestares? Etenim non semel mihi indicasti ibi lapidem fuisse impressum in memoriam B. *Augustini*, qui eo loco è navi exscendebat. Memini, inquam, me tale quid in nescio cujus ¹ Monachi versificantis carmine olim legisse; sed quum, habita rerum gestarum temporumque ratione, *Vortimeri* praelium B. *Augustini* adventum centum circiter & triginta annos præcessisse animadverterem, ultra de eo lapide non disquirendum esse censebam. Tu vero, inquit *Mauritius*, quid sentis de ² *Camdeni* narratione, scilicet inter scrupos prope *Stone-end*, ubi *Lapide tituli* posuimus, cumulum majorum lapidum conspici, quem vicini tumulum SS. *Crispini* & *Crispiniani* esse volunt? Hæc, inquam, opinio unde in vulgus emanarit, eorumque animis infederit, nescio; quum *Suessionas* horum martyrum sepulchrum sibi vindicare notum sit: nisi hoc loco olim extiterit *Romanum* aliquod monumentum, sive lapis sive cippus, his nominibus inscriptum, quæ *Saxonorum* temporum indocta simplicitas viris sanctis martyribusque forte ascribebat: neque mirum si id tunc factum est, quandoquidem insana Ecclesiæ *Romanæ* superstitio idem nunc quoque sæpe facit. *Crispini* vero non deerant, quorum nomen in *Britannia* celeberrimum esse potuit: erat quippe ³ *Aimilius Crispinus* sub *Gordianis* Præfectus *Alæ Augustæ* in *Britanniis*; erant etiam ⁴ equites *Crispiani*; erat denique sub *Domitiano* *Crispinus* multo carmine à ⁵ *Statio* laudatus: is autem patrem habuit *Vectium Bolanum* ⁶ *Britanniæ* sub *Vitellio* Præfectum, quem ⁷ poëta ipeculas

¹ In Annal. D. Aug. MSS. in Bibliotheca Aulæ Trin. Cantabr.
² In Cantio. ³ Inscriptio apud *Camdenum* in *Brigantibus*. ⁴ Notit. Imperii cap. LXXXIX. ⁵ Pap. *Stadius Sylv.* v. 2. ⁶ C. *Tacit.* Hist. II. & in vita *Agricolæ*. ⁷ *Stadius* ibid.

ibi castellaque condidisse, & titulos ibidem inscriptos reliquisse dicit; quæ fere omnia *Cantii* Australi atque orientali litori conveniunt, neque mirandum erit si in titulo aliquo filii sui nomen extare voluit.

10. Hæc vix finieram, quum me *Mauritius Rutupias*, unde longe digressi eramus, revocat; & quoniam, inquit, portum hunc feliciter tenemus, vela contrahamus, & è nave egressi urbem castrumque invisamus, exploremus. Ita, inquam, facto opus est; quippe scio vos non sine nausea navigasse, quod incommodum utinam ne vobis in terra quoque accidat; quia autem periclitari vultis, lubens progredior. Tria sunt *Rutupias*; portus, de quo satis superque dictum est: urbs, castrumque, de quibus quædam figillatim dicenda restant. Hæc quum Scriptores nostri confundunt atque commiscent, multa de iis & imperite quærere, & inutiliter disputare solent; *Rutupiæ* ipsæ sive urbs ubi fuerit non consentire, his eas ¹ *Dubris*, his ² *Sandwici*, his ³ *Duroverni* sive *Cantuaria*, his ⁴ *Durobrivis* sive *Roffæ* fuisse affirmantibus. Qui *Cantuariam* *Roffam*que somniant, cætera quidem doctissimi, exteri tamen rerumque nostrarum imperiti erant, neque illos refutare operæ pretium erit. Qui pro *Dubri* vel *Sandwico* contendunt, ii nostrates sunt, eorumque opinioni magis nobis attendendum, propter accuratam horum locorum cognitionem, qua pollebant, aut certe pollere debebant. Qui *Dubrim* *Rutupias*que eandem urbem esse volunt, *Matthæum Florilegum*, *Westmonasterii Monachum*, ejusdemque farinæ scriptores sequuntur;

¹ *Twinnus* de rebus *Albionis* p. 50. *Lluydus* in fragm. *Britan.* descript. p. 12. 13. ² *Sommerus* de portibus & castris in *Cantio* p. 3. &c. aliique. ³ *Dominicus Marius Niger* Geographiæ p. 19. ⁴ *P. Jovius* in *Angliæ* descriptione. *Ælius Ant. Nebrissensis* in Dictionario.

sed quam temere id fecerint, demonstrant, primo *Itinerarium Antonini*, in quo non solum illorum locorum distincta mentio fit, sed diversa iisdem à *Duroverno* distantia tribuitur; *Rutupiis* M. P. XII. *Dubri* M. P. XIV. *Tabulae* deinde *Peutingerianae*, in quibus seorsim ponuntur; ¹ Notitia denique Imperii Occidentalis, in qua *Dubri* Præpositus militum *Tungricorum*; *Rutupiis* Præpositus ² legionis II. *Augustæ*, in stationibus fuisse dicuntur. Ex his satis liquet *Dubrim* atque *Rutupias* eodem loco non fuisse. Qui *Rutupias Sandwicum* transferunt, ad verum quidem earum situm propius accedunt, rei tamen veritatem minime attingunt: quippe multa sunt quæ suadent eas, quamvis *Sandwico* non procul abfuerint, ibi tamen non esse statuendas. Urbem enim, quam quaerimus, ³ *Camdenus*, in dejectu collis, cui castrum imponitur, exporrectam jacuisse, illius plateas sese interfecantes succrescente segete in arvo propter castris moenia comparere; aream illam, aratro proficiscam, nummos *Romanorum* aureos & argenteos vetustatis suæ indicia sæpenumero egerere, quod ⁴ *Lelandus* olim dixerat, suo scilicet, & superioribus seculis, majorem copiam nummorum *Romanorum* ibi repertam, quam ullibi in tota hac Insula. Hæc ille recte, atque præclare. Quid autem è contra ⁵ *Somnerus*? urbem scilicet longe ab arce divulsam, in locum uliginosum atque palustrem trahere; quem situm, propter insalubritatem, ⁶ *Romani* in urbibus designandis evitare solent: nullum vero monumentum, ne nummulum quidem ibi effossum, proferre,

¹ Pag. 161. ² Notanda hic *Guid. Pancirolli* hujus libri Editoris oscitantia, qui legionis hujus nullibi in Notitia mentionem esse tradit p. 177. ³ In *Cantio*. ⁴ Apud *Somnerum* de portubus & castris in *Cantio* p. 89. ⁵ De portubus &c. p. 3. &c. ⁶ *Vitruv. Architect.* I. 4.

nullum sententiæ suæ idoneum testem citare præter
¹ *Matthæum Florilegum Westmonasteriensem Monachum*
 (qui tradit *J. Cæsarem* in *Rutupi* portu, qui modo
Sandwicum dicitur, applicuisse, id est, in portu qui
 olim *Rutupi*, modo autem *Sandwici* dicitur; ubi non
 de urbe, sed de portu, sermo est) & ² *Pancirollum*, vi-
 rum doctum sed exterum, cujus auctoritatem si *Cam-*
deno nostro opponerem, valde delirare viderer. Il-
 lud denique *Somnerus*, platearum tractus, quos *Cam-*
denus extra castrum fuisse notat, in castrum tra-
 here, esse facelli nescio cujus fundamenta probare;
 illud in *Camdeno* refutare, quod viro cordato *μὴδ' ἐν*
ὀρείποις in mentem venit; scilicet urbem *Rutupias* in
 ipso castro fuisse. Quis autem mortalium non vi-
 det *ἀπεργασίοντα* esse hæc omnia?

II. Hactenus de urbe. Ad castrum jam me con-
 verto; de cujus situ non patiuntur nos dubitare præ-
 claræ illius reliquiæ, quæ vii. circiter stadia à *Sand-*
wico in edito loco adhuc conspiciuntur. Figura qua-
 drilatera erat: longa passus cl. lata cv. quâ propor-
 tione ³ *Romani* castra metari solebant: ea enim
 pulchriora credebant, quibus ultra latitudinis spa-
 tium tertia pars longitudinis addebatur. Moenia
 crassa sunt pedes xii. eorum altitudo prorsus nescitur,
 quoniam nullo loco integra est. In circuitu ad sin-
 gula trium pedum & dimidii intervalla duplex cer-
 nitur ordo coctorum laterum, longorum uncias xvi.
 latorum xi. crassorum unam cum dimidiâ; horum
 usum quis non videt? scilicet quum reliqua structura
 è lapidibus globosis constaret, eos lateres firmabant.
⁴ Est enim globosus lapis contra injurias fortis, sed
 ad structuram infidelis, nisi multa suffrænatione de-

¹ Pag. 38. ² Notit. Imperii p. 161. ³ *Vegetius* de re militari
 iii. 8. ⁴ *Plin.* Hist. Nat. xxxvi. 22.

vinctus. Suffrænationem & alligationem alternis laterum choris five ordinibus factam fuisse docet nos ¹ Architectorum magister; quam construendi rationem proculdubio respiciebat ² Nennius, quum narraret innumera esse in *Britannia* castella ex lapidibus & lateribus fabricata. Intus in castrî areâ versus partem Septentrionalem, vepribus & dumetis obsitæ delitescunt substructiones vetustissimæ atque firmissimæ, quas ³ Somnerus sacelli fundamenta esse contendit; ego autem, quoniam in ea castrorum parte sunt ubi *Prætorium* esse solet, ad id pertinuisse minime dubito.

12. Post *Prætorium* in Septentrionali muro aperit se porta *Decumana*, per quam egressus patet non rectus sed obliquus juxta ⁴ *Vitruvianam* regulam; qua præcipitur, excogitandum esse uti portarum itinera non sint directæ, sed *oxiadæ*. Orientale castrî latus subsidente clivo totum concidit; cætera ruinam minantur: etenim omnia hedera cooperta sunt, quam ruinosa vetustatis & signum, & causam esse novimus; idemque in muris facere quod in arboribus, quarum interitum illius vitio tribuit ⁵ *Laberius*,
Ut hedera serpens vires arboreas necat,
Ita me vetustas amplexu annorum enecat.

13. Habetis præsentem *Rutupiarum* faciem, squalidam quidem, sed venerandam. In iis vero illustrandis quoniam jam sumus, non tacenda sunt celebria nomina, quibus apud *Ausonium* nobilitatæ sunt; *Claudii* scilicet *Contenti*, poetæ illius patrui,

— ⁶ *tellus quem Rutupina tegit;*
 nempe in illius urbis territorio sepultum: etiam *Flavii Sancti*, *Ausonio* affinitate conjuncti,

¹ *Vitruvius* II. 3. ² *Hist. Brit.* II. ³ De portubus & castris *Cantii* p. 6. ⁴ De Architect. I. 5. ⁵ *Macrob. Sat.* II. 7. ⁶ In *Parentalibus*.

¹ *Præside*

¹ *Præsides* letatus quo Rutupinus ager ; id est, qui præsidio Rutupino, sive legioni II. *Augustæ* præpositus erat. *Claudii* denique *Magni Maximi*, quem poeta ² *Rutupinum* latronem vocat; quoniam forte, quum ³ pirata esset, eo portu præcipue usus sit; vel quod purpuram ibi sumens, abducto è *Britanniâ* milite Romano, inde in ⁴ *Rheni* ostia solvebat. Non nescio *Eliam Vinetum*, ubique in notis ad *Ausoniam*, dicere *Rutupinum* idem significare quod *Britannicum*; quæ opinio etiamsi *Rutupiis* perquam honorifica sit, quasi toti *Britanniæ* nomen suum imposuissent, metuo tamen ne non sit vera; uti nec illa narratio, quam à *Sandwicensibus* accepi, fuisse olim propter *Rutupias Æsculapii* fanum; ibique hoc seculo erutum gallum æneum, Dei fortasse donarium, quale extrema voce *Socratem* vovisse legimus:

⁵ Ω Κεῖτων τῷ Ἀσκληπίῳ ὀφείλομεν ἀλεκτερόνα.

14. Hic ab utroque interpellatus jubebar non nugari; quin potius si quid amplius haberem de *Rutupiis* dicendum, ad illud protinus me accingerem. Tunc ego, geram vobis morem; & agam quam brevissime potero. Nominis *Rutupini* celebritatem frequens illius mentio apud Scriptores antiquos, qui res nostras tractarunt, satis indicat; est enim à *Lucano*, *Juvenale*, *Ausonio* decantatum; à *Tacito*, *Ammiano Marcellino* & *Orosio* memoratum; in *Ptolemæi Geographiâ*, in *Antonini Itinerario*, in *Anonymi Ravennatis Indice*, in *Tabulis Peutingerianis*, in *Notitiâ* denique *Imperii Occidentalis* legitur: à *Cæsariano* milite in urbem advectum fuisse dicitur, & inter eos in proverbium fere abiisse, qui illius litoris æstibus *Cæsarianas* classes

¹ Ibidem. ² In claris urbibus. ³ *Latinus Pacatus* in panegyrico *Romæ Theodosio* dict. ⁴ *Zosimi Hist.* lib. IV. p. 248. ⁵ *Plato* in *Phadone*.

non semel afflictas fractasque conspexerant. Illustriores adhuc *Rutupias* facit frequens atque constans *Romanarum* classium in illum portum appulsus. De *Julio Cesare*, *Claudio* atque *Vespasiano*, quoniam ubi appulerint ambigitur, alio loco prolixius dicendum erit: hic nihil nisi certum atque exploratum apponam; scilicet ¹ *J. Agricola* in *Britanniâ* agente, *Romanam* classem portum *Trutulensem* sive *Rutupinum* tenuisse: ² *Lupicinum*, Magistrum armorum, huc sub *Constantio* missum, *Bononiâ* ad *Rutupias*, sitas ex adverso, delatum: ³ *Theodosium* denique transmeato lentius freto, *Rutupias*, stationem ex adverso tranquillam, venisse.

15. Quoniam in portus *Trutulensis* mentionem incideram; memini, inquit, *Whartonus*, quum hospes tuus essem, quoties in coenâ pisces, quos *Trutas* sive *Trutulas* vocant, apponerentur, id autem non raro fiebat, toties te eas in portu *Trutulensi* captas dicere, quasi is ab eo piscium genere nomen traxisset. Odi, inquam, memorem convivam, qui verbum inter fercula jocosè dictum ad rem seriam transfert: ne autem inepte jocatus esse videar, quid serio sentiam de ea re, paucis accipe. *Beatus Rhenanus* pro portu *Trutulensi Rutupiensem* legendum esse censet, suffragante toto fere literatorum ordine: ego autem vocem illam nec temere mutandam, nec inconsultè rejiciendam esse puto. Quid enim, mi *Whartone*, an tu nescis fluvium, in quo ego portum *Trutulensem* fuisse contendo, eo piscium genere abundare, atque illic, ut ⁴ *Alani ab Insulis* verbis utar, "trutulam" "sinus marinos ingredientem, in æquore baptizatam, " *Salmonis* nomine censerî?" an putas minus notas

¹ *Tacitus* in vita *Agricolæ*. ² *Ammian. Marcell.* xx. 1. ³ Apud eundem xxvii. 8. ⁴ In libro de planctu naturæ citante *Jac. Sirmondo* in notis ad *Sidonii Apol.* Ep. ii. 2.

fuisse Romanis portus *Rutupini* trutas, quam ¹ fundi *Rutupini* ostrea?

16. Sed fortasse *trutarum* satietas vos cepit: igitur amoventor: earumque loco Inscriptionem *Amerbachianam* à ² *Camdeno* laudatam apponam, in qua *Tripitii*, ignoti in *Britanniâ* loci, memoriam conservari censet vir doctissimus. Verba quæ rem nostram spectant, hæc ³ sunt.

NYMPHIS Φ

N. Φ. BRITTON.

TRIPVTIEN. Φ &C.

Ego vero ad *Rutupias* nostras pertinere autumo, & pro TRIPVTIENO legendum esse RIPVTIENO. Quid dein? inquit *Whartonus*, visne tu, dura atque immani syllabarum trajectione, è *Riputieno* *Ritupienum* facere? Respondi, ejusmodi trajectiones exemplis non carere; apud nos idem oppidum & Καμυδολανον & *Camulodunum* dici; eundem *Britanniæ* populum *Ptolemæo* Δοδένως, ⁴ *Dioni* Βοδένως esse. Sed quid verbis opus est? memini, quum in scholâ *Sandwicensi*, sive, ut eam vocare amabant, *Rutupinâ*, cum *Thomasis* fratribus inambularem, *Timotheum*, qui illam tunc temporis regebat, *Juvenalis* cum *Scholiaste* codicem MS. protulisse, meque, in illum versum, ubi *Rutupini* fundi mentio est, oculos conjicientem, ipsissimam de qua loquimur Syllabarum trajectionem deprehendisse, ita quippe legebam

———— ⁵ *Ruputinove edita fundo*

Ostrea ———

& in scholiis, “*Riputia* civitas est *Britanniæ*, ubi grandia ostrea nascuntur; hinc *Ruputinus* fundus dicitur & *Ruputinum* oppidum.” T, quod in initio

¹ *Juvenal.* Sat. IV. ² De *Britanniæ* nomine. ³ *Grut.* XCIII. 5.
⁴ *Hist. Rom.* LX. ⁵ *Juv.* Sat. IV.

est, non penitus abjicio; sed, in i mutans, ad finem præcedentis verbi rejicio; & si fas sit *Britanno Germanum* scriptorem, sive sculptorem, in *Britannicâ* voce corrigere, sic legerem:

NYMPHIS ϕ

N ϕ BRITTONI

RIPVTIEN ϕ .

Sed hujusmodi tricis nolo vos diutius impedire; si quid igitur amplius de *Rutupiis* scire vultis, nunc me percunctamini; est enim locus opportunus.

17. Tum *Mauritius*, video, inquit, vetustatis *Rutupiarum* famam valde periclitari, nisi iis succurratur; quippe dicunt portum *Rutupinum Caesaris* temporibus non multum floruisse, sed ad *Dubrim* omnes è *Galliâ* naves appulsas fuisse: id² *Cæsarem* ipsum docere, cujus hæc verba laudant: "Insula natura triquetra; cujus unum latus est contra *Galliam*; hujus lateris alter angulus, qui est ad *Cantium*, quo fere omnes è *Galliâ* naves appelluntur, ad orientem solem; inferior ad meridiem spectat." Ego vero, inquam, *Mauriti*, tam cæcus sum, ut nihil hic videam quod *Dubri* magis quam *Rutupiis* conveniat. Quid enim si ego ita disputarem; *Dubrim Caesaris* temporibus non multum floruisse, sed ad *Rutupias* omnes è *Galliâ* naves appulsas fuisse, idque adducto eodem *Cesaris* loco confirmarem? Tantundem argumentum meum, quantum eorum valeret, hoc est nihil. Frustra enim hæc verba in disputationem trahuntur, priusquam constet quid *Cantii* nomine *Cæsar* intellexerit: illud vero expendere, nec ab instituto nostro alienum; neque difficile erit scriptoris luculentissimi sensum investigare. Illi, contra quos dis-

I Autor notarum ad *Caroli* de *Fraxinis* portum *Iccium* p. 93. & p. xxiv. *Philippi Cluverii Germania Antiqua* II. 28. 2 De bello Gallico v. 13.

putamus, ambiguitate vocis *Cantii* decepti, errasse videntur; quam quidem ambiguitatem non *Cæsar* incuriæ in scribendo, sed eorum indiligentiæ in legendo, attribuendam esse censeo. Quis enim non statim videt imperatorem maximum de tota *Cantii*, qua patet, ora, quam omnem maritimam esse dicit, non autem de singulari aliquo istius litoris promontorio, loqui? Ita profecto judicat ¹ *Ortelius*, *Cæsarem* totum hunc tractum insulæ, qui se versus ortum extendit, *Cantium* vocare. Ad illum vero tractum, quum *Galliæ* proximus sit, *Gallos* mercatores naves suas appellere solere ait *Cæsar*; de *Dubri* prorsus nihil. Non equidem nego antiquos scriptores *Cantii* promontorii meminisse, quod ² τὸ μὲν ἐλάχιστον ὀρίον τῆς ἡπείρας διεστηκὸς ἀκρωτήριον. ³ Τὸ κατ' ἀντικρὺ τῆς ἐκβουλῆς τῆς Πλώγας ἐωθινώπαιτον σημεῖον τῆς Βρετανικῆς. ⁴ Τὸ Κάντιον ἄκρον, vocant. Illud promontorium quum ⁵ *Cluverius* ⁶ inter *Dubrim* & vicum *D. Margaretæ* collocaret, atque id cum *Cæsar* *Cantio* idem esse supponeret, temere ad *Dubrim* omnes à *Galliâ* naves appellere asserit. Cur enim non potius ad *Rutupias*, quas non solum in *Cæsar* *Cantio* fuisse, sed toti *Cantii* oræ maritimæ nomen imposuisse constat? Tum præterea, si sola *Dubris* tunc florebat, quare omne hoc litus ab initio *Rutupinum*, non autem *Dubrinum* appellabatur? quippe solent istiusmodi denominationes à principali atque digniore loco originem ducere. Sed ad *Cæsar* descriptionem revertor: Ille *Cantium* quo *Galli* confluebant, ad orientem solem, reliquam vero illius anguli partem, ad meridiem spectare dicit; in illo sunt *Rutupiæ* orienti, in hac *Dubris*, meridiei fere obversa. Vos judicate, cujus

¹ *Theſaur. Geograph.* in voce *Cantii*. ² *Diodor. Sic.* IV. ³ *Strabo* IV. ⁴ *Ptolemæi* *Tabb. Geograph.* ⁵ *Germ. Antiq.* II. 28. ⁶ *The South-foreland.*

loci vetustati adductus *Cæsar* locus magis faveat.

18. Tum *Mauritius*, plurimum, inquit, cum *Rutupis* facit, cum *Dubri* nihil. Certe in hac quæstione illud primum quærendum erat, quare *Cluverius Cantium* inter *Dubrim* & vicum D. *Margaretæ* collocet. Recte, inquam, *Mauritius*: namque illud sine probatione, sine autore facere, nihil aliud est quam conjectandi licentia abuti. Calculus sane *Ptolemaicus* id minime finit, quippe qui *Cantio* atque *Rutupis* eandem latitudinem assignat; quæque *Dubri*, longe infra ad meridiem positæ, nullo modo convenire potest. Princeps ille geographorum, si *Camdenus* rectè judicat, *Κάπριον ἄκρον* extremum hujus anguli verticem statuit, id est, 'promontorium *Tanatis* esse vult, quod septentrionale vocamus. Tunc *Mauritius*, inspectis tabulis, video inquit hic *Ptolemæi* calculum turbari; quomodo enim fieri potest, ut isti promontorio, ubi ille *Cantium* esse putat, atque *Rutupis*, eadem latitudo conveniat, quum hæ non paulo magis quam illud ad austrum subsidant? qui *Cantium* xv. scrupulis *Rutupis* orientalius esse potest, quum post *Rutupias* nihil sit versus orientem præter ipsum mare? Ego vero duplici huic nodo unum cuneum sufficere, si eo uti liceret, respondebam. Dixeram enim, in initio hujus sermonis, non improbabile esse *Rutupias* geminas fuisse, earumque alteram, inclinante in *Britanniâ* imperio *Romano*, *Regulbium* appellatam fuisse. Si vero *Ptolemæum* de *Rutupis* his *Regulbinis* intelligamus, nec video quare id non faciamus, integer erit rectusque illius calculus, tum quoad longitudinem cum quoad latitudinem istorum locorum.

19. Huic argumento de *Cantii* situ favere videtur

Strabo, qui id *Rheni* ostiis proximum fuisse docet; imo tam prope abfuisse, ut ab iis conspici posset: de *Britannia* enim *Celticae*que situ loquens, ait orientales earum partes, ¹ *παρὰ ἑῶα ἐγγὺς ἀλλήλων ἐστὶ μέγας ἐπὶ ψευς, τότε Κάντιον, καὶ αἱ ἑρπύς ἐκβολαί.* Hic ab *Whartono* interpellatus sum; qui *Strabonem* falsi infimulans, eum idcirco jure merito à ² *Somnero* vapulare aiebat. Vapulat, inquam, sed immerito; ita enim ³ alio loco mentem suam explicat; scilicet, *Itium* navale propter trajiciendi usum ad *Rheni* ostia pertinere, ac proinde eorum nomine contineri: quum igitur dicit *Rheni* ostia è *Cantio* conspici posse, id de *Itio* intelligendum esse: sed ipsum, *Xylandro* interprete, loquentem audite: “Quatuor
“sunt usitati è continente in insulam trajectus, ni-
“mirum ab ostiis fluminum *Rheni*, *Sequanae*, *Ligeris*
“& *Garumnae*. Qui à *Rheni* partibus trajiciunt, ii
“non ex ipso solvunt ostio, sed à *Morinis*, *Mena-*
“*piorum* conterminis, apud quos est etiam *Itium*,
“quo navali usus est *Cæsar*” &c. Hæc si perpendantur, non dubito quin doctorum urna *Strabonem* absolutura sit. Atque hæc de *Rutupiarum Cantii*que situ dicta sunt; quæ, etiamsi nec verisimilitudinis specie, nec novitatis gratia, abundare videantur, alios tamen ad ulteriorem hujusce rei investigationem fortasse instigabunt. Vos porro orationem meam in illam, quam vultis, partem dirigite.

20. Ansam datam arripiens *Whartonus*, quandoquidem inquit

Est in conspectu Tanatis, notissima fama
Insula, —

¹ Geogr. lib. I. IV. ² In portu *Iccio*. ³ Lib. IV. p. 138. ⁴ *Virg. Æneid.* II.

noli illam insalutatam præterire. Si ita, inquam, mi *Whartone*, facerem, illud tibi, insulæ istius incolæ, non autem mihi, vitio vertendum esset. Etenim perquam iniquum est illud à me postulare, quod tu ipse præstare debebas: sed, quoniam ita jubes, morem tibi geram; eaque, quæ ad *Tanatis* famam illustrandam vel relatu accepi, vel in veterum scriptis inveni, narrabo. Illud igitur imprimis *Tanateses* tuos jactare audio, *Claudium* Imp. ad illam insulam, in loco quem ¹*portam occidentalem* vocant, appulisse. Ego, etiamsi vulgi famam, quæ cum temporis diuturnitate veritatis speciem conjunctam habet, non temere repudiandam esse sentiam; ita tamen neque facile admittendam, ubi nulla autoritate subnixâ, magna atque contraria probabilitate oppugnari potest: quo quidem incommodo sermonem hunc laborare valde metuo. Etenim nemo ex antiquis scriptoribus id unquam tradidit; neque probabile est *Claudium* Imp. alio loco ad exscendendum in hanc insulam usum, quam quo ante usus erat *Cæsar*. ²*Bucherius* certe de loco, unde in *Britanniam* profecturus solvebat, ita disputat; cur *Claudius*, aut *Caligula*, in *Britanniam* primi post *Cæsarem* cum exercitu transmissuri, alium portum à *Cæsariano*, nullo adhuc experimento cognitum, prætulissent? cur supra *Fulium* sapere voluissent? Quæ quidem argumentatio tam de loco ad quem *Claudius* appellabat, quam de eo unde solvebat, plurimum valet: præsertim quum liber atque apertus esset in insulam aditus, neque haberent *Britanni* aut in mari classem, aut in terra exercitum, quo hostem impedirent; tunc enim ³fugati ab *A. Plautio* trans fluvium

¹ West-gate. ² *Belgium Romanum* p. 147. ³ *Dion. Cass. Hist. Rom.* LX.

Tamesim coercebantur. Illud etiam *Tanati* perhonorificum putant, in ea olim fuisse *Rutupias*, *Cantiorum* urbem celeberrimam: ita ¹ *Joannem Lelandum* dicere, teste ² *Lambardo*: ego vero id è *Lelando* elici posse minime puto; sed vix tanti est illius verba accuratius perpendere. Ego quidem *Rutupias*, nec in insula *Tanati*, neque in *Britannia* continente fuisse censeo; sed in insula propria, quam *Wantsumus* propter ostium suum orientale faciebat; quippe palustris atque humilis planities, qua *Rutupinus* ager undique clauditur, demonstrat cuilibet loci situm contemplanti, eum olim aquis circumfusus fuisse.

21. Tumque *Whartonum* respiciens, illud, inquam, miror, rem, quam & ad commodum tuum maxime attinere, & in *Tanati* laude ponendam esse, omnes vident, à te nondum illi vendicari atque nobis ostentari, frugum scilicet copiam atque ubertatem. Etenim quum legimus *Britanniam*, & ipsam frumento abundasse, ³ aliisque insuper gentibus annonam supeditasse, illud præcipue de *Tanati* intelligendum esse multa suadent, imprimis portus *Rutupini*, cujus undis alluitur, commoditas, quemque classibus frumentariis excipiendis parem fuisse supra indicatum est; dein ipsius *Cantii* vicinia ⁴ proxima ad ostia *Rheni*, per quæ è *Britannia* in continentem annona inferri ⁵ solet: insulæ denique ipsius, arborumque vicinorum fertilitas, quæ ab antiquitate celebrata, ad nostra usque tempora perdurat. Etenim annon hodie talis est, qualem eam olim depinxit ⁶ *Solinus*, frumentariis campis felix, & gleba uberi?

¹ Collectaneorum MSS. in Biblioth. Bodl. Vol. 3. p. 138. ² In *Cantii* peramb. pag. 91. ³ *Ammian. Marcell.* XVIII. 2. ⁴ *Strabo* Geogr. I. IV. libris. ⁵ *Eunapii* legation. p. 211. *Zosimus* lib. III. *Juliani* Epistola ad S. P. Q. *Athen.* ⁶ *Polyhistor.* cap. XXIV.

Quid igitur si dicerem ¹ *Artemidorum* geographum *Tanatim* vestram respexisse, quum narraret fuisse insulam *Britanniae* propinquam, in qua Deabus frugiferis, *Cereri* atque *Proserpinæ*, sacrificaretur eodem ritu quo in *Samothrace*? Illud, inquam, si dicerem, quo me teste, quibus argumentis convinceretis?

22. Nos, ait *Whartonus*, conjecturae probabili minime refragabimur; tu modo, si quid aliud de hac re in mentem venit, illud nobis imperti. Mihi, inquam, prorsus nihil, nisi illud attinet dicere, ubique fere per totam insulam nummos *Romanos* erui, quorum non uno te thesaurum meum locupletasse memor atque gratus agnosco. Ille vero, officiose nimis id commemoras: quumque pergeret me rogare de ² eorum opinione, qui *Toliapim Ptolemæi* atque *Tanatim* eandem insulam esse volunt: respondi eam parum mihi probari; quoniam cum *Ptolemæi* calculo minime convenit; is enim integrum longitudinis gradum cum quadrante inter *Rutupias* atque *Toliapim* ponit, quæ cum *Tanati* continentes sunt: per me igitur licere *Shepie Toliapis* nomine frui; quod, quoniam in ostiis *Medwægi* atque *Tamisis* opportune sita, atque exigendis vectigalibus, quæ forte in iis fluviis pendi solebant, commodissima sit, optime meretur; est quippe vectigal *Britannicè Tolli* sive *Tollfa*.

23. Hic *Whartonus*, at unde *Tanati* nomen? Ego, inquam, propter nocturnos ignes præternavigantium gratia in illius insulae clivis accensos, quod etiam hodie fit, *Tanatim* dictam puto, quum ignis *Britannicè tân* vocetur. Nihil tamen in ea re statuo, donec de vera istius vocabuli lectione constiterit, tot enim

¹ Apud *Strabonem* lib. iv. p. 137. ² *Lelandus* in excepto *Ptolemæi* MS. *Toliapis* insula, sive *Teno* vulgo *Tenet*. in *Bibliothecâ Cottonianâ* *Julius*. C. 6.

esse illius insulæ nomina, quot fere sunt *Soliniana* exemplaria, observavit ¹ *Joannes Camers.* Ego *Tanatim* ubique voco, quoniam ita vocandam censet ² *Salmasius.* In ea, inquit *Mauritius*, lectionum varietate, quoties *Athanatim*, sive *Athanaton* video, toties fateor mihi in memoriam redire *Σπεγάδας* illas circum *Britanniam*, quarum quædam *Δαιμόνων* καὶ *Ἡρώων νῆσοι* appellabantur, propter divinos, ut credebatur, incolas: ita enim narrantem *Demetrium Tarsensem* Grammaticum, qui earum unam adierat, inducit ³ *Plutarchus*: Ob istiusmodi fortasse fabulas, insulam, de qua sermo est, *Ἀθανάτων νῆσον* dici potuisse credibile est. Ego vero, inquam, *Whartoni* nostri causa, qui insulam illam incolit, id revera ita esse optarem: sed non sunt, non sunt, *Mauriti*, in hoc nostro orbe immortalium insulæ; illæ enim positæ sunt

Longe ultra liquidum tranantes æthera stellas,
sola fide duce, virtute comite, adeundæ; ad quas vos iter rectum ingressi, mihi præitis. Accipimus, inquit *Whartonus*, omen; nos præibimus, tu, quando *Deo O.M.* visum erit, sequere. Inopinato hoc sermone perculsus, quum aliquandiu hærerem, meque de præclaro eorum exemplo, non de fatorum ordine, locutum esse dicerem: mittite ista, inquit *Mauritius*, quid enim aliud est omina ex observatione dictorum capere, quam aniliter atque superstitiose desipere? multo sane tolerabiliores sunt istæ fabulæ, quarum occasione in hos sermones incidimus; ad eas igitur finite me redire.

24. Mira est illa narratio quam è ⁴ *Tzetze* dedit nobis ⁵ *Camdenus* de animabus vita functorum, jamque immortalitate donatorum, è *Galliæ* continente

¹ In *Solinum*. ² Exercit. *Plin.* in *Solinum* p. 247. ³ Περὶ τῶν ὀνομαζομένων λαιπότων νησιῶν. ⁴ Comment. in *Lycophron.* p. 179. ⁵ *Britan.* p. 2.

in insulam nostram trajiciendis. Quid tu, mi *Joannes*, sentis? Istius, inquam, narrationis autor ¹ *Procopius* erat, non *Tzetzes*; is autem, si quod sentio dicam, eam à *Monachis* accepit, qui confectis istiusmodi fabellis, vectigalium remissionem sibi suisque impetrare solebant; dicuntur enim in *Francorum* quidem ditioe fuisse, non tamen iis vectigales, propter prædictam operam, quam defunctorum animabus in *Britanniam* transportandis dabant. Huic narrationi alia ² *Antonii Mureti*, non minus lepida, subiungi potest: scilicet à quodam historiæ scriptore proditum esse, *C. Julium Cæsarem* in *Britanniam* aliquando una triremi cum centum hominibus delatum; quumque incredibili loci amœnitate captus, sedes ibi capere vellet, ab illis ἀειδόν incolas invitum & reluctantem ejectum esse. Illud *Cæsari* si unquam accidit, tunc accidisse reor, quando in *Britanniam* transvecturus, ante, per se, portus & navigationem & accessum ad insulam, teste ³ *Suetonio*, explorabat.

25. *Whartonus*, quum amplius se continere non posset, apage, inquit, cum istis nugis. Quid enim, annon vos viri graves satis delirare videmini, dum in quisquiliis antiquariis occupamini, nisi in fabulas quoque, quæ sunt ipsius antiquitatis sordes atque fæces, dilabimini? ad ea igitur, unde aberrare cœpit, oratio nostra revocetur, *Rutupias* redeamus, quæque de illius urbis nomine, si qua habeas, audiamus, exploremus. Volens lubensque, inquam, illud faciam. ⁴ *Camdenus* id nomen à *Britannicis* vocabulis *Rhyd-tufith*, five vadis fabulosis, derivari judicat; à qua sententia quamvis propter viri doctissimi auto-

¹ *Procopius* IV. 20 ² *Var. Lect.* v. i. ³ *In Julio Cæsare* cap. 58.
⁴ *Britannia in Cantio.*

ritatem non temere discedendum esse putem, liceat tamen, ea salva, alia quædam in medium proferre, quæ etiam si veritatis certitudinem non habeant, tamen nec novitatis gratia, nec probabilitatis specie fortasse carebunt. Sunt ¹ *Rutubæ* in *Italia* fluvii. Est ² *Rutubis Mauritania Tingitana* portus. Est ³ *Rutupe* *Siciliæ* urbs. Sed loca tam longe sita ad rem præsentem minime traho: quando autem *Rutupias* nostras tam ab ⁴ *Orosio* quam à ⁵ *Beda*, *Rutubi portum* constanter appellari videam, pariterque legam fuisse in *Galliâ*, *Julii Cæs.* tempore, *Rutubi portum*, quidni, ipso *Cæsare* autore, concludam portum nostrum à *Gallico* nomen accepisse? Annon enim is diserte notat “⁶ eos qui è *Belgio*, i. e. *Gallia Belgica*, in *Britanniam* tranſierant, omnes fere iisdem nominibus civitatum appellatos fuisse, quibus orti ex civitatibus eo pervenerunt.” Hinc apud nos sunt *Attrebatii*, *Belgæ*, *Cenimagni*, *Parisi*, aliæque *Gallicis* & *Belgicis* cognomines civitates. ⁷ Hinc *Cantios* nostros à *Cantia Gallia Belgica* fluvio; *Icenos* meos à promontorio *Iceio*, imo & *Britannos* ipsos à *Britannis Belgis* accerferi video. Neque de civitatibus tantum, sed etiam de urbibus, illud *Cæsaris* intelligendum esse, docent *Condate*, *Cæsaromagus*, *Mediolanum*, *Noviomagus*, quæ sive urbium, sive oppidorum apud nos nomina, à *Gallis Belgis*que derivata sunt. De *Rutubi* autem *Gallia* portu audite ⁸ *Orderici Vitalis* narrationem è priscis, uti ipse ait, *Quiritum* Historiis petitam. “*Rutubus*, potens sævusque tyrannus, inexpugnabile, “ut putabatur, municipium super montem juxta

¹ *Plin. Hist. Nat. III. 5. Lucan. II. Vibius sequester.* ² *Plin. Hist. Nat. v. 15.* ³ *Æl. Anton. Nebriffensis.* ⁴ *Lib. I. cap. 2.* ⁵ *Hist. Eccles. Anglic. I. I.* ⁶ *De bello Gallico v. 12.* ⁷ *Ægidii Bucherii Belgium Rom. I. 5.* ⁸ *Hist. Eccles. lib. x. p. 864.* inter rerum *Normannicarum* scriptores.

"*Sequanam* servabat, per quod circumjacentem pro-
 "vinciam, navesque per proximum flumen meantes,
 "coercebat. Quod audiens *Cæsar*, illuc cum exer-
 "citu festinavit, & castellum, quod *Rutubi portus* ap-
 "pellabatur, expugnavit: cujus oppidi specimen &
 "ruinas solers indigena perspicue cognoscit." Hæc
 quidem *Ordericus*; sed quoniam idoneos testes nar-
 rationis suæ non producit, nolo ab illius autoritate,
 id est, ab incerto loco argumentum petere.

26. Illud inquit *Mauritius* & recte & ingenue fa-
 cis: nequeo enim non suspicari, vel *Rutubum* sævum
 potentemque tyrannum è *Monachi Uticensis* cere-
 bello natum; vel *Orosii* atque *Bedæ* portum *Rutubi*
 à *Britannico* litore, nescio qua vi avulsum, nescio
 quo errore, ad *Sequanam* translatum esse. Ad rem
 nostram propius, imo proxime pertinere videtur
 vox *Rutuba*, quæ in *Varronianis* versibus occurrit.

¹ *Ergo tum Romæ parce pureque pudenteis*
Vixere in patriâ, nunc sumus in Rutuba.

In veteri *Glossario*: *rutubatur*, ῥιτινται. quid autem il-
 lud sit, indicat *Favorinus* citato ² *Homeri* versu,

ὥς δ' ἀνεμοὶ δύο πάντων ῥιτινται ἰχθυόεντα.

Nonius Marcellus ait *rutubam* esse perturbationem
 illam, quæ in mari à contrariis ventis excitari solet.

³ Hæc autem mari *Rutupinum* litus atque *Bononiam*
 interfluenti, quod horrendis æstibus attolli novimus,
 imprimis conveniunt. Repente hic *Whartonus*, quasi
⁴ sortem *Virgilianam*, illud *Neptuni* ingessit,

——— ⁵ *Sed motos præstat componere fluctus*

innuens sermonem hunc de *rutubâ* non multum pla-
 cere. Accipio, inquam, quam eduxisti sortem, ne-
 que de vocabulo *Latino* amplius contendam. Non

¹ *Laurenbergii* Antiquar. in *Rutuba*. ² *Iliad.* I. v. 4. ³ *Am-
 mian. Marcell.* XXVII. 8. ⁴ *L. Greg. Gyraldus* de poetis *Latinis*
Dial. IV. ⁵ *Æn.* I. v. 139.

tamen argumentum hoc ante dimittam quam illud observaverim, insulam *Tanatim*, quæ portum *Rutupinum* facit, à *Britannis* ¹ *Inis Rubin* sive *Ruithinam* appellatam fuisse: est autem *rhuo*, in eorum linguâ *rugire*, sive *fremere*, quod de phocarum in eo litore fremitu intellexit ² *Camdenus*: ego ad aliud potius referendum censeo, scilicet

³ *Æquoris nigri fremitum, & trementes*
Verbere ripas.

si verbum *rhuo* cum *tywyn*, quod *litus* denotat, componamus, habemus nominis derivationem ⁴ *Lucani* descriptioni apprime congruentem

—— *Rutupinaque litora fervent*

Hæc ego vobis, imprimis autem *Mauritio*, quoniam *Britannus* est, judicanda permitto; & ne quid omit- tam, quod *Rutupini* nominis originem investigare vo- lentibus usui esse possit, ⁵ *Anonymi* atque inediti au- toris sententiam de hac re in medium proferam: sci- licet, litus *Rutupinum*, aut à rupe, aut à *Rutinis Gal- liæ* populis, nunc *Bononiensibus* dictis, ita appella- tum: quam cognationem inter *Rutinos Gallos* & *Ru- tupinos* nostros confirmare videtur ⁶ *Jac. Malbrancquius* de *Ruthenis* ita scribens; “quicquid litoris est *Cali- sum* inter & *Dunkerkam*, nostri etiam hodie navar- “chi *Ruthen* nuncupant. Adde *Cantii* oram mariti- “mam *Rutupias* nominatam, & accolæ *Rutupos*, quod “*Ruthen* putridum litus aiunt sonare.”

27. Hic *Mauritius*, quanquam, inquit, ea quæ pro- ponis, prima facie propter novitatem vel levia vel incerta esse videantur, non tamen ulteriore inqui-

¹ *Nennii Hist. Britann.* xxviii. ubi in *Gallesi* notis habes hujus vo- cis lectiones variantes. ² *Britan.* in *Cantio* edit. 1600. in quarto. ³ *Herat. Carm.* iii. 27. ⁴ *Lib.* vi. ⁵ *Comment. de Dorensis Ca- stelli initiis MS.* in *Bibliotheca Cottoniana, Vespas.* A. 5. ⁶ *De Mo- rinis lib.* ii. cap. i. pag. 86.

sitione indigna esse existimo. Tu autem, quoniam ea, quæ de *Rutupis* dicenda erant, penitus exhaustisse videris, *Regulbium* nos deducas, idque eadem diligentia, qua in *Rutupis* describendis usus es, nobis describas. Tunc ego, diligentia, inquam, non deerit; sed metuo, ne dies me deficiat. Pone illum metum, ait *Whartonus*, multæ enim horæ adhuc supersunt. Ita est, inquam; ego vero de illa luce, de illo die loquor, qui locorum antiquitates investigantibus, è veterum scriptis affulgere solet. Etenim, quod ante notaveram, quoad nominis celebritatem, prorsus diversa est *Rutupiarum* atque *Regulbii* conditio; quippe illas nulli fere *Romanorum* scriptorum, qui res nostras attigerunt, intactas præterierunt: illæ à *Lucano*, *Juvenale*, *Ausonio* decantatæ, à *Tacito*, *Ammiano*, *Orosio*, memoratæ; in *Ptolemæi* quoque *Geographia*, in *Antonini Itinerario*, in *Anonymi Ravennatis* indice, in *Tabulis Peutingerianis*, in *Notitia provinciarum*, locum habent; quum è contra, *Regulbii* in sola *Notitia provinciarum* mentio fiat; quæ non ante *Theodosii* junioris tempora descripta esse videtur: quis autem credat locum illum, tam magnitudine quam vetustate *Rutupiarum* æmulum, iis situ perquam vicinum, eidem usui destinatum, castro atque urbe simillimum, absque nomine, absque fama, usque ad *Theodosii* tempora jacuisse? Suspicionem meam de *Rutupis* geminis certe auget tam altum de *Regulbio* silentium, cuius rei nulla probabilis ratio reddi potest, nisi quod castrum illud *Rutupiarum* olim nomine inclaruerit.

28. Quum hæc à me dicta neuter colloquentium improbare videretur, pergebam id narrare, quod de *Regulbio* haberet *Notitia provinciarum*: quæ quidem nihil aliud nos docet, nisi quod "*Tribunus* cohortis "*primæ Vetasiorum* ibi in stationibus fuit." *Guidus*

Pan-

Pancirollus, qui eam commentario illustravit, pro *Vetastorum* conjicit legendum esse vel *Vetarastorum*, à *Vetarastâ Galliae Belgicae* urbe, vel *Vetustorum*, qui *Plinio* sunt *Alpini Italiae* populi. Quid autem in re clarissima conjecturis opus erat? Sunt *Betasi Galliae Belgicae* civitas, quorum meminere ¹ *Orosius*, ² *Plinius*, ³ *Tacitus*, &, si ⁴ *Beato Rhenano* fides, ipse ⁵ *Cicero*. Eos litus *Rutupiis* proximum occupasse nos docet ⁶ *Orosius* his verbis, "*Rhutupi* portus, haud procul à *Morinis*, in austro positos *Menapios*, *Batastos*que prospectat." eosdem cum *Caesaris Atuaticis* fuisse probat ⁷ *Cluverius*. Sed de *Vetastis* satis.

29. *Regulbium* juxta ostium Aquilonare fluminis *Genlade* situm fuisse testatur ⁸ *Beda*; illud autem cum *Wantsumu* idem erat, nisi malitis eam hujus fluvii partem quæ versus *Regulbium* tendebat, *Genlade*; alteram vero *Rutupias* versus, *Wantsumu* vocatam fuisse. In codice MS. *Beda*, quem lubenter captata hac occasione cito, quoniam in Bibliotheca Ecclesiae D. *Jacobi* apud villam *Faustini* in *Icenis* conserveatur, in qua Ecclesia ego, te, æterne Deus, miserante, sacro fonte ablutus eram, in eo inquam codice fluvius hic *Ealande* dicitur, quasi flumen insulare, sive quod insulam facit: quo nomine à *Romanis* vocabatur nescio, nisi id *Sarra* fuerit, quam *Anonymus Ravennas* inter *Britanniæ* fluvios recenset: neque temeraria prorsus habenda est hæc conjectura, quum antiquissimus in insulam trajectus etiam hodie *Sarra* nominatur. Sed *Regulbium* redeo, quod in litore ad mare declivi positum totum fere à mari absorbetur: clivum quippe, cui imponebatur, quum eo arenarum

¹ Lib. 1. cap. 2. ² Hist. Nat. iv. 17. ³ Hist. lib. 4. ⁴ Rerum German. lib. 2. ⁵ Ep. ad Atticum xiv. 10. ⁶ Lib. 1. cap. 2. edit. Paris. 1506. ⁷ Germ. Antiq. II. 21. ⁸ Hist. Eccles. 5. 9.

genere constet, quod ¹ *Vitruvius* terrosum appellat, æstus marini, quos Luna plena, præcipue flantibus septentrionibus ventis, maximos ibi facit, facile exedunt, subrutumque crebis ruinis in subjectas undas dejiciunt: dejectum vis fluctuum resolvit, & abluta parte terrosa, lateres, vasa, nummi, & alia id genus gravia atque solida, recedente aqua comparent, & ab incolis colliguntur. Hujusmodi eluvionibus jugera multa soli absorpta sunt, & adhuc indies absorbentur: quod damno suo experitur honoratissimus vir *Jacobus Oxendenus* Miles & Baronettus, quem non tantum ob eam causam nomino, quod & tui, mi *Whartone*, amantissimus, & mihi suavissimâ amicitia conjunctus sit; sed quoniam grati animi est agnoscere, in illius fundi ruinis magnam partem nummorum, quos cernitis, *Romanorum* repertam fuisse, & ad eum quasi jure domini pertinerere.

30. Officio hoc persoluto, in viam redirem jubebat *Whartonus*; eaque narrarem, quæ frequenti inspectione illic observâram. Ad id, inquam, me accingo; atque ita accipite: *Ædificiorum Romanorum* nihil nunc superesse præter castri vestigia, quorum pars quasi cuniculis actis à mari deturbata est; quod restat, talem tantamque habere cum castro *Rutupino* similitudinem, ut sive situm, sive figuram, sive fabricæ rationem spectetis, eosdem conditores utrumque habuisse non dubitabitis. Est quoque in litore ædicula, quam, quoniam tota fere lateritia est, idque ex eo laterum genere quos *Romanos* vocamus, miramque præ se ferat antiquitatis speciem, incolæ quasi à *Romanis* conditam ostentant. Verum non omnia ædificia in quibus istiusmodi lateres apparent, pro *Romanis* habenda sunt. Quis enim ecclesiam

D. Martini paulo extra urbis nostræ pomœria? quis facellum S. Pancratii in monasterio D. Augustini? quis turrem ecclesiæ, quæ est in castro *Dubrensi*? quis denique urbis nostræ moenia, quanquam lateres *Romanos*,

Omnibus in muris, & in omni turre rubentes, ostendant, à *Romanis* extructa esse credat? Annon enim in iisdem ædificiis, posterioris longe sæculi indicia videmus, quæ eorum novitatem produnt, atque è ruinis ædium *Romanarum* consarcinata & reconcinnata, non autem ab ipsis *Romanis* constructa fuisse testantur? Hic, quum me de laterum nostrorum mensura interrogaret *Whartonus*, respondi illam variam atque incertam esse; plerumque tamen ad *ῥιθμῶν* ¹ *Plinianum*, quod longum erat sesquipede, latum pede, quam ad ² *Vitruvianum*, quod longum pede, latum semipede erat, propius accedere: longitudinis enim in iis varietatem fere inter uncias XVIII. & XV. consistere; latitudinem vero ubique tertia parte longitudine minorem. His consentanea nos docent ³ *Barbarus* & ⁴ *Philander*, scilicet antiquos majoribus vel minoribus lateribus usos, prout commodum videbatur: iis igitur aut otiosis satis, aut curiosis nimis esse licet, qui multum operæ atque diligentia in lateribus accurate dimetiendis inutiliter infumunt. Pergo igitur: quum ante XV. annos clivi pars æstuum impetu suffossa caderet, memini ingentis molis substructiones lateritias se in conspectum dedisse, in quibus erant cellulae, fornicato opere excavatae; eas dum manu perscrutarer, fragmenta pavimenti tessellati aliaque operæ *Romanæ* indicia

¹ Hist. Nat. xxxv. 14. ² Architect. II. 3. ³ Comment. ad *Vitruvii* II. 3. ⁴ In eundem *Vitruv.* locum.

vidi; & vidi tantum, statim enim post, nescio an à fluctibus solutæ, an ab arenis haultæ,

— *etiam hæ periêre ruinæ.*

31. Solebas, inquit *Mauritius*, quoties in hos sermones incidebamus, cisternarum *Regulbinarum* mentionem facere; noli obsecro eas jam illibatas præterire. Ad illas, inquam, festinabam. Has, ut cætera in eo litore monumenta, in lucem profert impetus maris clivum demolientis. Hæc in iis, quas vidi, observavi; non eandem fuisse omnium capacitatem, eandem tamen figuram, scilicet quadratam; laterum singulorum longitudinem pedum x. vel xii. profunditatem æqualem lateri; quoad constructionis modum, fieri palis altius in terram impactis, quibus affixi asseres quernei, uncias duas crassi, latera undique claudunt; fundum argilla tenacissima injecta & probe calcata firmari, ne aqua à stillicidiis influens à bibulis arenis hauriretur; esse denique iis vasis non absimiles, quibus in terram depressis alutarii nostri utuntur. Hujusmodi forte cisternas in urbe nostra repertas ¹ *Somnerus*, quum quid essent ignoraret, propter similitudinem, alutariorum vasa appellat: idem quoque suspicor factum esse de cisternis ² *Spaldinga*, in agro *Lincolniensi*, nuper inventis: quicquid autem de iis fiat, cisternas nostras *Regulbinas* aquis pluviis recipiendis conservandisque excogitatas fuisse, præter structuræ rationem, usus earum maxime necessarius satis indicat; nulli quippe in isto agro fontes nisi subsalsi scaturiunt: qui si dulcissimi essent, haud tamen à *Romanis* aquis pluviis anteponerentur; quas ob salubritatem præ cæteris ³ veteres laudabant: &

¹ De ossibus *Charthamæ* repertis p. 5. ² Acta Philosoph. N. 279. p. 1158. ³ *Vitruvius* VIII. 2. *Columella* de re rustica 1. 5. *Palladius* de re rustica 1. 17.

quamquam ¹ *Plinius* aliter & sentire & disputare videatur, agnoscit tamen cisternarum aquas ab aliquibus maxime probari.

32. Ego inquit *Whartonus* de aquarum pluviarum usu atque præstantia litem non moveo; mihi tamen haud persuadebis palos assersque ligneos annos supra MCCCC. posse durare. Illud, inquam, mihi quoque incredibile videbatur, donec ab ³ architectorum magistro edoctus essem, quercum, quum in operibus obruitur, infinitam habere æternitatem; alnum item in palustribus locis, infra fundamenta ædificiorum palationibus crebre fixam, permanere immortalem ad æternitatem: quod non temere dictum esse demonstrant arbores multis in locis effossæ; quas à diluvio prostratas non solum vulgus, sed docti etiam viri autumant. Quum palos assersque *Regulbinos* manu explorarem, quosdam firmissimos, imo in lapideam ferme naturam obduratos,prehendebam; alios molles atque putridos, ita ut digito facile perforari possent: quod, quum ex eodem ligni genere non essent, propter materiæ dissimilitudinem accidisse reor. Harum cisternarum tanta multitudo nostra fere memoria comparuit, ut inde populi, qui locum incolebat, frequentia maxima fuisse probetur. Tum *Mauritius*, illud, ait, quod rei caput est, nondum attigisse videris; non enim liquet cisternas has à *Romanis* originem habuisse. Ego vero; quid aliud indicant, testantur, clamitant, Imperatorum *Romanorum* nummi, vasorum fragmenta figulorum nomine inscripta, strigilisque pulcherrimæ; quæ, in iis reperta, vobis mox ostendam?

33. Quum hic sermoni de *Regulbio* finem imponere vellem, id, inquit *Whartonus*, adhuc restat, ut

¹ Hist. Nat. xxxi. 3. ² *Vitruv.* ii. 9.

illius nominis originem nobis aperias, in qua investiganda video viros doctrina insignes turpiter hallucinari; quid enim pueriliter magis dici potest, quam quod dicit ¹ *Joannes Twinus*, *Regulbium* quasi *Reculsum* à *recello* derivandum? quam longe à vero aberat ² *Harrisonus*, vir diligentissimus, qui *Raculfe*, ita enim fere in antiquis scriptis, idque recte, legitur hujusce loci nomen, à *Raculpho*, nescio quo Monasterii fundatore, nomen traxisse vult? annon enim certum est Monasterium id non à *Raculpho*, sed à ³ *Basso* quodam conditum, fundumque, in quo ædificabatur, jam ante *Raculfe* vocatum fuisse? ⁴ *Lambardus* nolter subodorasse nominis hujus originem videtur, dum eam à voce *Britannica racor*, quæ *antrorsum* significat, accersere conatur. Ego ex eodem fonte, sed alia via, derivandam censeo. In ea lingua *rhag* idem valet quod *Latinum præ* vel *ante*; *gwylfa*, *speculatum* sive *excubias* denotat; hæc vocabula si conjunxeritis, habetis *rhagwylfa* sive *speculam anteriorem*; sin pro *gwylfa*, *rhag* cum *goleu* componatis, erit *Rhaggoleu*, *lumen* sive *luminare anterius*; quorum utrumque, præter soni similitudinem, optime cum loci situ atque opportunitate convenit. *Regulbium* quippe prima omnium specularum in litore *Cantiano* positarum sese è *Thamesi* fluvio navigantibus ostendit; unde jure merito *specula anterior* dicitur: castrum quoque non solum apertum mare, sed etiam *Thamesis* & *Medwægi* nobilissimorum fluviorum ostia in conspectu habet: quamobrem & speculæ, unde hostium incursus explorari posset, nec non etiam *Phari*, quæ nocturno igne sublato nautis præluceret, vice fungebatur; quem usum hodie præstant geminæ

¹ De rebus *Albionis*, p. 26. ² *Descript. Britan.* p. 30. ³ *Chron. Saxon.* ad A. D. 669. ⁴ *Itin. Cantii*, p. 207.

turres Ecclesiæ, in ipso castro positæ, ad tænias brevique in *Thamesis* ostio evitanda. Atqui totam de voce *Britannica* disceptationem *Mauritio* judicandam relinquo; penes quem æquum est uti sit jus arbitriumque linguæ suæ.

34. Ille vero, quanquam conjecturas meas amice probare videretur, nequivit tamen se continere, quin in has voces erumperet. Video vos in urbium, vicorum, fluviorum, montium, insularum nominibus eruendis semper fere ad sermonem *Britannicum* recurrere; ingrate igitur atque inique facitis, qui linguam nostram in re antiquaria & utilem & necessariam non solum non excolere dignamini, sed etiam contemnere ac deridere soletis. Quum responderem id fere ab indocto vulgo fieri; conticuit ille; non quia justa atque legitima esset excusatio nostra; sed quoniam, propter humanitatem suam atque urbanitatem, inceptum sermonem nollet interrompere. Atque hæc hætenus de *Regulbii* nomine; non enim opus est vos monere locum hunc in *Saxonum* scriptis, propter castrum, *Raculscester*; propter Monasterium autem, *Raculminster* dictum fuisse.

35. Si placet igitur, inquit *Whartonus*, sermonem alio transferamus; & quoniam memini solere te antiquitatis palmam, quoad rem *Romanam*, omnibus aliis *Britanniæ* locis præreptam, *Rutupiis* tuis dare, quamobrem ita facis, hic apte inquiri posse puto. Recte inquam; rationes ergo, quibus in eam sententiam adductus sum, lubenter reddam. Quum de generis vetustate *Ægyptios* inter *Scythas*que contentio esset, *Ægyptii* clementiam coeli, solique sui foecunditatem deprædicantes, dicebant, "Jure ibi primum homines natos videri debere, ubi educari

“facillime possent:” & quanquam fors natalis non in eorum qui nascuntur potestate, vel delectu posita sit, sed à *Deo O. M.* singulis decernatur; quum tamen de iis rebus agitur, quæ consilio, iudicio, prudentia regi solent, istiusmodi argumentatio plurimum valere debet. Verbi causa, quis dubitat *Romanos* in insulam nostram trajicientes, ea loca primo occupavisse, non quæ fors offerebat, sed quæ rebus suis maxime opportuna fore judicabant? quid autem portu *Rutupino* opportunius *Romanis*? illò etenim milites è *Gallia* brevi navigatione transmitti, ibi tuto exponi, ibi, si premeret hostis, expeditum receptum habere potuerunt. Erat in vicinia *Tanatis* insula frumentationi valde idonea; erat ipse portus ex eorum numero quos ¹ Græci ἀμφοδύμους vocant, utrinque aditus habens, & quolibet fere flante vento, tuto subeundus: in eum fluvius *Stura*, urbem hanc nostram *Doroberniam* perlapsus, influit, vehendis ad nos mercibus adhuc utilis. His commoditatibus allecti *Romani*, è *Galliis* huc adnavigantes, eo præcipue portu usi sunt.

36. Illud, inquit *Whartonus*, tibi ultro largimur, *Cantium* litus etiam ante *Cæsaris* adventum mercatoribus *Gallis* & notum & frequentatum fuisse, ipso ² *Cæsare* id aperte innuente. Tu vero inique facere videris, qui totam antiquitatis laudem ad *Rutupias* tuas pertinere contendis, quum in eodem litore sint *Dubris* atque *Lemanis* portus celeberrimi. Agnosco, inquam, *Dubris* atque *Lemanis* nomina in *Antonini Itinerario* occurrere; quis autem ea loca cum *Rutupiis* conferenda censet, quæ in eodem *Itinerario* quasi κατ' ἐξοχὴν *Britanniarum portus* vocantur; & quibus inclinantibus, *Dubrim* demum florere coepisse recte

¹ Vide *Favorinum*. ² De bello *Gallico* IV. 20.

judicat ¹ *Somnerus* noster? Rem verbo dicam; *C. Jul. Cesare* tam propter assiduos belli motus, quam propter brevitatem moræ in insula nostra, nulla præter tumultuaria, id est, è cespite & terra conjecta castra reliquisse certum est; quamvis credulum atque indoctum vulgus eum omnium fere, quotquot sunt in *Britannia*, castrorum autorem atque conditorem de prædicet. Sub *Augusto Tiberioque* Impp. nihil hic tentatum; *C. Caligula* ridendo belli apparatu, & conatu magno, nihil prorsus egit. *Claudius* demum instigante *Berico*, populari, ut ² *Quercetanus* putat, meo *Aulo Plautio* duce, Australem insulæ partem in ditionem suam redegit; quod bellum incidit in annum ab *U. C.* DCCXCVI. à *Christo* autem nato XLVII. Eo tempore *Rutupias* à *Romano* milite primo obsessas, occupatas atque præsidio imposito munitas fuisse censeo; quod si vel ab ipso *C. Cesare*, vel à quolibet alio belli duce ante *Claudii* tempora factum fuisset, non opus esset ³ *A. Plautio*, in *Britanniam* cum exercitu trajecturo, copias suas in tres partes dividere, ne uno loco appellentes litore prohiberentur: neque potuit illud non statim atque principio à *Plautio*, callido ac sapiente imperatore, fieri; cui in interiora insulæ penetranti, ejusmodi opportunitate tam ad excipienda è *Gallia* auxilia, quam ad providendum receptui locum, si quid in bello minus prospere accideret, maxime opus erat. Habetis origines *Rutupinas* ab ipso fonte derivatas; nisi malitis eas altius ab ipso *Cesare* repetere; quem in ostio hujusce portûs exscendisse nonnulli volunt.

37. Quandoquidem, ait *Whartonus*, video nos in hanc disputationem sensim delapsos esse, audiamus

¹ De portubus &c. p. 33. ² *Historiæ Anglic.* p. 209. ³ *Dion. Cassius Hist. Rom.* LX.

paucis, quid in utramque partem de ea re à viris doctis dici solet. Respondi, audituros, modo aures attentas darent. Illud autem imprimis moneo, omnes fere consentire, in litore *Rutupino*, sive *Rutupias* inter atque *Dubrim*, exscensionem hanc factam fuisse, de loco dissentire: his *Delano* litori, illis *Rutupini* portûs ostio illam vendicantibus: eos, qui pro *Dela* contendunt, autoritate *Cæsaris* se tueri, ¹ qui narrat se ab illo loco, quem ad egrediendum nequaquam idoneum arbitrabatur, progressum circiter millia passuum VIII. aperto ac plano litore naves constituisse: quam quidem distantiam *Dela* aptius quam *Rutupiis* convenire omnes norunt. Ego vero etiamsi *Cæsaris* auctoritati plurimum esse tribuendum censeam, eam tamen non usque adeo sacrosanctam esse existimo, ut de ea aliquando dubitari non possit: certe ² *Philippo Cluverio* religioni non fuit maximum Imperatorem, qui in bello errare non consuevit, in dimensionibus tamen terrarum insulæ nostræ erroris coarguere. Ego igitur *Dela* propugnatoribus hæc objici posse reor; scilicet non esse constantem hujus numeri VIII. milliarium apud *Cæsarem* lectionem: dein gratis id dici, *Cæsarem* in *Dubrinum* portum, quum primo huc accederet, appellere voluisse; quum alia sint in illo litore loca non minus quam *Dubris* aggressu difficilia propter mirificas moles, quibus aditus insulæ munitos esse testatur ³ *Cicero*. Quis denique non videt *Cæsarem* propter ignota litora navigantem, vento æstuque secundo delatum, quorum momenta suos ignorasse confitetur, longius forte quam putârat provectum, in calculo subducendo errare potuisse? præsertim

¹ De bell. Gall. IV. 23. ² *German. Antiqu.* II. 38. ³ Epist. ad Atticum IV. 16.

id vobis, viris eruditis, minime mirum videbitur, quibus satis perspectum est, antiquitas quam rudis fuerit in itineribus maritimis dimetiendis, quamque parum accuratam rationem eorum tenuerit.

38. Nemo ¹ *Halleyo* nostro de tempore, quo *Cæsar* in *Britanniam* appulit, docte magis atque exquisite differit; de loco autem, ad quem factus est appulsus, diligenter satis, sed minus sæliciter disputat: quippe quum exscensionem *Cæsaris* in ² *Dunis* quas vocant factam fuisse contendit, ad illud probandum *Dionem Cassium* testem adducit, cujus ego verba *Latine* reddita vobis legam, quoniam in hac quæstione maximi momenti esse videantur: ³ is autem rem ita narrat: “*Cæsarem*, quoniam *Britanni*, fama adventus
“ejus accepta, omnes ad egrediendum idoneos locos
“ante ceperant, promontorium quoddam in mare
“procurrens circumvectum, ex altera parte terræ
“accessisse, ibique hostes in paludibus exercitum de-
“ponenti occurrentes fudisse, terramque occupa-
“visse.” Hæc, inquam, *Latine* cito, quoniam dum ita facio, *Dionis* auctoritati ⁴ doctissimorum interpretum judicium accedere videtis. Caput controversiæ est in eo, ut intelligamus quid τὰ τεύαγῃ significent. Interpretes *paludes* reddunt: *Halleyus*, *arenas maris affluxu madefactas*. Quare ita reddiderit, in promptu causa est; non erant in eo loco, ubi ille exscensum factum esse vult, paludes, sed arenæ tantum: at enim tota, ut puto, reclamante Græcia, istam significationem verbo τεύαγος affingit. ⁵ *Aristoteles* hæc duo ἀμμῶδες & τεύαγῶδες distinguit. Doctissimus Scholiastes ad illud ⁶ *Apollonii Rhodii*

πάντῃ γὰρ τεύαγος. —————

¹ Acta Philosophica. N. 193. ² The Downes. ³ Hist. Rom. lib. 39. ⁴ G. Xylandri & Jo. Leunclavii. ⁵ Περὶ ζῶων ἰστορίας V. 15. ⁶ Argonautic IV. 1237.

πύλας, inquit, ὁ πηλώδης τόπος. ¹ *Plutarchus*, *Scævæ facinus*, in *Cæsaris* exscensione editum, narrans, ait, id ἐν τόπῳ ἐλώδει καὶ μετὰ ὕδατος, & juxta ρεύματα τελευτωδῆ, sive *fluenta limosa*, patratum fuisse: quæ quidem mihi non obscure subindicare videntur fuisse in loco, ubi pugnatum est, fluvium sive *fluenta limosa*, qualia in *Delano* litore vix reperies; illic enim arenæ tantum, quibus nihil stabilius & ad firmiter insistentium commodius esse potest, quamobrem etiam in theatris spargi solent. *Dionis* jam descriptionem, quæ cum *Cæsaris* narratione, quoad litoris naturam, aperte pugnat, cum ostio portûs *Rutupini* conferamus. Erat ibi promontorium; illo circumnavigato aperit se portus, qualem requirebat ² *Cæsar*, ad *majorum navium multitudinem idoneus*. Erat ibidem litus, ut in ostiis fluviorum esse fere solet, paludosum atque limosum, in quod defiliens miles *Cæsarianus* ³ *firmiter insistere* non potuit: erant in eodem promontorio *Cæsaris* castra navalia, nisi *Plottum* nostrum conjectura fefellit, qui se eorum vestigia ibi deprehendisse, mihi non semel narravit. Perdiu, multosque ante *Plottum* annos ⁴ *Darellus Cantianus*, vir antiquitatis peritissimus, "castrametatum esse *Cæsarem* in "promontorio *Rutupino* cum suis, atque inde locum "*Castrum Cæsaris* dictum fuisse" scripsit. Quomodo-
cunque vero res se habet, ego illud monendum censeo, promontorium à *Cæsare* circumnavigatum non esse *Pepernessam* hodiernam, quæ tunc temporis à mari occupata, nunc tandem recedentibus undis comparet; sed potius extremum litoris terminum, quocunque loco is erat, quocunque nomine notus, qui portum *Rutupinum* subeuntibus à sinistra fuit, & nunc fortasse mare e longinquo prospicit.

1 In vita *Cæsaris*. 2 De bello *Gallico* IV. 20. 3 De bello *Gallico* IV. 26. 4 MS. in Bibliotheca *Cottoniana*, *Vespas.* A. 5.

39. Quum ambos in sententiam meam facile trans-
fuituros viderem, sic pergebam: harum opinionum
quænam plures habeat fautores, plane incertum est;
“*Cæsarem in Dunis* terram conscendisse, omnium pene
“consensu,” ait ¹ *Somnerus*. “Locum in quem *Cæsar*
“appulit vulgo apud *Richburrow* aut *Sandwicum* ita-
“tui,” asserit ² *Carolus à Fraxinis*. Supervacanea est,
inquit *Whartonus*, ista quæstio, quandoquidem nobis
non testium numero, sed argumentorum pondere
agendum est: illud tamen à *Mauritio* scire velim,
quo loco popularium suorum *Nennii* atque *Galfridi*
Monemuthensis autoritas habenda sit; quorum ³ ille
Cæsarem in ostio *Tamesis*, ⁴ hic autem nunc in ostio
Tamesis, nunc in ipso *Rhutupi* portus applicuisse vult?
Pungebat *Mauritium* interrogatiuncula hæc, quia
Scriptorum *Britannicorum* tum fidem cum iudicium
elevare videbatur; nihil tamen acrius respondit,
quam illorum auctoritatem non usque quaque asper-
nandam esse; non enim omnia ab illis temere dici
aut confingi, videri autem in hac narratione neque
secum neque cum *Cæsare* convenire. Bono inquam
es animo, *Mauriti*; ostendam enim illis & secum, &
cum *Cæsare* satis convenire; esse scilicet *Rutupias*
ipsas, totumque litus *Rutupinum* usque ad *Dubrim*, in
Tamesis fluvii ostio. Mirabilem hanc sententiam jus-
sus explicare, dicebam ostia fluviorum terminos ha-
bere, alios à natura præfinitos, alios hominum arbi-
trio, loquendi usu, atque dominii jure, constitutos:
⁵ *Londinenses*, superiore seculo, jus sibi in fluvio *Ta-
mesi* usque ad *Regulbium* asseruisse. ⁶ *Polychronici* au-
torem *Tamesin* apud *Sandicum portum* labi in mare
orientale: *Malmsburiensem*, *Tamesin* ultra *Londinum*

¹ De portu *Iccio* p. 50. ² De portu *Iccio* p. 100, 101. ³ Hist.
Britan. cap. 14, 15. ⁴ Hist. *Britan.* iv. 3 7. ⁵ *Stowæus* in *Lond.*
p. 44. ⁶ Lib. 1. p. 196. ⁷ De gestis *Pontif.* lib. 11.

plus LXX. miliaria nomen proferre, atque apud *Doveram* pelago condi, tradere: Iter maritimum à *Dubri Londinum*, prout nunc extra *Tanatim* navigatur, LXXX. miliarium esse à peritissimis nautis accepi. Illud si interiori cursu per portum *Rutupinum*, quod tunc fiebat, instituatur, *Malmsburiensis* calculo responderet, eumque nec inconsulte nec fortuito ita scripsisse demonstraret.

40. Nihil, ait *Mauritius*, amplius restat, quam ut sententiam tuam tam de loco, à quo *Cæsar* solvebat, quam de eo in quem appulit, nobis declares. Dixi, mihi quidem videri illum *Gessoriac* solventem, portum *Rutupinum* subiisse. Inde solvisse, tam ¹ *Cæsarem* ipsum quam ² *Strabonem* narrare: frustra illos laborare, qui *Itium* à *Gessoriac* avulsum alio transferre conantur: fuisse *Cæsaris* iter maritimum ab *Itio* in *Britanniam* miliarium XXXX. ita enim in ³ melioris notæ codicibus legi, eamque lectionem à viris doctissimis probari, atque à ⁴ *Strabone* luculentissime confirmari; qui *Cæsaris* in *Britanniam* navigationem stadiorum CCCXX. sive miliarium XXXX. fuisse scribit: denique, quod rei caput esse videtur, quodque à naucleris valde expertis edoctus sum, veram distantiam inter ostium portus *Rutupini* atque *Gessoriacum*, sive *Bononiam*, esse XXXX. miliarium.

41. Propter frequentem è *Galliis* in insulam nostram transitum à *Gessoriac*, dictus est ille locus portus ⁵ *Morinorum Britannicus*; neque enim alium habuisse videntur: propter usitatissimum ad *Rutupias* appulsum vocantur illæ, quasi alius non esset men-

¹ De bello Gallico v. 2. ² Geogr. lib. IV. p. 138 ³ *Is. Casaubon.* in *Strabonis* lib. IV. 70. *Jac. Chifflet.* de portu *Iccio* cap. VI. *Merula* Cosmograph. part. II. lib. III. p. 362. ⁴ *Plinii* Hist. Nat. IV. 23.

tione dignus, ¹ *portus Britanniarum*: & quemadmodum temporibus illis nihil apud nos *Rutupius* nostris celebrius, ita nec *Morinis* quicquam *Gessoriac* suo notius fuisse tradit ² *Pomponius Mela*. Non illud dissimulabo, *Antonini Itinerarium* distantiam inter *Gessoriacum* & *Rutupias* stadiorum CCCCL. statuere, idem ³ *Dionem Cassium* facere: ⁴ *Plinium Britanniam* à *Gessoriac* *Morinorum* gentis litore proximo trajectu L. milliarium minimum: ⁵ *Diodorum Siculum* stadiorum non amplius c. Quis autem ex iis, quæ à me jam dicta sunt, non videt in his numeris turpiter errari; omnemque disputationem hac varietate innixam & subtilem nimis, & supervacaneam esse? quorsum enim *Britanniam* L. vel amplius milliaria à continente ablegari, quum *Cæsar*, suffragante *Strabone*, commodissimum *Galliæ* portum à portu celeberrimo *Britanniæ* non longius xxx. miliaribus abesse narret? Taceo pueriles, absurdas, immanes vocum notationes, nominumque confictiones, vel ipsa *Legenda aurea* dignas, quibus viri alioquin graves atque docti scripta sua de hac re turpiter dehonestarunt. Pergamus igitur his prætermisissis: post *Julium Cæsarem*, *Claudium* à *Gessoriac* portu transmisisse testatur ⁶ *Suetonius*; *Vespasianum* à *Claudio* missum, portumque *Rutupinum* intrare volentem, ab *Arvirago* prohibitum ⁷ tradunt. *Agricola* in *Britanniis* agente, *Romanam* classem, portum *Trutulensem* sive *Rutupinum*, tenuisse narrat ⁸ *C. Tacitus*; *Lupicinum* magistrum armorum, huc sub *Constantio* missum *Bononia*, ad *Rutupias*, fitas ex adverso, delatum ab ⁹ *Ammiano Marcellino* discimus: ab ¹⁰ eodem docemur *Theodosium*, transmeato lentius

¹ *Antonini Itin.* ² Lib. III. c. 2. vide & *Flori* I. II. ³ *Hist. Rom.* XXXIX. ⁴ *Hist. Nat.* IV. 16. ⁵ *Hist. lib.* IV. pag. 30. ⁶ In *Claudio* XVII. ⁷ *Galfridus Mon.* IV. 16. *Matth. Westm.* ad A. D. 52. ⁸ In vita *Agricolæ*. ⁹ *Hist.* XX. I. ¹⁰ *Hist.* XXVII. 8.

freto, à *Bononiæ* litore *Rutupias*, stationem ex ad-
verso tranquillam, venisse: verbo dicam, *Romanos*
toto illo tempore, quo insula nostra potiti sunt, in
solum portum *Rutupinum* applicuisse, & nisi tu, *Whar-*
tone, alium monstras, quod fodes te facere velim,
concludo *Cæsarem* ibi exscendisse, aliosque post *Cæ-*
sarem, illius exemplo ductos, eodem loco appulisse.
agnosco alios portus tum fuisse in *Britanniæ* nostræ
litore, scilicet ¹ *Dubris*, *Lemanis*, ² *Adurni*, ³ *Setantio-*
rum, portus *Magnum* atque *Novum*; de quibus in hi-
storia *Romana* nihil, præter nuda nomina, occurrit.

42. Tum *Whartonus*, satis inquit *Rutupiis* nostris
præcipuam antiquitatis laudem jam inde à primo
Romanorum in *Britanniam* ingressu asseruisti; nunquid
autem non tibi videntur etiam ante *Cæsaris* adven-
tum claruisse? Respondebam ita esse; originesque
Rutupinas ab ipsius mercaturæ in hac insula origine
accersendas, idque tam propter portûs commodita-
tem, quam ob *Gallici* litoris vicinitatem; neque po-
tuit locus mercatorum usibus adeo opportunus non
statim occupari. Nemo saltem negabit fuisse *Rutu-*
pias inter civitates maritimas, quas à *Cassivellauni* fi-
nibus flumen *Tamesis*, ⁴ teste *Cæsare*, dividebat. Hic
me interpellans *Whartonus*, tu vero, inquit, parum
Latine atque accurate loqueris, qui urbem sive oppi-
dum, civitatem appellas, quod nunquam in aurea illa
linguæ *Romanæ* ætate, præsertim à *Cæsare*, factum
est; quum *civitas* non sit locus sive ædificia, sed con-
cilium coetusque hominum jure sociatus: quod quum
à scriptoribus nostris antiquis non satis animadver-
sum atque observatum esset, coeperunt *Galfridus Mo-*
nomuthensis, alique, *Cæsaris* civitates in urbes convertere,

¹ *Antonini Itinerar.* ² *Notit. Provinciarum.* ³ *Ptolemæi Geogr.*
⁴ *De bello Gallico*, v. 11.

insulamque nostram quamvis non ¹ *ἑκατόμπολιν*, tamen *Πολύπολιν* facere: nōsti vero quam feliciter ² *Wigorniensis Episcopus*, fictitias has civitates aggressus, uno ictu omnes funditus delevit.

43. Mihi, inquam, non in animo est eas instaurare atque restituere; multo minus optimi *Præsulis* manes laceßere, sed iis, quæ modo à te dicta sunt, qua possum brevitate, respondere. *Cæsarem* nusquam civitatem pro urbe usurpare facile concederem, nisi ³ unus obstaret locus: "*Romani* vero quid petunt aliud, aut quid volunt, nisi invidia adducti, quos fama nobiles, potentesque bello cognoverunt, horum in agris civitatibusque confidere, atque his æternam injungere servitutem?" sed nolo de hoc loco litem movere; illud tamen constanter affirmo, purioris ævi latinitatem *civitatum* nomine *urbes* vocasse: extare quippe *Tiberii* nummum sic inscriptum ⁴ CIVITATIBVS ASIAE RESTITVTIS: quod de urbibus *Asiae*, quas terræmotus diruerat, intelligendum est: *Vitruvium*, civitatem ubique fere pro urbe usurpare: ⁵ *Verrium Flaccum*, insignem Grammaticum, qui "ab *Augusto* nepotibus ejus præceptor electus, transiit in *Palatium* cum tota scholâ," quemque nefas est putare cum plebe locutum: illum tamen ⁶ civitatem, & pro loco, & pro oppido, & pro jure quoque omnium, & pro hominum multitudine," sumendam esse docuisse: immerito igitur me reprehendit *Whartonus*, quod post tantos autores eodem loquendi jure atque libertate usus fuerim. Nullas fuisse in insula nostra urbes ante *Romanorum* adventum nusquam dicit *Cæsar*; rem potius ita narrat, ut suspicionem non levem lectoribus suis injiciat, urbes

¹ *Creta Hecatompolis* dicta. ² De vera *Londini* Antiquitate. ³ De bello Gallico VII. 77. ⁴ *Occo*. pag. 65. ⁵ *Suetonius* de illustribus Grammaticis. ⁶ *A Gellii* noct. Attic. XVIII. 7.

se hic reperisse: ¹ ait enim "hominum esse infinitam
 "multitudinem, creberrimaque ædificia fere *Gallicis*
 "consimilia; ² ex his omnibus longe esse humanissi-
 "mos, qui *Cantium* incolunt; eam regionem esse
 "maritimam omnem, neque multum à *Gallica* dif-
 "ferre consuetudine." *Gallorum civitates* urbes suas
 habuisse quis dubitet, quum legat ³ uno die amplius
 viginti urbes *Biturigum* incensas fuisse? quis autem
 credat civitates *Britannicas*, cætera *Gallicis* perfimi-
 les, urbes non habuisse? Oppida habuisse agnoscit
⁴ *Cæsar*; oppidum vero urbemque quid intersit docet
 nos ⁵ *Varro*, oppida scilicet, quæ prius erant circum-
 ducta aratro, ab orbe & urbo, *urbes* appellari; unde
 fit probatissimos autores iis vocibus promiscue uti;
⁶ *Cæsarem Alesiam* & oppidum & urbem vocare, *Bitu-*
rigumque oppida urbium nomine insignire; ⁷ *Cicero-*
nem ita loqui, "*Pheræ* urbs in *Thessaliâ*, in eo op-
 "pido" &c. "Ejusmodi conjunctionem tectorum, op-
 "pidum vel urbem appellarunt." Ego de omni hac con-
 troversia ita sentio, fuisse in *Britannia* ante *Romano-*
rum ingressum sive urbes sive oppida, fortasse non
 quales ⁸ Historici nostri fingunt atque describunt,
 muris, turribus, portis, seris instructas firmissimis:
 at saltem tales, in quibus conventus habere, contra
 hostium incursiones se tutari, atque mercaturam com-
 mode exercere possent, quasque se hic reperisse ag-
 noscit *Cæsar*. Inter has urbes ego *Cantianis* mariti-
 mis, *Rutupiis* præsertim, vetustatis primas defero,
 eodem argumento, quo ⁹ *Sallustius Libyas* mature op-

¹ De bello *Gallico* v. 12. ² Ibidem cap. 14. ³ De bello *Gal-*
lico vii. 15. ⁴ De bello *Gallico* v. 21. ⁵ De *Lingua Latina* lib. iv.
⁶ De bello *Gallico* vii. 68. vii. 14, 15. ⁷ De divinatione i. 25. &
 Fragm. ex libris de *Repub.* p. 338. & *Orat. pro Sexto Roscio* cap.
 xviii. ⁸ *Beda* in *Hist. Eccl. gentis Angl.* i. *Gildæ Hist.* pag 9.
⁹ De bello *Jugurth.* p. 77.

pida habuisse probat, quod freto divisi ab *Hispania*, mutare res inter se instituerant. Ut *Rutupias* illustrent externa antiquorum scriptorum testimonia, ita *Regulbii* vetustatem clarissimam facit interna tot monumentorum ibi erutorum fides; quid enim aliud quam summæ antiquitatis indicia certissima sunt, denarii consulares; Imperatorum fere omnium à *J. Cæsare* usque ad *Honorium* nummi; *Tiberii*, *Neronis*que ænei, asperi, & quasi ex officina monetaria calentes, quos, in litore *Regulbino* repertos, penes me asservo? quid aliud, inquam, indicant, quam *Romanos* hoc loco principio consedisse; illumque, quamdiu in hac insula commorati sunt, coluisse; nummosque illos asperos, priusquam longo usu triti splenderent, ibi vel casu relictos, vel consulto defoscos fuisse?

44. Novum, inquit *Whartonus*, dicendi campum video te aperire; in quo ut cursus quam minime impeditus sit, obex in ipso ingressu positus amovendus est. Tu scilicet ab asperis *Tiberii* *Neronis*que nummis, ibi inventis, *Regulbii* ætatem colligere vis, quasi vel illis imperantibus, vel paulo post, floruerit: id autem minime sequitur, quoniam diu post illorum tempora recondi poterant. Aiebam illud quidem accidere potuisse; multo tamen probabilius videri, eo tempore apud terram depositos fuisse, quando illorum Imperatorum autoritate, quorum sacros vultus gerebant, valorem habebant, sive, ut recentiores Jurisconsulti loqui amant, *currentes* erant: quorsum enim tunc recondi, quum in usu esse defuissent? illud præsertim si verum sit, quod a rei nummariae peritissimis viris vulgo traditur, scilicet Imperatorum *Romanorum* nummos, post eorum excessum

1 *Walkerus* in *Historia Græca & Rom.* è nummis illustrata, p. 15.

brevissimum cursum habuisse, neque valuisse, nisi essent conflati, atque denuo recusati: illud autem vobis judicandum relinquo, & ad ea pergo, quæ ex ordine, dispositione, numero, aliisque circumstantiis nummorum repertorum legitime concludi possunt; nempe si in olla conclusi, vel acervatim cumulati occurrant, tempore eodem terræ commendatos fuisse; illud autem tempus illorum ultimum proxime denotare: exemplo esse potest effossus nuper in agro *Venetico* ingens thesaurus quinquaginta millium nummorum *Romanorum*, vasis fictilibus inclusorum, quorum novissimus quum *Gallieni* esset, nemo sanæ mentis dubitaverit ipso imperante defossos fuisse; qui enim fieri potuit, ut in tam immani acervo, ne unus quidem compareret eorum, qui *Gallieno* successerunt, quum in more esset illis statim post acceptam, sive arreptam, purpuram nummos cudere. Quod si istiusmodi thesauri in castrorum stativorum, urbium, sive oppidorum ruinis sparsi, disjecti, & quasi disseminati, frequentes jaceant, tum ad eorum seriem attendendum est; quæ si ab initio rerum apud nos *Romanarum* incipiat, & prope continuata ad earundem inclinationem decurrat, summam loci vetustatem demonstrat, & principio occupatum fuisse indicat; atque hoc indicium ad *Regulbium* nostrum pertinere quis non videt?

45. Me, in hunc sermonem de nummis delapsum, interpellavit *Mauritius*, rogans ut illud explicarem, quod ab omnibus fere quæsitum atque disputatum audiret, scilicet unde tanta numismatum *Romanorum* in *Britannia* relictorum copia? multas illius rei causas afferri, quæ prorsus improbables videantur; quemquamne etenim sibi persuadere posse, tot tan-

tosque thesauros, ad perpetuandam istius populi memoriam in terra absconditos, post multorum seculorum decursum iterum, si fors daret, in lucem protrahendos? ob eandem gloriolam nummos in ædificiorum fundamentis jactos? Sed esto hæc probabilis ratio eorum, qui in substructionibus & murorum cæmento aliquando apparent; quid de iis dicendum est, qui in agris arvisque, ubi nulla sunt ædium vestigia, inveniuntur? Gentem orbis Dominam tam præsentis nominis sui famæ, quam memoriæ æternitati studuisse, nemo dubitaverit: illud autem operibus publicis, ædificiis magnificis, trophæis, arcubus triumphalibus, theatris, columnis, munitionibus, viis stratis, & similibus moliti sunt, quæ & præsentis admiratione, & futuros veneratione, percuterent. Hæc post justitiam, fortitudinem, cæterasque virtutes, certissimam fore gloriæ sementem recte judicavit gens omnium prudentissima, non æreorum aliquot sparsionem, qui quamvis ex materia perennitatem quandam habeant, dum tamen in terra latent, nec dominis nec aliis laudem afferunt: quum è contra, palatiorum, ædium, templorum, aquæductuum, pontium vel ipsa rudera atque reliquiæ, & semper in oculos mortalium incurrant, & nescio quid tam grande & magnificum ostendent, ut vix patiantur nos credere humile aliquid sive angustum atque parvum in ea gente unquam fuisse; ita enim natura comparati sumus, ut de non apparentibus ex iis, quæ videmus, semper fere judicemus.

46. Recte, inquam, *Mauriti*, censes; sed neque illi nodum hunc satis expediunt, qui aut militem à *Magno Maximo* in *Galliam* mox abducendum, aut

I Chron. *Saxonic.* A. D. ccccxviii. *W. Malmshur.* I. I. continuator *Beda* I. 2.

Britannos, ad suppetias contra *Scotos Pictosque* impetrandas *Romam* profecturos, hos thesauros sepelivisse volunt: illud etenim si verum sit, solum ad postremos *Romanorum* nummos pertinere quis non intelligit? alia igitur explicatione ad enodandam hanc quaestionem opus est; quam sic, si vultis, accipite. Narrat ¹ *Spartianus*, iussisse *Pescennium Nigrum*, ne in zonis milites ad bellum aureos vel argenteos nummos portarent; sed publice commendarent, recepturi post proelia quod dederant, ne ad hostes aliquid praedae perveniret, siquid forte adversi fortuna fecisset. Antiquam hanc disciplinam militarem & diu ante *Pescennii* tempora in desuetudinem abiisse, nec, ab eo revocatam, diu permanisse reor; quin potius morem obtinuisse, ut quilibet miles, sive in bellum profecturus, sive in aciem educendus, pro libitu suo res suas secum portaret; aut, quo vellet loco, occultaret. Posterius hoc ab exercitu *Romano* in insula nostra toties factum fuisse autumo, quoties è castris, sive stationibus, in aciem producti erant ad longas atque incertas profectiones contra hostes; illud autem tam propter crebros *Britannorum* motus, quam ob repentinas barbarorum incursiones frequentissime fiebat; quo tempore spe redeundi, atque recuperandi jus suum, pecunias in terra deponebant; illorum vero, qui in bello caesi sunt, thesauris nos divites facti sumus. Idem de iis dicendum, quando sive obsidione cincti, sive castris oppidisque exuti, pecunias suas asportandi facultatem non habebant: atque inde fit, ut propter castra atque oppida istiusmodi nummi plerumque eruantur: verbo dicam, fuestis belli eventibus, ædium, vicorum, urbium di-

¹ In *Pescennio Nigro*.

reptionibus atque incendiis magnam partem divitiarum antiquarum debemus.

47. Incendia, inquit *Whartonus*, dum commemoras, *Plotti* nostri conjecturam in mentem revocas; qui *Regulbium* tuum olim arfisse vult, argumento usus massarum metalli, quarum tu ingentem illi numerum pondusque grave ostendebas; illius imprimis laminæ, quæ æri cohærens habebat auri puri frustum; quam tu massam ex ærei aureique nummi, qui juxta positi erant, conflatione natam fuisse dicebas. Ita est, inquam, neque dubito locum illum, sive fortuito, sive oblato ab hostibus incendio, injectisque flammis, conflagrasse. Interrogabat *Mauritius*, an ullum in tanto acervo nummum haberem vel *Rutupiis*, vel *Regulbii*, cusum? famam quippe esse, *Regulbii* olim officinam monetariam fuisse. Ita, inquam, vulgus ex immani numismatum copia, & massarum metallicarum ingenti multitudine judicat, atque id forsân non absurde. ¹ *Carolus* à *Fraxinis* nummos profert, in quibus locus, ubi percussi erant, ita notatur, PR. R. RB. RE. RPS. RT. RVPS. hos autem omnes aut *Romam* aut *Ravennam*, refragantibus aliquando literarum notis, trahere conatur; neque minus temere nummos ita signatos ML. PLN. LON. PLON. non *Londini*, sed *Lugduni*, percussos fuisse docet. Quidni vero ego meo conjectandi jure agam, istasque notas nummarias meo modo interpreter, scilicet RVPS. *Rutupiis* pecunia signata: PLON. percussa *Londini*: id si faceres, inquit *Mauritius*, tam illorum locorum celebritatem, quam literarum cum nominibus *Rutupiarum* atque *Londini* convenientiam, sententiæ tuæ valde faventes haberes. Quid autem de coloniis

¹ In additamentis ad *Camdeni Britanniam* in *Cantio*. ² De inferioris ævi numismat. p. 37.

Romanis in Britannia? suntne inter *Regulbinos* tuos nummi earum nomine insigniti? Respondi apud me nullum esse, neque forsan tales uspiam extare: monuit me de coloniis ¹ *Camuloduno*, *Eboraco*, *Deva*, quarum in nummis mentio; item de ² *Londino*, quod coloniis à *Claudio* deductis accensetur.

48. *Camulodunum*, inquam, coloniam fuisse non finit nos dubitare ³ *C. Taciti* autoritas cum ⁴ *Inscriptionis Tarraconensis* testimonio conjuncta; nummi vero, quem *Camdenus* ea de re exhibet, fidem merito suspectam habeo; quippe in illo conjungi video Imperatoris titulum xviii. cum Tribun. potest. xii. quod nullo modo cum antiquis inscriptionibus stare potest. Ego ex multis ⁵ duas tantum proferam huic nummo plane repugnantes, quarum una habet: Trib. pot. x. Imp. xviii. altera, Trib. pot. xii. Imp. xxvii. quid igitur fiet de nummo, qui Trib. pot. xii. cum Imp. xviii. non tam connectit quam confundit? *Eboracum* coloniae titulo cohonestat lapis, quem ⁶ *Camdenus* vidit, nobisque dedit: *Severi* autem nummum, quem ad rem confirmandam adducit, fando tantum accepisse, oculis vero nunquam vidisse suspicor; etenim, si vidisset, quorsum tam clarum monumentum nummorum tabulis non inseruit? quippe quod præcipuum inter illos locum jure merebatur. ⁷ *Divanae* etiam coloniae fides uno nititur *Getae* numismate, cujus quoque averfam tantum partem idem nobis ostendit. Quin imo neque *Vaillantius* ullum horum nummorum, *Camdeni* autoritate fretus, ausus est, quod sciam, in censum numerumque eorum, qui in coloniis cudebantur, referre; illud proculdubio facturum,

¹ Apud *Camdenum* in *Essexia*, *Eboraco*, & *Cheshire*. ² *Vaillantius* de nummis percussis in *Claudio*. ³ *Annal.* lib. xii. ⁴ *Gruter.* p. cccxxxix. *Inscr.* 5. ⁵ Ex *Onuphrii Panvini* Fastis ad A. V. C. 803. 805. ⁶ In *Brigantibus*. ⁷ In *Cornaviis*.

si vel illos oculis suis conspexisset, vel genuinos esse judicasset. Nemo non novit, quam proclive sit viris etiam doctis in istiusmodi rebus hallucinari, quamque credulitas illa, quæ in optimi cujusque mentem facillime irrepit, prompta atque parata sit ad narrationes etiam non veras, modo verisimilitudinis speciem habeant, admittendas. Metuo ne horum utrumque accideret in monstroso illo *Domitiani* numismate; quod nobiscum communicatum est in ea, quæ nuper prodiit, *Camdeni* editione: in illo vir rerum antiquarum satis peritus legisse sibi videtur DOMITIANVS CALCARAVCI, putabatque ad *Calcariam* oppidum in *Brigantibus* nostris pertinere. Quam vero insolens atque ineptum est oppidi nomen eam nummi partem, in qua facer vultus emicat, occupare, quæ titulis Imperatoriis semper vacare solet? Erroris igitur hujusce fontem digito vobis commonstrabo. Frequentes sunt istius Imperatoris nummi ita signati, CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. hanc inscriptionem quum à *Domitiani* nomine incipiens legeret vir doctus, in detritis literarum notis *Calcariam* suam reperisse sibi visus est. Res apertior erit, si lectionem nummi veram cum fictitia sive imperfecta, ita ut litera literæ respondeat, hoc modo compares

DOMITIANVS. CAESAR. AVG. F.

DOMITIANVS. CALCAR. AVC. I.

ubi notandum est literas utrobique easdem esse, sed in posteriore linea temporis injuria paululum diminutas.

49. De *Calcaria* autem satis; *Londinum* jam redeo; quod miror à *Vaillantio* coloniam vocari, atque à *Claudio* in *Britanniam* traductam: etenim istius rei testem nullum nummum, nullum autorem profert;

neque id unde illi in mentem venerit, conjectura assequi possum, nisi subscriptiones concilii ¹ *Arelatensis* i. perperam intelligendo, lapsus sit. Est equidem inter eas "*Adelfi* Episcopi de civitate *Colonia Londinensium*," id tamen ad *Londinum* non pertinet, quippe proxime ante *Adelfium* subscripserat "*Restitutus* Episcopus de civitate *Londinensi*. Quænam fuerit civitas illa *Colonia Londinensium* à nostris disputatur, & adhuc sub iudice lis est: *Claudio* vero imperante, *Londinum* coloniæ nomine non fuisse insigne, diserte asserit ² *Tacitus*, quod *Vaillantii* figmentum funditus evertit. Est quidem nummus *Græci Britannici* à *Camdeno* allatus, quo nonnulli uti amant ad probandum *Londinum* tunc temporis Metropolim fuisse, alii pro eo, tanquam pro urbis suæ *Palladio*, acriter pugnant; quod præcipue fecit literis ad me datis *Evelinus* noster, nullo alio argumento usus, quam quod turpe esset tam insigne vetustatis atque honoris monumentum nobis abripi. Hunc autem nummum nihil prorsus ad nos pertinere subodoravit vir clarissimus ³ *Nicolaus Fabricius* de *Petrisco*; illumque vir acutissimus ⁴ *Ezechiel Spanhemius* jure merito *Corinthum* ablegavit, nunquam iterum, ut opinor, in *Britanniam* revocandum.

50. Quandoquidem, inquit *Whartonus*, tam rigidus sis nummorum ab aliis prolatorum censor, ut de omnibus, quos in causa hac adduximus, suspicionem moveas, videamus, obsecro, quales *Regulbinus* ager proferat. Illud, inquam, quod in *Camdeni* nummis jam feci, in meis facere soleo; si suspectos invenero, eos quoquo modo examino; si extra seriem positos, suo loco repono: si vetustate æruginosos atque ob-

¹ Concil. Galliæ per *Jac. Sirmondum* Tom. I. p. 9. ² *Annal.* XIV.
³ In *Epist.* ad *Camdenum* LXXVI. ⁴ De usu ac præstantia numismatum p. 647.

scuros, fugientes literas, quibus possum artibus, revoco; neque horum aliquid, ut puto, inique: quod autem in re nummaria, quam vix primoribus labris attigi, tam multa temere forsan atque plus satis audacter pronunciem, illud vitio humani generis tribuendum est; etenim plerique hominum de ea arte, in qua fere rudes sunt, multa inepte effutire amant, quod tamen illis non semper vitio vertendum est, hujusmodi quippe velitationibus, quas docti fortasse rident, tyrones tandem exercitati evadunt. Pergam igitur aliquid de nummis *Regulbinis* dicere, quamvis eorum cognitionem parum emolumenti rei literariae allaturam sentio. Utilitatis si quid habent, id in eo potissimum consistit, quod quum proculdubio genuini sint, si frequenti ac diuturnae illorum contrectationi atque contemplationi assuescas, spurios citius atque accuratius deprehendes, & ex assiduo longoque illorum usu, atque consuetudine, certiolem acquires numismatum *δοκιμασίαν*, quàm ex regulis, quas multas atque subtilissimas tradunt illius rei scriptores; adulterini quippe juxta veros positi, nescio quibus novitatis indicis, se continuo produnt.

51. Tu vero, ait *Whartonus*, nullos esse adulterinos in *Regulbinis* tuis speras, quum videam in mensa, *Severos, Caracallas, Julias, Getas, Elagabalos*, aliosque æreos, sed argento obductos? Materiam, inquam, si spectes, adulterini sunt, quod malum sub iis Imperatoribus rem monetariam corrupisse videtur; antiquitatem vero si spectes, genuini sunt; neque apud eruditos nummorum aestimatores aut vetustatis, aut raritatis, laude carent: cave autem putes omnes argento obductos; in quibusdam enim albicantem illam bracteam, qua nitere videntur, stannum esse deprehendi; nummo quippe lucernæ igni admoto statim in guttam defluebat, non tam remisso calore lique-

liquefacienda, si argentum esset : hoc autem non semel expertus sum. Colliguntur itidem in agro sive litore *Regulbino* innumeri nummuli ærei, minuti, rudes, *Romani* tamen, quod indicant signata in iis capita vel laureata, vel diademate redimita, atque in averfa parte vel signa militaria, vel equites hostes prosterntes, vel lupa cum *Romulo & Remo*. Illorum minutissimi vix vicesimam drachmæ *Romanæ* partem æquant: hos vel inclinante imperio, vel urgente necessitate publica cufos, & numero non pondere æstimatedos fuiffe autumo. Illorum conficiendorum rationem hanc fuiffe conjicio; fundebatur æs conflatum in minutissimos globulos, iis fimiles, quibus nos plumbeis utimur in avibus tormenti ictu vulnerandis; hos monetarius percussit: nec conjecturæ deest argumentum, quum istiusmodi globuli simul cum nummis inveniantur; quinetiam ejusdem formæ nummi globulique plumbei, sed rariores, occurrunt. Eodem quoque loco eruuntur aurei, quos *Britannicos* vocant, non ex obryzo sed ex electro, sive illo æris genere, quod quartam auri partem admixtam habere scribit ¹ *Plinius*. Argentei itidem horrendis notis insculpti, qui neque *Britannorum* neque *Gothorum*, sed antiquorum *Galliæ* regum fuiffe videntur. Illorum aliquot exhibent ² tabulæ novæ *Camdenianæ*; in *Regulbinis* meis, quos multos conspicias, illud tantum observo, apertas certissimasque *Christianæ Religionis* notas in omnibus fere comparere: cujusmodi sunt figuræ *crucem* manu gestantes; idem signum inter duas figuras stantes; stans inter cruces duas; avis, forte columba, cruci insidens, ut in sceptris nostris; ubique fere cruces, *Christianorum* signa militaria: nec, quod de iis dicam, amplius habeo.

¹ Hist. Nat. xxxiv. 8. ² Tab. 11.

52. Tum *Mauritius*, illud, inquit, quod *Whartonus* in initio congressus nostri ludibundus percontabatur, ego nunc serio requiro; an scilicet in ingenti hoc nummorum *Romanorum* acervo aliqui sint ad rem literariam juvandam utiles, aut alio modo notatu digni? sunt, inquam, non pauci, qui à *Vaillantio* aliisque inter rariores numerantur; sunt quidam à *Mediobarbo* cæterisque, quos vidi, rei nummariae scriptoribus omissi, & forte singulares. Universos recensere nec tempus finit, nec instituti sermonis ratio postulat, neque habent omnes utilitatem cum raritate conjunctam. Ego igitur eorum unum vel alterum, qui rem nostram *Britannicam* & videntur spectare, & possunt illustrare, vobis ostendam. En autem *Severi* argenteum cum figura inter duo signa militaria stante, atque sic inscriptum: *Tab. I. Fig. I.*

SEVERVS. PIVS. AVG. BRIT.

PONTIF. TR. P. II. COS.

53. Vides hic, *Mauriti*, *Severum* anno Tribunitiae potestatis secundo *Britannicum* appellari, qui tamen titulus illi non ante annum Tribun. potest. XVIII. obtigit, qui vitae ultimus fuit: illud, hunc si excipias, nummos, lapides, historiam ipsam constanter atque uno ore testari norunt eruditi. ¹ Erat quidem Imperator ille, & victoriae & cognominis *Britannici* cupidus; quæ res illum jam senem, & podagra laborantem, in insulam hanc traxit; ² ubi muro per illam transversam ducto, & non ante, *Britannici* nomen accepit. Nummum hunc quum cuidam Gallo, qui omnia in hac arte novit, ostenderem, ille protinus nodo cuneum adhibere, scilicet averfam hujus denarii partem non *Severi* sed *Caracallæ* esse; ejusmodi vero errores Monetariorum incuria sæpe evenire.

¹ *Herodian.* III. 46, 47. ² *Æl. Spartianus* in *Severo* XVIII.

Hoc autem quam frustra dictum, quum ex ipsius nummis constet, *Caracallam* non secundo, sed quarto demum Tribunitiae potestatis anno, Consulem primo designatum fuisse? ego *Severi* nummum esse, & à *Clodio Albino*, qui exercitibus *Britannicis* præerat in insula nostra percussum arbitror: in hanc sententiam ducit me ¹ *Herodiani* narratio; videlicet *Severum*, novo adhuc imperio, *Albinum*, cujus suspicione tenebatur, honoris specie inescare statuisse, *Cæsarem* appellasse, per literas obsecratum esse, ut ipse potissimum curam suscipiat Imperii, nummisque imagine ejus percuti jussis, statuisque erectis, fidem gratiæ suæ fecisse. Hæc *Herodianus*. Agite nunc, annon vobis consentaneum atque verisimile videtur potuisse *Albinum* tunc temporis, ut paria paribus referret, nummum hunc excudi jussisse, addito *Britannici* titulo, quem *Severo* gratissimum fore fortasse noverat. Hoc si ita non sit, alius vobis *OEdipus* adeundus est. Ego, ait *Whartonus*, nummum hunc susque deque habeo; illud autem me movet, quod obiter jam dixisti *Severum*, non nisi senem, & morti jam proximum, insulam nostram adiisse, quum in *addendis* ² *Anglicis* ad *Camdeni* *Belgas*, narretur *Severum* maximam ætatis suæ partem in *Britannia* egisse, & forte aliquando *Sarisburiae* commorantem, loco *Severiae* nomen imposuisse. *Mauritius* hic *Whartonum* plura dicere agredientem, & σφάλμα hoc suaviter irridentem, ea qua uti solebat gravitate, cohibuit.

54. Tunc ego alium nummum, in medium productum, illis monstravi: illum inquam profero, & quoniam *Severi* est, & quoniam *Regulbinus*, & fortasse singularis. Habet *Severi* caput, & in averfa parte

figuram inter duo signa militaria cum *Παρεαφῆ*,
Tab. I. Fig. 2.

L. SEPT. SEV. PERT. AVG. IMP. X.

CONCORDIAE. MILITVM.

Eo tempore cusus videtur, quo *Severus, Alexandriam* profecturus, stipendium cumulatius militibus dedit, & forte eorum concordiam laudavit. Sed nummum hunc, quoniam rem nostram parum spectat, recondo; aliosque ostendam, qui & singulares sunt, & non prorsus inutiles. Vir Clarissimus ¹ *Cardinalis Noris*, quum probare vellet *Carausium* cum *Britanniae* imperio, & *Augusti* titulo, pacem à *Diocletiano* & *Maximiano Augustis* obtinuisse, *Eutropium* ejus rei testem advocat; ad *Eutropii* vero testimonium confirmandum, è thesauro *magni Etruriae Ducis* singularem *Carausii* nummum adducit, sic inscriptum: Tab. I. Fig. 3.

IMP. C. CARAVSIVS. P. F. AVG.

PAX. AVGGG. S. P. M. IXXI.

ubi notis *Auggg. Diocletianum, Maximianum, & Carausium Augustos* designari ait. En autem alium *Carausii*, eumque *Regulbinum* & prorsus singularem! In eo videtis Imperatoris caput radiatum, & in averſa parte *Providentiae* typum cum hac inscriptione,

IMP. C. CARAVSIVS. P. F. INV. AVG.

PROVID. AVGGG. C.

unde apparet eum, non solum in partem orbis regendi à *Diocletiano* & *Maximiano* vocatum, sed etiam ob prosperos belli eventus, *Invisi* quoque nomen sibi arrogasse. Quæ pulcherrime ² *Eutropii* locum illustrant, ubi narrat cum *Carausio*, cum bella frustra tentata essent contra virum rei militaris peritissimum, ad postremum pacem convenisse. Ego vero, ut

¹ In explicatione nummi *Diocletiani*, p. 29. ² *Breviario Romanae Hist.* IX. 22.

Carausii etiam nummis fidem faciam, ne solus in causa sua testis minus idoneus esse videatur, *Diocletianos* atque *Maximianos Regulbinos*, in eadem officina cufos adhibeo, & *Carausianum* numisma comprobantes. *Tab. I. Fig. 4. & Tab. I. Fig. 5.*

IMP. C. DIOCLETIANVS. P. F. AVG.

PAX. AVGGG. S. P. M IXXI.

IMP. C. MAXIMIANVS. P. F. AVG.

PAX. AVGGG. S. P. M IXXI.

55. *Carausii* nummum, non alias, ut putat, visum, è gaza *Palatina* dedit nobis vir nobilissimus ¹ *Ezechiel Spanhemius*; in quo caput radiatum, & in averfa parte figuræ duæ cum sceptro in unum coalescentes, una sursum, altera deorsum, literæ autem exesæ, præter eas quæ legi possunt VICTOR: in *Regulbino* meo, qui paulo integrior est, non VICTOR sed CONSERVATOR legitur. Si mihi de nummo hoc conjecturam facere liceret, dicerem cufum fuisse antequam *Carausius* in imperii partem admitteretur, figurasque sceptra gestantes & coalescentes, *Jovem* atque *Herculem*, sive *Diocletianum* atque *Maximianum*, referre; quorum hic *Jovius*, ille *Herculeus* appellari voluit: corporum autem conjunctione animorum concordiam indicari; quam inter illos summam miramque fuisse narrat ² *Lactantius*, nec potuisse in amicitia tam fideli cohærere, nisi esset in utroque mens una, eadem cogitatio, par voluntas, æqua sententia. Tres alios *Carausianos*, qui fortasse sunt singulares, videtis. Hic *Centaurum* habet globum manu tenentem, literas autem prorsus exesas, nisi quod LE vestigia illic appareant: ille figuram galeatam gradientem, gerentemque dextra hastam, sinistra trophæum

¹ De usu & præstantia numism. p. 600. ² De mortibus persecutorum cap. 8. vide & *Baluzii* notas.

humero impositum, cum hac inscriptione, VIRTVS.... tertius, stantem & stolatam, dextra, ut videtur, baculo innixam, sinistra cornucopiæ tenentem; literæ in circuitu sunt TEMPORVM FELICITAS. Habetis specimen rei nummariæ *Regulbinæ*; nolo autem amplius inutilem de ea molestiam vobis exhibere. His dictis, quum nummos jam in thecam reponerem, *Tab. I. Fig. 6.* conspiciatus est *Whartonus* aureum *Magnentii* solidum, cujus limbo affixus erat tubulus itidem aureus; cujus usum quum requireret, respondi solere *Romanos* vel perforato nummo, vel hujusmodi anulo affixo, & tæniola, sive filo inserto, eum monilis instar collo appendere: neque de alia re intelligendus est *Pomponius J. C^{us}*, ubi ait, Numismatum aureorum & argenteorum veterum, quibus pro gemmis uti solent, usumfructum legari posse.

56. Tunc, amotis nummis, vos, inquam, garrulitatis nostræ pertæsi missionem, puto, expectatis; quippe illo vitio ut *2* senes ipsi laborare, ita rerum antiquarum studiosi aliis molesti esse solent; nec loquacitate contenti, rerum inventarum gloriosi ostentatores fere semper evadunt. Nullo loco, quod sciam, jactantius sese effert *Cicero*, quam *3* ubi *Archimedis* tumulum à se repertum, atque *Syracusanis* monstratum narrat: "Ita," inquit, "nobilissima *Græciæ* civitas, quondam vero etiam doctissima, sui civis unius acutissimi monumentum ignorasset, nisi ab homine *Arpinate* didicisset." Egregium vero facinus exclamat *Mauritius*, monumentum viri, ante annos cxxxvi. propter urbis suæ portas sepulti, atque adhuc è dumis eminens invenisse! sane *Syracusanis* vitio vertendum est, quod clarissimi civis monumen-

1 Lib. xxviii. ff. de usufructu. *2* *Tull.* de senectute. *Macrob.* *Saturnal.* sermonum, vii. 2. *3* *Tuscul.* quæst. v. 23.

tum dumis oblitum fere perdidissent, *Ciceroni* autem, quod nondum deperditum reperisset, non tantopere fuit gloriandum.

57. Video, inquit *Whartonus*, quo nos hac insinuatione ducit *Joannes*, scilicet ut agnoscamus antiquitates *Cantii* ipsis quoque *Cantianis*, nisi illo, viro in *Icenis* nato, indicante, ignotas fore. Tu vero, mi *Whartone*, qui in *Icenis* itidem natus, manus tamen antiquitatibus *Ecclesiasticis Cantii* admovisti, aut suspicionis istius parum amicæ telum depone, aut in te ipsum retortum accipe. Nihil certe à me longius abest quam sive gratiæ, sive laudis expectatio; quin potius haud venia me dignum existimo, qui provinciam satis temere arreptam pro dignitate satis non ornaverim. Verumenimvero si, quod æquitas postulat, consilium meum ex animo atque affectu, non ex eventu ponderare velitis, nihil, ut opinor, à me factum invenietis nisi quod civem gratum satis decebat. Civem *Cantianum* me voco, quoniam anni sunt aliquot, ex quo in illam provinciam à sanctissimo viro *Gulielmo Sancroft*, Archiepiscopo *Cantuariensi*, beneficiis auctus, nec non *Dignitatis* titulis cohonestatus, una cum fratre *Nicola* missus sum, atque à *Cantianis* benigne acceptus. *Nicolaus*, illustratis urbis *Cantuarie* antiquitatibus, officium suum edito libro brevi persoluturus est. Ego, ut officio meo non deessem, quædam de antiquis *Cantii* locis meditatus sum; quæ quoniam vos, quasi crudos fructus, à me nunc vi avellitis, haud æquum est, ut eorum acerbitate offendamini; qui si per importunitatem vestram maturitatem assequi potuissent, magis grati dulcesque fuissent; qualescunque autem sint, *Cantio* debentur; quod quidem mihi patria est, si patria est, ubicunque bene est: id etiam alio nomine quicquid in re antiquaria præstare possum sibi vendicat,

dicat, quippe quod mihi materiam, quam cernitis, & vetustatis monumenta, quibus utor, suppeditavit. Illud quoque me ad rei *Romanæ* in hoc *Cantii* angulo indagationem non mediocriter stimulabat, quod quoties rei sacrae faciundæ causa *Adishamam*, quæ curæ meæ commissa est, proficiscerer, toties ex amœnissimis illius campis collibusque *Regulbinas* turres, insulam *Tanatim*, proxima *Rutupiis* litora, planitiemque in qua portus *Rutupinus* erat, conspicabar; quorum locorum frequens conspectus me in multas de eorum vetustate cogitationes deducebat. Nolite igitur putare me famam aucupandi, sed memorem beneficiorum animum testandi, propriæque curiositati gratificandi causa, hisce rebus me immiscuisse. -

58. Hic cum subsistere, neque ultra in dicendo progredi velle videbar, *Mauritius* sermonem denuo exorsus, te vero, inquit, nondum è manibus nostris elabi sinemus. Dixeras, in colloquii hujus initio, alia antiquitatis monumenta, præter nummos, *Regulbii* eruta, & ad te allata fuisse, annulos scilicet & fibulas, & id genus supellectilis *Romanæ* reliquias; nec te dimitemus, priusquam totum hoc vetustatis *Regulbinæ* armarium probe excusserimus: quicquid igitur in eo reconditum habes, id in medium adductum nobis explicato. Vultis, inquam, forte, quod non semel expertus sum, inanem atque superfluum meam in congerendis conservandisque his quisquiliis diligentiam quasi insaniam speciem, quæ *ἀναισθησία* dici meretur, suaviter deridere. Noli, ait *Mauritius*, nos tam inurbanos tamque *ἀνέσους* putare; quin potius bonum factum laudamus, quoniam scimus non sine summa diligentia, cum sumptu non mediocri conjuncta, hujusmodi monumenta & perquiri, & ab interitu vindicari solere; illa non tantum doctorum virorum privatis musæis, sed & maxi-

morum Principum gazis ornamento esse; ab omnibus fere, qui cor habent, studiose perquiri, avide expeti, quovis pretio redimi; huiusmodi argumentis studia tua contra indoctorum hominum inficetas facetias facile tuebere.

59. Est, inquam, ut dicis, *Mauriti*; mallem tamen cum agrestibus istiusmodi ingeniis non conflictari, quæ neque antiquitatem sapiunt, neque bonas literas colunt, neque urbanitatem amant. Vobis autem, quoniam vos non solum æquiore animo erga hæc studia, sed etiam in iis non mediocriter esse versatos sciam, promptuarium meum, etiamsi tenuiter instructum, aperire non verebor; tumque musæi nostri angulum quendam digito commonstrans, in quo mensa erat *urnis, pateris, urceis, ollis, testis, lateribus* extructa; en, inquam, officinam figulinam! illud autem primo intuitu observare poteritis, *Regulbium* vasa fictilia raro ad nos integra mittere; quoniam ruente clivo, in quo jacebant, plerumque confringuntur: quod apparet ex innumeris illorum fragmentis, quæ toto passim litore dispersa inveniuntur; quorum ego nonnulla propter elegantiam atque varietatem figurarum, quibus ornantur, conservo. Inter hæc testas conspiciatis pampinatas, alias squammatas; in hac ludentes puerulos, in illâ *Cupidinem* leones flagro cædentem atque domantem, in alteris canem insectantem leporem, quadrigarios quadrigas agitantes, caput leonis in vasis latere eminens, per cuius rictus perforatos aqua guttatim effundi potest: eratque forsân *gutti* fragmentum, quo vase in sacris uti solebant. Verbo dicam, in omni fere testa artis figulinæ varii, iique nec absurdi nec temerarii, lusus conspiciuntur; inter eadem fragmenta sunt quædam, uti vocant literata, sive literis inscripta, hoc CCF. illud TACI. tertium PRI-

Tab.1. Fig.7.

MITIV1.

MITIVI. id autem celeberrimo figulo ¹ nomen erat. Videtis præterea pateram fere integram, in cujus meditullio hi characteres MARSI. M. leguntur. *Tab. I. Fig. 8.*

60. Ego illud, inquit *Whartonus*, in omnibus observo, literas figura oblonga, quadrilatera, includi, quæ, ut puto, forma erat sigillorum, quibus nomina vasis suis imprimebant figuli. *Mauritius*, ut *Whartoni* observationem confirmaret, memini, inquit, quum *Neomagi* essem legato *Britannico* à sacris, vidisse me in *Smetii* musæo lapidem colore viridem, forma quadratum, in cujus singulis lateribus, sive, ut ita dicam, aciebus, insculptæ erant literæ inversæ & retrogradæ, uti in sigillis sculpi solent. Hunc lapidem ejusmodi usui destinatum fuisse tum putabam. Parum, inquam, à vero aberras; etenim illius typum, quem nobis una cum altero haud dissimili dedit ² *Smetius* F. attentius intuens, illico deprehendi sigilla fuisse cujusdam medici nomine inscripta, quod medicamentis suis una cum eorum nominibus imprimebat, aut forte vasis, in quibus continebantur. Harum inscriptionum unam integram dabo, quæ, clavis instar, reliquas facile aperiet. MARCI VLPI HERACLETIS CYCNARIUM AD IMPERATOREM. Norunt autem medicorum filii *cycnarium*, *stratiticon*, cæteraque, quæ in his inscriptionibus occurrunt, esse *collyriorum* nomina; ita ut perspicua atque dilucida sit horum lapidum expositio; quam tamen *Smetius* se penitus ignorasse confitetur.

61. Hic *Whartonus*, digitum ad urnam insolitæ magnitudinis intendens, quid, inquit, video? Respondi ollam, non ossuariam, sed vinariam; est enim

¹ *Paul. Petavius* in *Antiquaria suppellectili*. *Smetius* in *Antiquitat. Neomagensibus*, p. 166. ² In *Antiquitat. Neomagens.* p. 98, 99.

intus picata; quod in vasis vinariis quomodo faciendum sit, docet nos ¹ *Columella*: est quoque ansis quatuor instructa, quarum ope humi demergi, atque iterum, quando opus erat, sublevari posset, qui usus urnæ sepulchrali, quam loco movere religio erat, minime conveniebat: capit sextarios nostros xxiv. ² quot urna mensuralis apud *Romanos* continebat: sed nihil certi inde colligi potest propter sextarii antiqui nostrique differentiam. Hæc una cum multis ossuariis effossa est; non quidem *Regulbii* sed *Durolevi*. Quid vero, exclamat *Whartonus*, vino cum cineribus? num mortui bibunt? Minime inquam; sed rogam vino extinguere, ossa lavari, in inferiis sepulchra spargi, diisque inferis libari usitatissimum erat. Plura dicere aggredientem repressit me *Mauritius*, rogans, quo loco *Durolevum*, de quo mentionem injeceram, esset? *Newentona*, inquam, vel non ab ea procul; illa enim à *Durobreui* M. P. circiter vii. vel viii. distat; quæ distantia *Durolevo* quoque assignatur; nempe in *Tabulis Peutingerianis* M. P. vii. in codicibus quibus usus est *Harrisonus* noster. M. P. viii. unde *Itinerarium Antonini* sic restituendum censeo,

Durolevum. M. P. vii. five viii.

Durovernum. M. P. xvii. five xviii.

huic emendationi valde favet ingens urnarum numerus, propter viam publicam effossus; qui neminem dubitare finit, *Newentona*, in hoc itinere sitam, sub *Romanis* floruisse. Cernitis nigricantes illas urnas atque vasa; ea in villa ³ *Newentona* proximâ eruta sunt, in agro, ut puto, figulino, non sepulchrali; quoniam urnæ & vacuæ, & inversæ, & nullo ordine positæ, repertæ sunt; idque in solo palustri, non

¹ De re rustica, xii. 18. ² *Columella* de re rustica, xii. 20.
³ *Witchurch*,

arenoso;

arenoso; imo una vel altera, si recte memini, in ipso vicini fluvii alveo demersa.

62. Priusquam hunc sermonem de re sepulchrali absolvamus, noli, inquit *Whartonus*, nobis dicere gravari, quid de *Laberii* tumulo sentias, quo *Cantium* nostrum se nobilitatum gloriatur, quemque ostentat tam victoriæ *Britannicæ* quam Antiquitatis *Romanæ* præclarum monumentum. Habeant, inquam, *Cantiani* nostri suum sibi *Laberium*; quippe scio illos pro mortuo *Laberio* tam acriter dimicatueros quam cum vivo *Britanni* pugnabant. Esto igitur, fuerit strenuissimus Tribunus militum hic interfectus, atque injecto cespite humatus; nequeo tamen *Camdeno* de origine nominis assentire; qui locum *Ful-ham* quasi *Julii stationem* sive domum; tumulum vero *Ful-laber* quasi *Laberii sepulchrum*, vocari censet. Sane si *Julio Laberio Tribuno* nomen fuisset, probabilior esset conjectatio; is vero *Quintus Laberius Durus* erat. Hujusmodi vocum compositiones, *Romanæ* cum *Saxonica*, Imperatoris cum Tribuni nomine, vulgi auribus, non doctorum, placere solent. Ego hæc pura puta *Saxonica* esse, & *Cilla-ham*, ita enim in antiquis scriptis legitur, mansionem *Saxonis* alicujus, cui *Cillæ* nomen; *Cilla-byrig* vero ejusdem *Cillæ sepulchrum* denotare existimo: ne autem scripturæ diversitas vos remoretur, sciendum est in ea lingua *Cilla-ham* & *Cilla-byrig* ita efferri, uti apud nos *Chilla-ham* & *Chilla-byri*; literam namque *c* in initio vocum ante *e* & *i* *Saxones*, quod etiam *Itali* nunc faciunt, quasi *ch* proferebant; *g* autem plerumque non sonabant. Quandoquidem autem ad *Laberii* tumulum adstamus, illum paulisper contemplemur: longus est pedes plus *CLXXX*. latus plus quam *XL*. altus *VII*. vel *VIII*.

in fastigium assurgens; eadem illi figura, quæ cœmeteriorum nostrorum sepulchris, idem ad occidentem orientemque situs; sola in magnitudine differentia: jacet propter fluvium *Sturam*, in fundo D. *Diggesii* Viri Generosi, optimi, nobisque amicissimi; cujus permissu, hortante nobili admodum potentique Domino Vice-comite de *Weymouth*, illum *H. Finch*, vir non minus Antiquitatis scientia, quam generis nobilitate clarus, ante aliquot menses perfodi curavit, datisque ad me literis amicissimis certiolem fecit de operæ suæ eventu parum prospero, utpote quod nihil inter fodiendum occurreret, unde *Romanæ* an *Saxonicae* originis esset, an ad *Laberium*, an ad *Cillam* pertineret, argumentum duci posset.

63. Eo igitur redeamus, unde nos abduxit curiosa *Whartoni* diligentia: en *tubum* fictilem è clivo *Regulbino* extractum, longum uncias xvii. cum dimidia; foramina habet duo oblonga, hinc inde in lateribus oppositis; ¹ nares, sive spiramenta, per quæ fumus emittitur; latera perforata lata sunt uncias v. non perforata, plus vi. crassus est later fere unciam, intus fuliginosum habet nigrorem, qui illius usum aperte docet; fuisse scilicet ex eorum inventorum numero, quem ² *Seneca* sua prodisse memoria testatur, impressorum parietibus tuborum, per quos circumfunderetur calor, qui ima simul & summa foveret æqualiter: nostrum hunc parieti aliquando impressum fuisse monstrat calx cum arena in mortario subacta, quæ illi ubique fere, ut videtis, adhæret. Hujusmodi tubos parieti communi imprimere vetabat ³ lex, "Non licet tubulos habere admotos ad parietem communem; sicuti nec parietem suum super parietem:"

¹ *Vitruvius* de architect. vii. 10. ² Epistola, xc. ³ L. quidam *Hiberus* in princ. ff. de servitutibus urbanorum prædiorum.

de tubulis eo amplius hoc juris est, quia per eos flamma torretur paries: Tubum in *Ordevicum* agro repertum narrat ¹ *Edw. Lhwyd* (qui satis pro *Camdeni* dignitate illius *Cambriam* & auxit, & illustravit) nostro similem, nisi quod, aliquanto brevior, nares non oblongas sed rotundas habeat; subindicans inventum in hypocausto; quale nuper inventum integrum *Veroconii* describit ² *Gyraldus Cambrensis* his verbis, "*Stuphas* undique videas artificio miro confectas, "*lateralibus quibusdam & præangustis spiraculi viis* "*occulte calorem exhalantibus;*" quo loco laterales viæ an tubos lateritios, an in hypocausti lateribus impressos denotent, perinde ad rem nostram facere censeo. *Whartonum* hic plura de caminorum, quibus hodie utimur, antiquitate & quærere & disputare paratum, suaviter repressit *Mauritius*; ea, inquires, quæstio non tantum ab instituto nostro longe remota, sed etiam dubio procul posita esse videtur, quandoquidem ³ *Lipsius* inventum id non nimis priscum, quamvis bonum commodumque, esse demonstravit.

64. Acquiesco, inquit *Whartonus*, modo in Antiquitatibus *Regulbinis* progrediamur, quas nondum exhaustas esse video; meque jussit, quæ reliqua essent, depromerem: tunc ego abacum ostendens varia ex ære supellectile ornatum, hæc, inquam, per annos plus mille trecentos in terræ visceribus cum ærugine colluctata, & in lucem tandem protracta, ollam fusoriam, nisi à me pretio redempta, non evasissent: narravit enim mihi faber ærarius se harum rerum, *Regulbii* inventarum, plus xxx. pondo conflavisse; in iis quæ à me conservata sunt, vobis appono acus,

¹ *Camd. Britan. Anglice editæ*, p. 607. ² *Itin. Cambriæ* 1. 5.
³ *Epistolarum ad Belgas* Cent. III. Ep. LXXV.

ni fallor, sartorias, textorias, crinales, discriminales, fibularias, annulos tam clavibus instructos, quam sigillis insculptos; cistarum, balteorum, frænorum, ephippiorum ornamenta ænea, claves, armorum fragmenta, fibularum species multiformes, *Tab. 2. Fig. 1.* imagines, sive potius imagunculas, ligulas, cochlearia, strigilem, cultrorum plicatum *Tab. 1. Fig. 2.* manubria, volsellas, bullas, armillam *Tab. 2. Fig. 3.* auream sapphiris distinctam, cum innumeris aliis, quæ, quam ad classem referri debeant, penitus ignoro.

65. Hic *Mauritius* vix risum cohibens, egregium verò, exclamat, nomenclatorem! utinam te tam paratum habeamus ad hæc exponenda, quam in congerendis diligentem, in percensendis prolixum atque copiosum habuimus. Jure, inquam, merito me perstringit *Mauritius*; id tamen, pro sua humanitate, levius & magis sine contumelia quàm merebatur gloriosa nostra ostentatio. Quandoquidem autem sciam in rebus tam parvis nimis enucleandis quam minuta sit, imo ridicula omnis diligentia, ea solum excerpam quæ aut rara sunt, aut ab aliis intacta, aut minus recte explicata videntur: quid enim attinet post *Rhodium* fibulas, post ¹ *Licetum* annulos, post ² *Salmasium* acus describere? A strigili *Tab. 2. Fig. 4.* igitur, si ita vultis, exordiar: quoniam illud instrumentum & raro invenitur, nec illius structura omnibus satis nota, neque usus perspectus est. Raritatem quod attinet, duas in *Traiani* Imp. thermarum ruinis inventas dedit nobis ³ *Hieronymus Mercurialis*; tertiam è musæo Nobilissimi Viri *Nicolai Fabricii* exhibet ⁴ *Laurentius Pignorius*: ⁵ *Claudius Mo-*

¹ Libro de *Acia*; de annulis. ² *Plin.* exercit. p. 759. ³ *Art Gymnast.* 1. 8. ⁴ De servis, p. 84. ⁵ Dans le cabinet de la Bibliothèque de S. Genevieve, p. 27.

linetus C. Genovisa Canonicus tres in illius Ecclesiæ bibliotheca asservari ait, quarum unius tantum figuram nobis dedit; sed quod plures nequeam proferre, illud fortasse non tam strigilum paucitati, quam Bibliothecæ nostræ penuriæ, quæ id genus libris non abundat,tribuendum est. Nostram unicam in *Britanniâ* repertam, saltem publici juris factam, & descriptam, esse puto. Eam, in cisterna *Regulbina* inventam, misit ad me rusticus, ex colore auream esse, & aureis decem redimendam sperans; nec rustici spem solam fefellit aureus color, sed etiam seduli rerum vetustarum indagatoris *D. Aubrii* iudicium; qui, conspecta strigili nostra, protinus exclamavit, en auream falcem, quâ viscum ¹ *Druides* demetere solebant! Nôstis autem, quam superstitiose atque aniliter Vir alioquin satis doctus omnia fere ad *Druidum* religionem cultumque trahere solebat: nostra hæc non solum integra, sed nec ærugine fere tacta est; eam vero, si quam habet, postquam ad me venit, contraxisse scio: materiam illam auream, qua oblinitur, quod aurum facit, splendorem hunc intemefatum conservâsse puto: hanc præ oculis habuisse ² *Symposium* Poetam jurares, cum strigilem æneam ita describeret,

Rubida, curvâ, capax, alienis humida guttis,

Luminibus falsis auri mentita colorem,

Dedita sudori, modico succumbo labori.

Nec minus accurate eandem ³ *Apuleius* depingit, “honestam” vocans “strigileculam, recta fastigatione clausulæ, flexa tubulatione ligulæ, ut & ipsa in manu capulo moraretur, & sudor ex ea rivulo laberetur:” ubi illud imprimis animadvertendum, strigilem ab *Apuleio* bipartitam esse, in clausulam,

¹ *Plin. Hist. Nat. xvi. 44.* ² *Ænigmat. lxxxvi.* ³ *Floridorum l. ii.*

five

sive eam partem, quæ manu claudebatur, atque in ligulam; illam recte in fastigium surgere; hanc tubulum in longitudinem diffusum referre, & flexuosam fuisse: *Fabricianæ* strigilis capulum sive clausulam cum *Apuleii* descriptione minime convenire, cum non rectus sit, sed ipsa ligulâ magis flexuosus: *Mercurialis* strigiles manubria habere, non ut nostra, rotunda, sed quadrata: ligulas quidem curvas, sed non, ut hæc, iterum recurvatas.

66. Duplex erat strigilis usus, primarius in balneis, secundarius in re medica: de priori intelligendus est ¹ *Persii* versus

I, puer, & strigiles Crispini ad balnea defer:

Ludovicus Prateus Gallus Rhetoricæ Professor emeritus, qui *Juvenalem Persiumque* in usum *Delphini* notis illustravit, quando serenissimum Principem docere vellet quid strigilis esset, ² *Calepinum* sive ³ *Stephanum* suum prius consulens; “dentatum est,” inquit, “è ferro, argento, aliâve materiâ instrumentum, dictum à stringendo sive radendo.” Sic quidem strigilem equisonum utrique definiunt, “instrumentum è ferro dentatum, quo equos & id genus jumenta expolire solent equisones.” Quis autem mortalium ante *Prateum* tam immitis, ut dentatas è ferro strigiles balneis inferri, iisque nudos homines non tam distringi quam lacerari, atque excarnificari curaret? Quid vero immitem voco *Prateum*, qui misericordia proculdubio commotus, cum ⁴ *Juvenalis* versum explicaret

————— & sonat unctis

Strigilibus —————

eas probe ungi cavit, quo minus læderent? Ego vero, ait *Whartonus*, *Juvenalem* semper ita intellexi, ungen-

¹ Sat. v. vers. 126. ² In dictionario. ³ Thesaur. Linguae Latinae.
⁴ Sat. III. v. 263.

das scilicet fuisse strigiles, non ne ipsæ læderent, sed ne rubigine læderentur; quod malum illis, præsertim ferreis, propter sudoris falsedinem accidere solere innuit ¹ *Plautus*, strigilem rubiginosam vocans: recte, inquam, sentis, recte mones; neque ipse *Prateus* tam absurda de hoc instrumento effutiisset, nisi illius formam figuramque penitus ignorasset. Secundarius strigilis usus in re medica, adventitius plane atque fortuitus, ex figuræ commoditate, quæ flexa, cavaque est, natus videtur; eum ita nos docet ² *Cornelius Celsus*, "in aurem infundere aliquod medicamentum oportet, quod semper ante tepefieri convenit, commodissimeque per strigilem instillatur". Idem ³ *Scribonius Largus*: "prodest herbis unceolaris aut cucumeris ramentorum succus tepens per strigilem in foramen auris dolentis infusus:" ⁴ *Plinius* demum, eos secutus, suum medicamentum omne "in strigili calefactum infundi" præcipit.

67. Hic strigilem loco suo reponenti, miror, inquit *Whartonus*, virum doctissimum *Hieronymum Mercurialem* ubique strigiles masculino genere usurpare, quando *Nonnius* Grammaticus tradat certo esse foemini; omnesque id nunc agnoscant: illud, inquam, videant Grammatici; in quorum numero me non esse expedit mihi ἀρχαῖα hic profiteri: utcunque tamen progrediar in oratione, & post strigilem ligulam *Regulbinam* depromo, quoniam cognationem quandam habere videntur, siquidem meministis *Apuleium*, cavam strigilis partem *ligulam* vocare. Ligulae vero figuram nemo, quantum scio, adhuc nobis dedit; frequens quidem illius in antiquis scriptoribus

¹ In *Sticho*. ² De re medica, vi. 7. ³ De Comp. med. xxxix.
⁴ Hist. Nat. xxv. 13.

mentio; sed tam quoad usum quam quoad formam valde diversa; unde multus quidem variusque de eadem apud recentiores sermo, omnis tamen incertus atque inutilis; ad quam confusionem tollendam proderit forte nostrae explicatio. Eam conspiciatis strigili multo minorem, non καμπύλην five *Tab.2. Fig.5.* incurvam, sed rectam, capulo styli more in acumen fastigiato; imo propter manubrium hanc pro stylo scriptorio habuissem, nisi aliter me monuisset ¹ *Symposii* ænigma de graphio

De summo planus, sed non ego planus in imo.

nostra vero in imo non plana, sed cava est, stylisque, quantum ex eorum descriptionibus conjicere licet, prorsus dissimilis. Sed ut aliquid distincte de iis dicamus, notandum est triplex fuisse ligularum genus (calceorum quippe ligulae ad hunc locum non pertinent) aut enim mensuris, aut rei rusticae, aut mensis inserviebant. De mensuris ligularum praecipue agunt rei medicae rusticaeque scriptores; aiuntque illas ² in liquidis quartam cyathi partem, in aridis cumulatam semunciam capere; nostram autem, cum tantae capacitatis non sit, mensuram non fuisse liquet. In re rustica eas ³ aut melli à spuma purgando, aut ⁴ flori cerae eligendo; aut ⁵ libralibus offis in ora boum domandorum demittendis inservisse legimus. Sed nec his usibus nostram designatam fuisse puto: restat igitur mensurae vasculum fuisse instar cochlearis.

68. Quandoquidem vero nemo antiquorum frequentius ligularum meminit quam *Martialis*, ideo non dubitabam, quin si illum ejusque commentatores adirem, statim, quid ligulae essent, deprehenderem; cumque propter librorum in usum *Delphini*

¹ *Ænig.* I. ² *Columella* de re rustica XII. 21. ³ *Idem* IX. 15.
⁴ *Plin.* XXI. 14. ⁵ *Columella* XII. 21.

m
a-
as
o-
i-
5.

ac
o-

e,
et,
li-
us
ti-
n-
ue
il-
u-
im
et.
ut
ra
us.
o :
is.
re-
eo
co-
n-
ini

15.

um

editorum famam atque existimationem, *Martialem* à *Vincentio Colleſſo* illuſtratum conſulerem, virum illum in notis impenſe atque laborioſe nugacem inveni, nec quid *Martialis* vellet *ligulam* nominans, aut ipſum intellexiſſe, aut aliis enarrare potuiſſe : illud autem ne à me vel temere, vel contumelioſe, vel injurioſe dictum putetis, operam dabo ; inter ¹ *Saturnalia* munera ligulas graciles recenſet Poeta, has pro gladiolis argenteis ſumendas eſſe cenſet *Vincentius* Interpres ; idem facit in illo verſu

² *Saturnalitiae ligulam miſiſſe ſelibra*
iterum

—— ³ *ligulam cum mittere poſſis*
hic quoque gladiolum ſuum educit ; eaſdem demum nugæ agit in ⁴ eo Epigrammate,

Quamvis me ligulam dicant equiteſque patreſque,
Dicor ab indoctis lingua grammaticis.

Hanc interpretationem multa evertunt, aut ſaltem frivolam eſſe monſtrant : Quid enim ſi veteres, auctore ⁵ *Gellio*, gladiolum oblongum in ſpeciem linguæ factum linguam vocabant ? annon idem monet vocem illam eſſe minus frequentem, *Nævium*que veterem Poetam citat, qui ea in tragœdia *Hefiona* uſus eſt ? Quid, inquam, ſi *Martialis* toties gladiolum linguam appellavit, vocabulum illud minus frequens eſſe monere, *Nævium*que citare *Aulo Gellio* opus erat ? Vox tam crebro à *Martiale* uſurpata, *Gellio*, qui paulo poſt eum ſcripſit, infrequens dici non potuit. Accuratus idem Interpres ligulam aliquando menſuram, aliquando ſpathulam eſſe vult ; ubi autem inter menſæ vaſcula à ⁶ *Martiale* recenſetur in iis verſibus

¹ Epig. v. 18. ² Epig. v. 20. ³ Epig. viii. 33. ⁴ Epig. xiv. 120.
⁵ Noct. Att. x. 25. ⁶ Epig. viii. 59.

Pocula solliciti perdunt, ligulasque ministri,

Et latet in tepido plurima mappa sinus:

hic, inquit, ligula & cochlear est & spathula, &c. Quis non videt eum, quid ligula sit prorsus nescivisse? Cochlear non esse ipse nos docet *Martialis*, qui distincte, idque non semel, utriusque mentionem facit; ¹ unicum adducam locum, cum plura possem;

Octavus ligulam misit sextante minorem,

Nonus acu levius vix cochleare tulit.

Quis autem non novit diverso ² Epigrammate statim post ligulam argenteam cochlearia laudari? unde recte judicavit Vir omni laude major ³ *Fac. Sirmondus*, notas esse ligulas in mensæ vasculis, atque aliud esse cochlear, aliud ligulam; quorum utrumque cum ignoraret *Vincentius Collesso*, nec ei mensarum ligulae in mentem unquam venirent, inepte satis mensuras gladiolosque ubique induxit. Quanquam sciam tædere vos multi prolixique de re minima sermonis, nequeo tamen *Charisi* Grammatici locum intactum præterire, quoniam & ad præsentem dissertationem pertineat, & propter corruptam lectionem nondum recte sit intellectus; in eo emendando explicandoque multum frustra laboravit Vir doctissimus & γραμματικῶ-
τος ⁴ *Joannes Gerardus Vossius*, nec satis mirari queo veram illius lectionem virum acutissimum fugisse; verba hæc sunt: "Lingula cum non à linguendo dicta est in argento, in calceis vero lingula à ligando, sed usus lingulam sine *n* frequentat;" nullo plane sensu, quis enim non videt *Charisium* ita scripsisse? "Lingula cum *n* à linguendo dicta est, in argento: in calceis vero, lingula à ligando," &c. Illud scilicet voluit *Charisius*, lingulam, qua argentea

¹ Epig. viii. 71. ² Epig. xiv. 120, 121. ³ In notis ad *Sidonii* Epistolar. lib. i. Ep. 2. ⁴ In Etymolog. ad verbum Ligula.

in mensis utebantur, & cum *n* scribebant, à linguendo dictam fuisse; lingulam vero calceorum à ligando; utramque vero frequentius sine *n* scribi.

69. Quoniam autem cochleare cum ligula apud *Martialem* conjunctum vidimus, de eo pauca dicam; nisi, quod metuo, harum nugarum satietas atque fastidium vos teneat. Cum uterque ut in dicendo procederem juberet, modo mercium *Regulbinarum* aliquid superesset, nolle enim se alias sibi obtrudi, superest, inquam, cochleare, ut puto, argenteum; pro capulo stylum habet, unde perperam cochlearia styli graphiarii loco antiquitus fuisse somniavit ¹ *Smetius*; ima pars in speciem conchæ, quam pectinem vocant, excavatur: unde *Græci* *μύσρον* dicunt, est enim *μῦς* concha. Ego vero cochleare hoc *Regulbinum* nunquam protulissem, nisi me movisset illud ² *Martialis* Epigramma

Tab. 3. Fig. 1.

Sum cochleis habilis, sed nec minus-utilis ovis,

Numquid scis potius cur cochleare vocer?

quod cochlearis nostri ope, à nemine hætenus recte explicatum, illustrari posse non despero. Etenim videtis alteram illius extremitatem concavam, ovisque exhaustiendis commodissimam, alteram vero acuminatam ad marinas cochleas, quæ in mensis apponi solebant, è calicibus eruendas æque idoneam; in illum vero usum cochlearis acum excogitatam fuisse notavit ³ *Julius Pollux*, τὸ δὲ κοχλιάριον, inquit, καλοῖς ἂν μυσιλάριον, ἢ κοχλιώρυχον, id est, cochlearum effossorem; quod miror in nupera *Pollucis* editione non esse observatum. Quis denique nisi perspecta hac cochlearis forma ⁴ *Plinium* intelligat, narrantem quomodo ab incantationibus sibi cavebant veteres, “desigi qui-

¹ *Antiq. Neom.* p. 76. ² *XIV.* 121. ³ *Onomast.* VI. 12. ⁴ *Nat. Hist.* XXVIII. 2.

“dem diris deprecationibus nemo non metuit; huc
 “pertinet ovorum, ut exorbuerit quisque, calices
 “cochlearumque, protinus frangi, aut eosdem coch-
 “learibus perforari,” quod certe nisi cochlearibus
 acuto stylo præditis fieri nequibat. Qui cum *Domitio Calderino* cochleare non ab illius usu in effodiendis cochleis, sed à cochlearum forma dictum esse contendunt, nã illi parum sciunt quid cochleas conchasque intersit; quippe concharum figuram cochleare nostrum plane refert, non autem cochlearum, quæ *σπομῶδης* est five turbinata, & cochlearium usibus prorsus inepta. Aliud habeo coch-
 learium genus, sine stylo, sine manubrio, Tab. 3. Fig. 2.
 ansula breviori instructum, cujus ope digitis contineri potest; hoc ego cochlear *mensurale* fuisse puto, quamvis ¹ *Michael Angelus Causæus* id inter vasa sacra numeret, eoque thus ex acerra sumi solere scribat. Nolo hic iterum *Vincentium*, *Martialis* interpretem, in scenam proferre, quamvis eundem in cochleari ac in ligula exponenda errorem erret; sed ad reliqua explicanda vel potius delibanda progrediar.

70. Ligulis cochlearibusque accensendi sunt cultri, quibus vel ipsi convivæ, aut saltem scissores five carptores in mensis utebantur: horum Tab. 3. Fig. 3.
 manubria videtis duo ænea, unum vetustate exesum, alterum integrum, ejusdem speciei utrumque: erant autem ex eo cultellorum genere quos plicatiles vocamus, quoniam ferrea eorum acies retro in capulum flexa condebatur; in nostrorum altero ferri reliquiæ adhuc cernuntur, in utroque, ut in annulo *Firminæ* apud ² *Ennodium*,

Immobilis stantem fugitat lepus arte Molossium.
 quam figuram canis leporem insectantis ante in ficti-

lium fragmentis usitatam notavi; quo symbolo, nisi temere illud adhibuit artifex, *Romanorum* hic comorantium in lepore venando studium exprimi putarem; erat quippe apud illos id animal in deliciis, atque

¹ *Inter quadrupedes gloria prima lepus.*

canes vero istiusmodi venationi maxime idoneos *Britanniam* habuisse testatur ² *Nemesianus* :

————— *divisa Britannia mittit*

Veloces, nostrique orbis venatibus aptos.

Et quanquam narret ³ *Cæsar*, "*Britannos* leporem & "gallinam & anserem gustare fas non putare, hæc "tamen alere animi voluptatisque causa," *Romanos* scimus non tam fuisse superstitiosos.

71. Habeo ad rem vestiariam pertinentes fibulas, acus, bullas: fibularum quidem innumeras fere species; inter quas quædam, affabre satis atque artificiose constructæ, vel aurei sputi, quo oblinebantur, notas, vel inustorum colorum varietatem, vel palas sive saltem *πυελίδας*, in quibus olim gemmæ, habent. Sed has missas facio, præter unam, quam, propter simplicem rudemque operam, *paupertinam* voco; nullam quippe habet juncturam, ornamentum nullum, cum nudum filum, æreum, crassiusculum, sit in fibulæ speciem usumque inflexum; alteramque, quam, cum ex ebore fit, nequeo non producere; nec tamen produxissem, nisi ut occasionem captarem à vobis Viris doctissimis quærendi quamobrem ⁴ *Strabo* de mercibus, quæ suo tempore à *Britannia* *Gallia*que ultro citroque vehebantur, loquens, *ἐλεφάντινα ψάλια*, sive eburnea fræna, *ῥῶπον* sive vilem mercem vocet. Quomodo enim ebur apud illas gentes vile esse potest,

¹ *Martialis* Epig. XIII. 92. ² In *Cyneget.* ³ De bello *Gall.* v. 12.
⁴ *Geogr.* IV. p. 138.

apud quas elephantes nulli? quomodo id nullius apud Gallos Britannosque valoris, quod etiam ¹ *Romæ* ingentis pretii habebatur? Cum *Salmasium* hic advocandum moneret *Whartonus*, utpote qui locum *Strabonis* aliter quam ² *Casaubonus* interpretaretur; præstat, inquam, criticum illum ἀπεργαντολόγον non moventes, ad alia procedere. Bullarum frequens apud veteres mentio; ³ *Macrobius* ait duplicem fuisse bullæ usum, primum, “quod ingenuis pueris attributum sit, ut cordis figuram in bulla ante pectus annecterent, quam inspicientes, ita demum se homines cogitarent, si corde præstarent:” Secundum, “quod gestamen esset triumphantium, quam in triumphis præ se gerebant, inclusis intra eam remediis, quæ crederent adversus invidiam valentissima.” Utrique usui nostras convenire videtis; non solum enim in cordis figuram structæ, sed & eadem insculptæ sunt; & in pyxidum morem cavæ, excipiendisque amuletis aptæ: quæ autem illa amuleta fuerint nescio, nisi forte *Harpocrates* erant; quales icunculas unciales, manu altera ad os admota, & eodem loco simul cum bullis repertas, conservo. Cui sane conjecturæ illud favere videtur quod è *Kircheri OEdipo Aegyptiaco* citat ⁴ *Cuperus*; “capsulam in for-
mam cordis, in cujus meditullio *Harpocrates* nudus, infans, labiis digito apposito, silentium suadens positus spectatur.” *Harpocratis* vero imaginem inter amuleta fuisse, non semel nos docet *Cuperus* in erudito suo opere.

72. Hic paululum subsistens erubui, cum me garulitatis tam prolixæ fatis puderet; & si quid, inquam, videatis in hac strue, de quo me interrogare

¹ *Plin. Hist. Nat. VIII. 10.* ² *Plin. exercit. p. 245.* ³ *Saturn. 6.*
⁴ *Harpocrates, p. 158.*

vultis, id facitote; etenim in hoc campo longius quam debui sine ductore me vagatum esse agnosco: quæ quidem cautio in fine orationis, quamvis ad errati emendationem fera nimis sit, quoniam tamen illius confessionem in se continet, ad facti deprecationem veniamque impetrandam valere debet. Nimum, inquit *Mauritius*, & nobis & tibi ipsi diffidis; quod ne amplius facias, de re una vel altera adhuc te interrogabimus. Video hic innumera Tab. 3. Fig. 6. fere fila ex ære, tenuia quidem, sed omnia ejusdem formæ, in annulos flexa extremitatibus contortis; ferrea illa omnino referunt, quæ porcorum rostris inserunt rustici; illorum usus, quandoquidem ea conservas, tibi ignotus esse nequit. Quamvis, inquam, nihil certi de illorum usu affirmare possum, cum tamen acervatim in litore *Regulbino* occurrant, quid de iis sentio dicam. Erat thoracis genus quod ἁλυσιδῶν veteres appellabant, quoniam *Julio Polluce* teste ἐξ ἀλύσεων. i. e. catenulis sive annulis, contexti solebat: genus hoc ¹ *Virgilius* ita describit,

Loricam confertam hamis, auroque trilicem.

² *Sidonius* quoque, non *Virgilio* elegantius, sed aliquanto quoad rem nostram expressius

— nec futilis illi

Circulus impactis loricam texuit hamis.

ubi hamos, annulos sive circulos interpretantur ³ *Lexicographi*, loricasque annulatas vocat ⁴ *Choulus*: quid igitur prohibet quin nostros annulos loricis hamatis contexendis olim inserviisse credamus? de hamis, quos vides, piscatoriis non attinet loqui, quoniam à nostris sola materia differunt, nisi quod bar-

¹ *Æneid.* III. ² In Panegyrico ad *Anthemium*. ³ *Calepini* editor. *Martinius Nebriffensis*. ⁴ De castrametatione *Vet. Romanorum*, p. 15.

bati aut nunquam erant, aut, quod raro contingit, vetustas eos imberbes facit. Mihi, inquit *Whartonus*, interrogandi partes jam permittite; erit autem interrogatio simplex. Lunula, quam cer-
 no, ænea edita est atque explicata in *Tab. 3. Fig. 7.*
Societatis Regiæ¹ actis Philosophicis, tanquam res turpicula & quasi *ῥεῖαυρα* contra fascinum puerorum collis appensum; Tunc vero ita censes? minime, inquam, nam hujusmodi lunata monilia pro ornamentis in equorum pectoribus appensa in columna *Trajani*, quam post *Ciacconium² Petrus Bellarminus* edidit, videmus. Multa supersunt; sed quoniam de classe, in quam referri debent, adhuc dubito, ea omitto; & missionem puto vos quoque jam postulare; quam æquum est vobis dari.

73. Nolumus, ait *Mauritius*, ultra te læcessere; quandoquidem vero te multa diligentia in his antiquitatis monumentis congerendis usum esse videamus, illud fortassis harum rerum studiosis non minus utile quam gratum esset, si moneres quid in iis comparandis Tu ipse feceris. Illud, inquam, paucis narrabo; *Regulbium*, propter vetustatis famam celebre, adivi; incolas, qui antiquitatis monumentis inquirendis operam dabant, conveni; monui, ne nummos, quos æruginosos invenirent, arenis, aut alio modo atterendo mundarent; quippe eo malo quam plurimos optimæ notæ oblitteratos videram; ne quid æris omnino fabris ærariis venderent; sed ad me, majori pretio redimendum, afferrent; ne urnas olivæ frangerent; fractas si invenissent, literis notisve inscriptas, ad me apportarent; atque hinc ea, quam videtis, *Romana*, quamvis curta, supellex. Quid autem, inquit *Whartonus*, aliis in locis facien-

dum censes? Si cui, inquam, in animo est vetustatis reliquias quærere, tumulos perfodito; castra, valla, & loca iis vicina perscrutator; vias publicas, antiquas indagato; ¹ sepulchra, quæ fere propter vias sunt, religionis metu vacuus, aperito, rimator; cli-
vorum ruinas sedulus explorato; antiquitatis vesti-
gia, si reperierit, insequitor; ejusque rei peritos ad-
vocato; nummos si vel in acervo cumulos, vel in
urna ollave conclusos effoderit, ultimos notato; ii
etenim tempus quo defossi sunt, proxime indica-
bunt; res inventas inspiciendi nulli docto copiam
denegato; inscriptiones si occurrant, accurate ex-
scribito; absque invidia communicato. Atque hæ
rerum antiquarum studiosis leges funto.

74. Recte, inquit *Mauritius*, rogas; nec nos roga-
tioni intercedimus, quinimo assentimur; pudet sane
nos horum studiorum adjumenta, atque subsidia,
casui fortunæque fossorum, non autem industriæ
nostræ accepta referre; pudet antiquitatis scientia
eos gloriari, qui, corrasis aliquot nummulis, nec ipsi
eos intelligunt, nec aliis explicandos permittunt,
quasi rerum antiquarum possessione sola doctorum
nomen mererentur; pudet tot thesauros sive in in-
doctorum, sive invidorum musæis, tam procul ab usu
remotos, abditos latere, quam si adhuc in intimis
terræ visceribus essent. Noli, inquam, *Mauriti*, il-
lud aut inscitiae aut invidiæ tribuere, sed potius re-
rum naturalium studiis, quibus metuo, ne ut dili-
genter fatis, ita inutiliter nimis, occupati simus;
² quot pedes suos pulex saltet, metiri; qua parte
culices sonum edant, disquirere; muscarum oculos
intueri; pennas in volucrum alis numerare; sangui-

¹ *Kirkmannus* de funeribus, p. 509. ² *Aristophan.* in nubibus,
Act. 1. Sc. 2.

nem in gyrini cauda salientem contemplari; hæ sunt nostræ artes; quas non damno, imo probo laudoque, quando aut vitæ humanæ commodis procurandis, aut summi æternique artificis gloriæ promovendæ inserviunt; nuda vero si sint theoremata, nec ad ullos usus accommodata, nequeo non ægre ferre propter ea antiquitatis studium è republica literaria exturbari, ejici, exterminari; quod tamen factum esse, quis non videt? quare factum sit, quis nescit? scilicet facilius est res in oculos nostros sive perspicillorum, ut vocant, ope, sive simplici obtutu incurrentes, notare, atque describere, quam de antiquitatis monumentis recte judicare; quod multiplicem veterum poetarum, historicorum, medicorum, jurisperitorum, architectorum, itinerariorum, geographorum, grammaticorum, rei agrariæ, militaris, naturalis, rusticæ scriptorum lectionem requirit; nec non etiam recentiorum, qui de re nummaria, vestiaria, vascularia, de ponderibus & mensuris, de *Romanorum* conviviiis, funeribus, ludis, aliisque eorum moribus & consuetudinibus, scripserunt; ita instructos cum oportet ad hanc rem accedere, qui eam pro dignitate cumque fructu tractare cupiunt, scio quam me mea redarguat oratio; scio quid vos intus in animo habeatis, quamvis illud pro humanitate atque amicitia, qua me prosequimini, eloqui nolitis; ego tamen enunciabo; me scilicet temerarie huic operæ manum admovisse, cum ad id faciendum minime institutus sim; equidem fateor; sed quid interim facerem? considerabam res nostras *Regulbinas* non tam magni esse momenti, ut docti alicujus viri contemplationem curamque mererentur; nec tamen tam exigui aut nullius pretii, ut omnino negligi, aut prorsus abjici deberent. Cujus autem sive otio sive labore, in his nugis exponendis,

nendis, potius abuterer quam meo? neque tamen vel illud à me tam sponte susceptum est, quam doctorum virorum, vestrique similium, jussis extortum; ad quæ accedebat ingens illud desiderium, quo tenebar, alios ad eadem studia excitandi atque provocandi.

75. Multi habent & musea & bibliothecas nostris locupletiora, instructiora; multi & otio magis abundant, & ingenio plus pollent. Ampla superest laudis materies in hoc stadio decurrere volentibus; restant *Londinum, Eboracum, Lindum, Verolamium, Camulodunum*, aliaque fere innumera *Britanniae* loca, effossis nummis monumentisque clara, sed Antiquariorum opera atque labore adhuc magis illustranda. Est *Ptolemaei geographia* rursus ad calculum revocanda, atque accuratius expendenda; locorum distantiae, quas illa per longitudinis latitudinisque gradus computat, cum *Itinerarii Antonini* milliaribus, qua fieri potest diligentia, conferendæ; quod opus non memini adhuc à quopiam tentatum. Investiganda sunt magis exquisita loca *Britanniae*, quæ in præclaro illo, quod modo laudavi, *Itinerario* recensentur; ad quod opus *Talbotus* noster primus viam aperuit; *Camdenus* summa cum doctrina optimum iudicium, *Burtonus* diligentiam maximam attulit; *Galæus* commentarium promisit, atque dedisset, nisi mors illius consilium prævenisset, palma illa aliis reservata; nec defuturos spero, qui eam utraque manu rapiant. *Tabula Peutingeriana*, atque *Notitia provinciarum* non negligenda; uti nec index geographi *Ravennatis Anonymi*; qui quidem etiamsi barbariem redolere videatur, non est tamen rejiciendus, quoniam multa habet locorum nomina, quæ nusquam alibi occurrunt; unde ea hauserit nescio, nisi viderat forte *Ammiani Marcellini* librum
nunc

nunc deperditum; in quo se *Britanniæ* situm pro captu virium explanasse ¹ dicit: in cujus quidem libri jactura, quamvis ingens damnum fecerit res nostra Antiquaria, ex iis tamen quæ supersunt monumentis, si probe conferantur, si veterum codicum ope restituantur, si adhibita diligentia recte expli-centur, quis non videt magnam lucem historiæ nostræ impertiri posse? In omnis autem historiæ scientia quam utilis, imo necessaria sit, geographiæ cognitio neminem latet. Habetis, amicissimi viri, meam de optimâ Antiquitatum investigandarum ratione sententiam. Non ii certe Vos estis, qui monitores egeatis; sed vestræ, quæ plurimum apud me valet, postulationi morem gessi, non aliàs audiendi discendique à vobis fructum voluptatemque amifurus.

I XXVIII. 8.



INDEX SCRIPTORUM,

qui in hoc opere citantur, illustrantur, emendantur.

Numerus paginam denotat.

A		Camdenus 11, 14, 16, 21, 29, 30, 33, 58, 59, 62.
ACTA Philosophica R. S.	38, 45, 88.	— Addenda Anglica ad Cam-
Ægidii Bucherii Belgium Roma-		deni Belgas 64
num	26, 31	Camers Jo. in Solinum 29
Ælius Ant. Nebriffensis, in Di-		Canuti Regis charta de portu de
ctionario	15, 31	Sandwic. 9
Alanus ab insulis	20	Carolus à Fraxinis (<i>du Fresne</i>)
Ammianus Marcellinus 19, 20,		47, 57
27, 32, 34, 49, 92.		— Autor notarum ad Caroli de
Annales Monasterii D. Augu-		Fraxinis portum Iccium 22
stini MSS. in Bibliotheca Aulæ		Casaubonus in Strab. 48, 86
Trin. Cantab.	7, 14	Celsus, de re medicâ 79
Anonymus Ravennas 19, 34, 35		Charisius Grammaticus 82
Antonini Itinerarium 16, 19, 34,		Chifflet Jo. Jac. de portu Iccio 48
42, 49, 50.		Choulius, de castrametatione vet.
Apollonius Rhodius 45		Roman. 87
Apuleius 77		Chronici Joanni Bromton ascri-
Aristophanes 89		pti auctor 8
Aristoteles 45		Chronic. Saxon. 7, 8, 40, 55
Auli Gellii Noct. Attic. 51, 81		Chrysologus. Homil. 13
Ausonius 18, 19, 34		Cicero 35, 44, 52, 67
B		Cluverii Germania Antiq. 22, 23, 35, 44.
Baluzius in Lactantium 66		Colleſſo. Vincentius. Comment.
Barbarus, comment. ad Vitruv. 37		in Martial. 81, 82, 84
Beatus Rhenanus, rerum Ger-		Columella, de re rusticâ 38, 72, 80
man. 35		Comment. MS. de Dorensis ca-
Beda, Hist. Eccles. 6, 31, 35, 52		stelli initiis. in biblioth. Cot-
Bedæ continuator 55		ton. 33
Bellorius Petrus 88		Cuperi Harpocrates 86
C		D
Cæsar, de bello Gallico 22, 31, 42, 44, 46, 48, 50, 51, 52, 73, 85		Darellus MS. in Biblioth. Cot-
Calepinus in Dictionario 78		ton. 46
Calepini editor 87		Diodorus Siculus 23, 49
Calvini Lexicon Juridic. 13		Dion

INDEX SCRIPTORUM.

Dion Cassius	21, 26, 43, 45, 49	L	
Dominicus Marius Niger, Geograph.	15	Laberius	18
Domitius Calderinus	84	Lactantius de mortibus persecutorum	66
Dugdali Monasticum	8, 9	Lambardus	8, 27, 40
E		Langhorn, in Chronic. regum Angliæ	13
Encomii Emmæ autor, inter scriptores Historiæ Normanniæ	12	Latinus Pacatus in Panegyrico Theodosio dict.	19
Ennodii Epig.	84	Laurembergii Antiquar. in Rubâ	32
Evidentiæ Ecclesiæ Cantuariensis inter X scriptores	10	Lelandus Jo.	16, 27, 28
Eunapius	27	Leunclavius Jo.	45
Eutropius	65	Lhwydus Edw.	15, 75
F		Licetus in lib. de aciâ; de annulis	76
Fabricius Nicolaus de Petrisco in Epistolâ ad Camdenum	60	Lipsius, epist. ad Belgas	75
Favorinus	32, 42	Lucanus	19, 31, 33, 34
Florent. Vigorn.	8	M	
Florus	49	Macrobius	18, 67, 86
G		Malbrancquius Jac. de Morinis	33
Galæus, in notis ad Nennii Hist.	12	Malsmbsuriensis Wil. de gestis Pontif.	47, 55
Galfridus Monmuthensis	12, 47, 49	Martialis	81, 82, 83, 85
Gibsoni explanat. nominum locorum, in fine Chron. Sax.	8	Martinius Nebriffensis	87
Gildæ Hist.	52	Matthæus Westmonasteriensis	12, 17, 49
Gruteri inscript.	21, 58	Mercurialis Hieronymus, de arte Gymnast.	76
Gyraldus Cambrensis	10, 75	Merulæ Cosmograph.	48
Gyraldus L. Greg. de poetis Latinis, dial.	32	Michael Angelus Causæus de insignibus Pontif.	84
H		Molinetus. Claudius	76
Harrisoni Britan. descript.	8, 40	Mureti Ant. var. lect.	30
Henricus Huntingdonensis	8	N	
Herodianus	63, 64	Nemesianus, Cyneget.	85
Hiberus. L. in princ. ff. de servitutibus urbanorum prædiorum	74	Nennii Hist. Britan.	11, 18, 33, 47
Homerus	32	Nonius. Marcellus	32
Horatius	33	Noris Cardinalis. in explicat. nummi Diocletiani	65
I		Notitia Imperii Occidentalis	14, 16, 17, 19
Jovius P. in Angliæ descriptione	15	Notitia provinciarum	34, 50, 91
Journal des Scavans	54	O	
Juliani Epist. ad S.P.Q. Athen.	27	Occo	51
Justinus	41	Offæ Regis charta	15
Juvenalis	19, 21, 34, 78	Onuphrii Panvinii fasti	58
K		Orderici Vitalis Hist. eccles.	31
Kirkmannus, de Funeribus	89	Orosius	

INDEX SCRIPTORUM.

Orosius	19, 31, 34, 35	Solinus	6, 27
Ortelii Thesaur. Geograph.	23	Somnerus	7, 8, 10, 12, 15, 16, 18, 25, 38, 43, 47
P		Spanhemius, de usu & præstantiâ numismatum	60, 66
Palladius, de re rusticâ	38	Spartianus	56, 63
Perfius	78	Starius	14
Petavius Paulus in antiquariâ fupellectili	71	Stephani Thesaur. ling. Lat.	78
Peutingerianæ tabulæ	16, 19, 34, 91	Stillingfleetus, Wigorn. Episc.	5, 12, 51
Philander in Vitruv.	37	Stowêus in Lond.	47
Pignorius Laurentius, de servis	76	Strabo	23, 25, 27, 28, 48, 49, 85
Plato, in Phædone	19	Suetonius	30, 49, 51
Plautus	79	Symposius, in ænigmat.	77, 80
Plinii nat. hist.	17, 31, 35, 37, 39, 48, 49, 62, 77, 79, 80, 83, 86	T	
Plotus, in additamentis ad Camdeni Cantium	10, 57	Tacitus	14, 19, 20, 34, 35, 49, 58, 60
Plutarchus	29, 46	Thorn	9
Pollux Julius, Onomast.	83, 87	Twinus, de rebus Albionis	9, 15, 40
Polychronici Autor.	47	Tzetzes, comment. in Lycophron	29
Pomponius J. Ctus.	67	V	
Pomponius Mela	49	Vaillantius, de nummis percussis in Claudio	58
Prætæus. Ludovicus. Comment. in Juvenal. & Perf.	78, 79	Varro, de linguâ Lat.	52
Procopius	30	Vegetius, de re militari	17
Ptolemæi Geograph.	19, 23, 34, 50	Venantius Fortunatus	5, 13
Q		Verrius Flaccus. Grammaticus	51
Quercetanus, hist. Anglic.	43	Vibius Sequester	31
R		Virgilius	4, 25, 32, 87
Rei agrariæ scriptores	13	Vitruvius	16, 18, 36, 37, 38, 39, 74
S		Vossius Jo. Gerard.	82
Sallustius	92	Ufferii Britan. ecclef. antiq.	5, 11
Salmasius, exercitat. Plinian.	29, 76	W	
Scribonius Largus, de comp. med.	79	Walkerus, in hist. Græca & Rom. nummis illustratâ	53
Senecæ epist.	74	X	
Sidonius in Panegyrico ad Anthemium	87	Xylander G.	45
Simeon Dunelmensis	9	Z	
Sirmondus Jac.	60, 82	Zosimus	19, 27
Smetius in antiquitat. Neomagensibus	71		

ERRATA.

Pag. 2. lin. 5. lege *Pescennios*. P. 31. l. 23. accerfi. P. 43. l. 18. milliaribus. P. 65. l. 17. dele Tab. 1. Fig. 3. & repone ad l. 24. P. 76. l. 6. dele Tab. 2. Fig. 1. & repone ad p. 75. l. 26.

INSTRUMENTUM



Fig. 1.



Fig. 2.



Fig. 3.



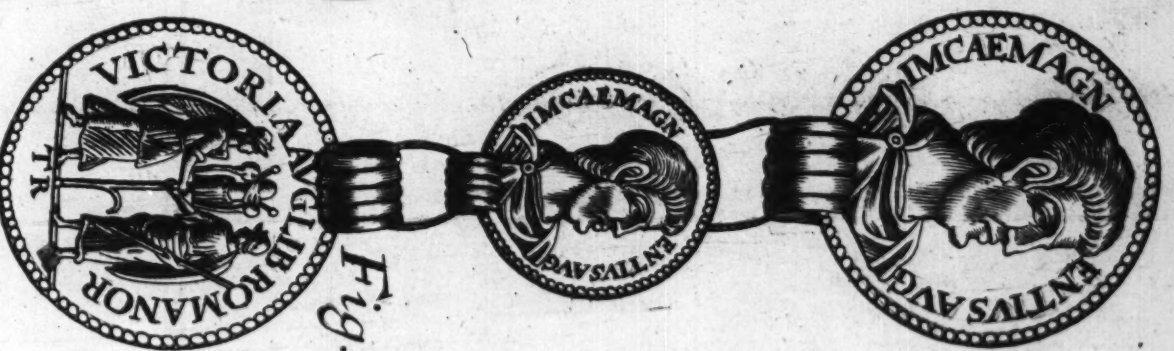
Fig. 4.



Fig. 5.



Fig. 6.



Tab. 1.

Fig. 7.

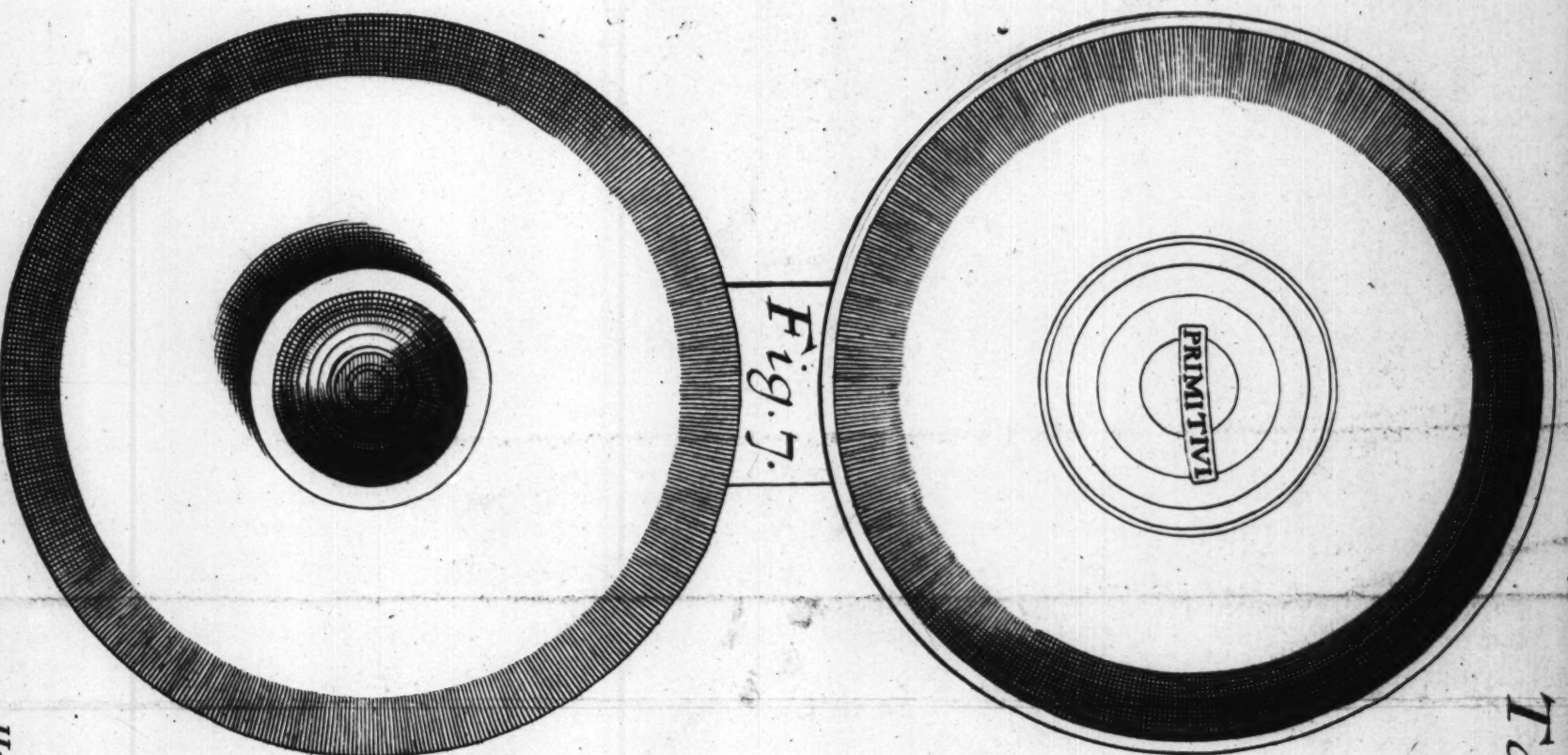
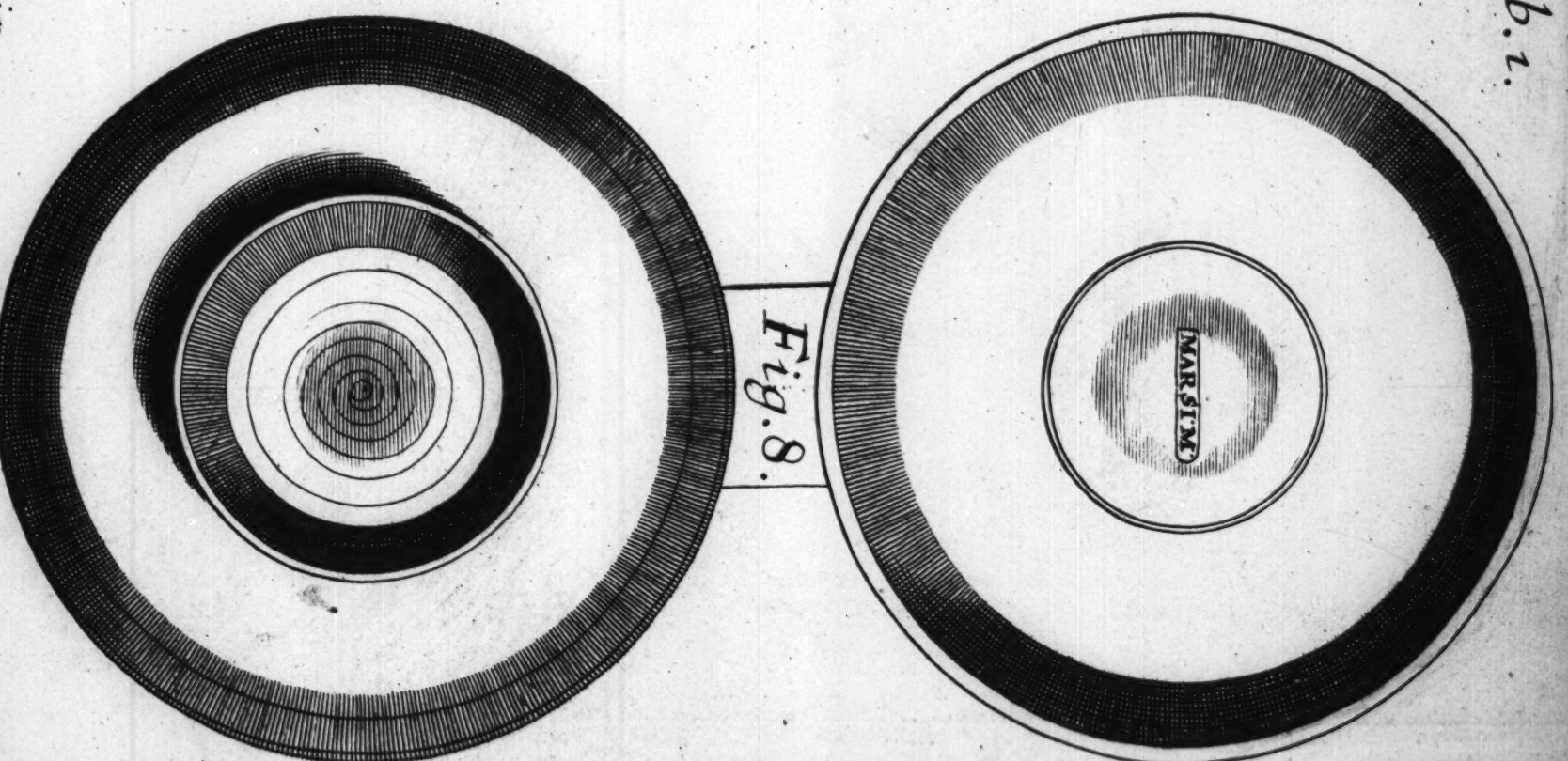


Fig. 8.



Media quaelibet Icon veram Numismatis
sui Magnitudinem exhibet.

Unciae 1 2 3 4 5 6 7

M. de Sulp.

Fig. 1.

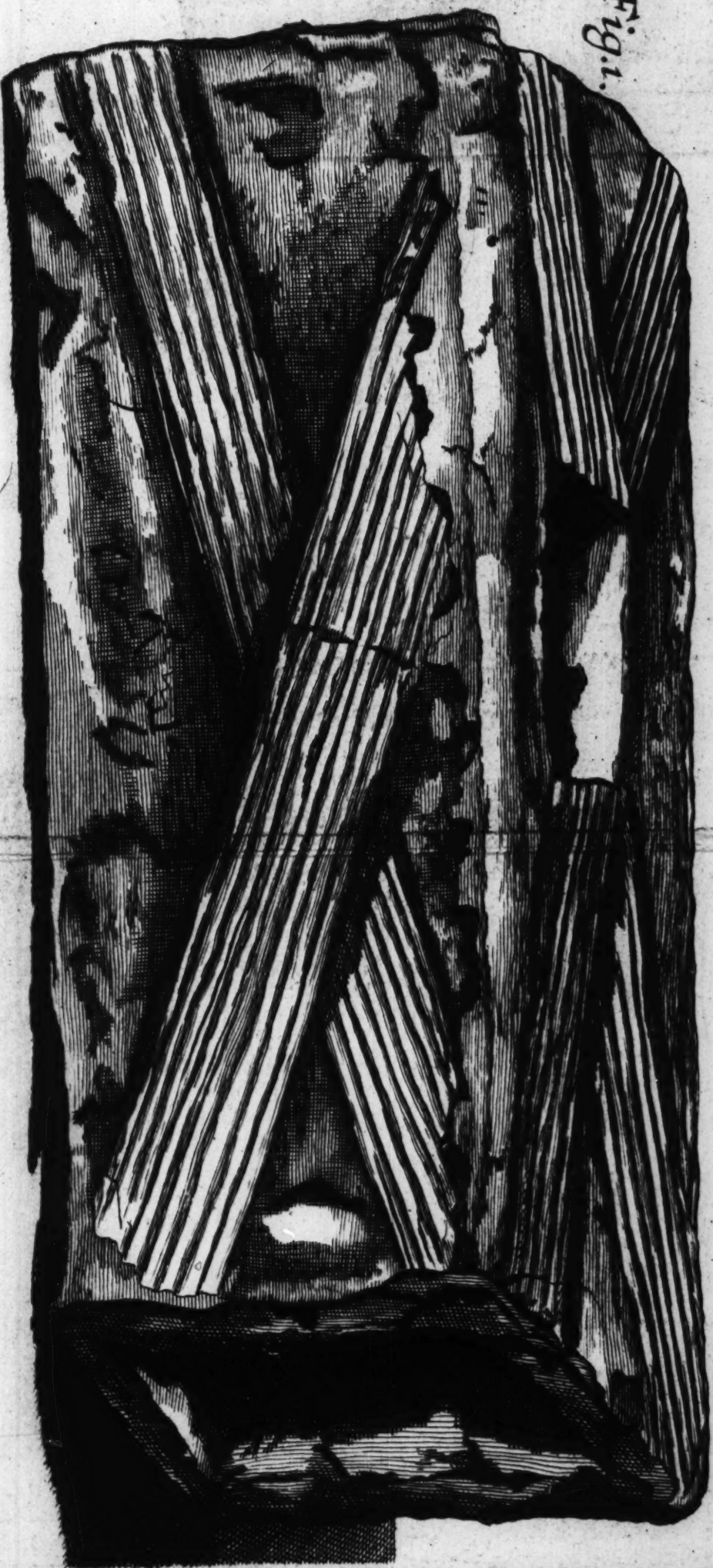


Fig. 2.



Fig. 5.



Fig. 3.



Fig. 4.



Tab.3.

Fig.1.



Fig.2.



Fig.3.



Fig.4.

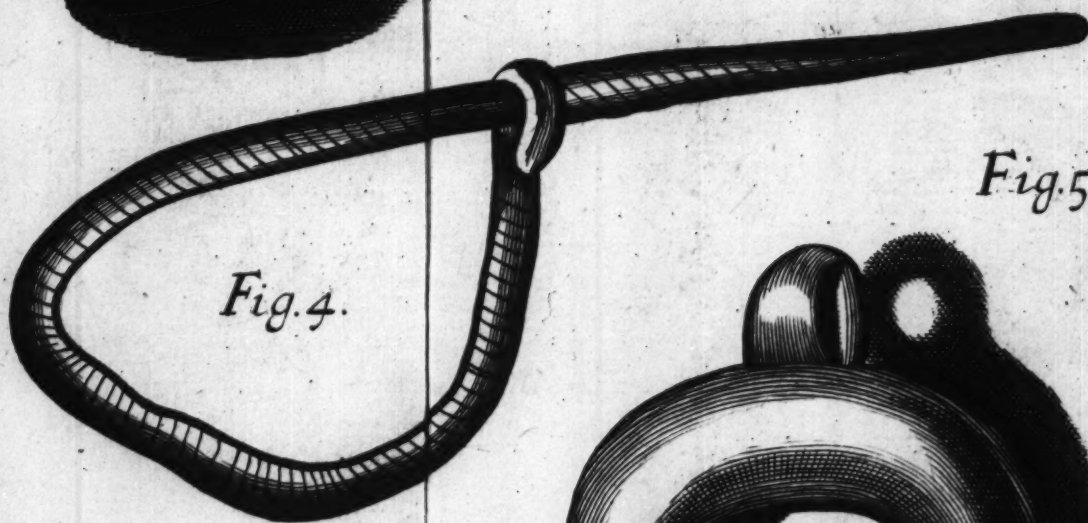


Fig.5.



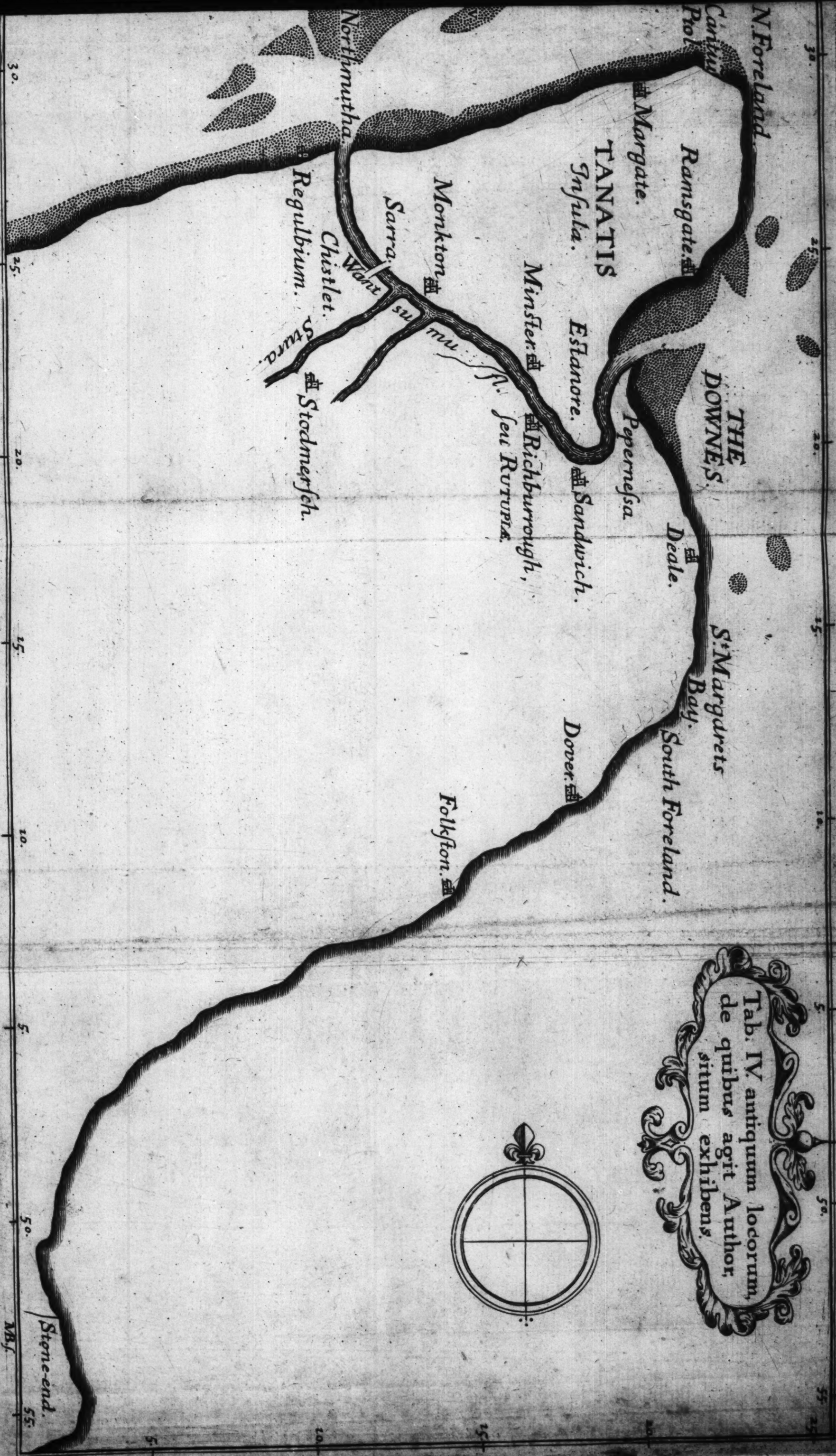
Fig.7.



Fig.6.



MBurg. sculp.



Tab. IV. antiquum locorum,
de quibus agit Author,
situm exhibens.

